RED KİTAPLIĞI

Alain Badiou

Siyasetin Böyle Sabahları da Olabilir*

Türkçesi: Alp Tümertekin

*SEL

Siyasetin Böyle Sabahları da Olabilir*

ALAIN BADIOU, 1937 doğumlu felsefeci, romancı ve oyun yazarı. Paris'teki Uluslararası Felsefe Okulu'nda ve École Normale Supérieure'de dersler vermektedir. Akademik kariyerinin yanı sıra siyasal alandaki militan kişiliğiyle de tanınır. Uzun bir süre Fransız Genç Komünistler Birliği'nin önde gelen üyelerinden biri olan Badiou, komünizmi günümüz koşullarında savunmakta ve gerek göçmen işçilerle ilgili gerekse uluslararası plandaki mücadelelerde aktivist bir düşünür olarak yer almaktadır.

Birçok roman, oyun ve deneme kaleme almış olan düşünürün Türkçeye çevrilmiş pek çok eseri bulunmaktadır. *Yüzyıl* (çev. Işık Ergüden, 2011), *Gerçek Yaşam* (çev. Işık Ergüden, 2017), *Beckett, Tükenmeyen Arzu* (çev. Zeynep Turan, 2018), *Biliyorum Çok Kalabalıksınız* (çev. Işık Ergüden, 2019), *Nietzsche: Anti-Felsefe Seminerleri* (çev. İsmet Berkan, 2019) ve *Lacan: Anti-Felsefe Seminerleri* (çev. Necmettin Kâmil Sevil, 2021) ve *Siyasetin Böyle Sabahları da Olabilir* (çev. Alp Tümertekin, 2023) yayınevimiz tarafından yayınlanmıştır. *Théorie du sujet* ise yayın programımızdadır.

*SELYAYINCILIK / RED KİTAPLIĞI

*SEL YAYINCILIK
Kuloğlu Mahallesi, Turnacıbaşı Caddesi,
No: 17, Beyoğlu – İstanbul
Tel: (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
e-posta: halkiailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19/1
Cağaloğlu – İstanbul
e-posta: siparis@selyayincilik.com
Tel: (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 1180
RED KİTAPLIĞI: 20
ISBN: 978-625-737-095-0

SİYASETİN BÖYLE SABAHLARI DA OLABİLİR
Alain Badiou

Türkçesi: Alp Tümertekin

Özgün Adı:
Les possibles matins de la politique

© Librairie Arthème Fayard, 2021
© Sel Yayıncılık, 2022

Genel yayın yönetmeni: Bilge Sancı
Dizi editörü: Işık Ergüden
Editör: Volkan Atmaca
Kapak tasarımı: Aslı Sezer
Sayfa tasarımı: İklime Yılmaz

1. Baskı: Ocak 2023

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 44865

Alain Badiou

Siyasetin Böyle Sabahları da Olabilir

Türkçesi: Alp Tümertekin

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

I. YAPILAR ve NOSYONLAR, OLUŞLAR ve GÖRÜŞLER

1. Neolitik, Kapitalizm ve Komünizm 13
2. "Kriz" Nosyonu 19
3. Bilim, İdeoloji ve Orta Sınıf 27
4. Siyasal Bilimler Enstitüsü'ndeki Konferans 41

II. GELECEK OLANA BAKARAK ŞİMDİYİ DÜŞÜNMEK

5. "Sarı Yelekler" Hareketinin Öğrettikleri 63
6. Pandemi, Cehalet ve Yeni Kolektif Yerler 75
7. Fikirden Yoksun Hareketler ve Hareketlere Yönelik İdea 81
8. Dünya, Varoluş, Yabancılık:
   Siyasetin böyle bir sabahı da olabilir 87

ÖNSÖZ

Bu kitabı oluşturan yazılar 2016 ile 2020 yılları arasında, farklı farklı amaçlarla, çeşitli yerlerde düşünüldü, kaleme alındı ve dile getirildi. Yeniden gözden geçirildi, gerektiğinde de değiştirildi; burada ise bir bakıma yeni bir hayata adım atıyorlar. Bir bütün olarak ele alındıklarında, gerek dünya gerek Fransa ölçeğinde, güncel ideolojik ve siyasal konjonktürü, sistematik olma kaygısı gütmeden değerlendirmeyi amaçlıyorlar. Kâh basılı yayın kâh radyo ya da 5G telefon yayını şeklinde olsun, gazete başlıklarında öne çıkan çeşitli olgusal gelişmeleri "anlatmak" değil burada amaç. Daha ziyade, esasen son üç yüzyılda yaratılmış birkaç yararlı nosyonla donanıp olan biteni anlamak, anlarken de, genelde birkaç milyarder tarafından pazara sürülen birer meta konumundaki resmi "haberler"in aslında "olan bitenin" kendisinin –kesinlikle anlaşılmasının değil– parçası olduğunu unutmamak.

Başlarken birkaç gerekli noktaya kısaca değineceğim. Bir bütünlüğün ancak unsur ve parçalarından oluşan bir ilave anlatı olarak anlaşılabileceğini düşünen ampiristlerin aksine, burnumuzun dibinde olanları iyice anlamanın yegâne koşulunun neler olduğuna bakmak, bununla da kalmayıp etkin hatta eylemci olmak, olurken de uzun vadeli tasarılarla genişleyen, aydınlanan bir kavrama yeteneğine sahip olmak gerektiğine inandığımdan uzaklardan, çok uzaklardan yola çıkacağım. Buna karşılık, her şeyin inanmayı öğrendiklerine bağlı olduğu kanısındaki dogmatiklerin sandığının aksine, bana iddialarımda

mevcut koşullardan ziyade, toplumların geleceğine dayatılan kısıtlamalar ile bunların üstesinden gelmek için yapılabilirmiş dediğimiz, halen de yapılması gereken şeyler arasındaki mesafe yol gösterecektir ki o da zaten genelde apaçık görülür.

Elinizdeki çalışmanın ilk bölümü bir bakıma "kuş uçuşu" denemeleri bir araya getiriyor; bunlar çağları onları teşkil eden şeyle diyalektikleştiren, oluşlarına ve varacakları sona doğru harekete ışık tutup tüm bu gelişmelerden sonuçlar çıkaran denemelerdir.

İkinci bölüm ise tam tersine daha yakın tarihle, son yıllarda, özellikle Fransa'da gündemi sarsan hareketlerle ilgili. Bu yerel hadiselerden kuramsal olduğu kadar pratik dersler çıkarmaya, düşülen bir yanılgıya ışık tutmaya, önemli olduğu söyleneni yakından irdelemeye, ihmal edileni saptamaya ve nihayetinde bana kalırsa tamamen İyi'den kaynaklananın gerçekleşebilmesi için düşünülmesi (idealların mantığı) ve yapılması (savaşçı mantığı) gereken şeylerin reçetesini çıkarmaya çalışıyor.

Alain Badiou,
28 Şubat 2021

I.
YAPILAR ve NOSYONLAR, OLUŞLAR ve GÖRÜŞLER

1.
Neolitik, Kapitalizm ve Komünizm

Öyleyse hem zaman hem de mekân açısından gözümüz yükseklerde başlayalım. Birkaç binyıl önceye gitmemiz ve iman sahibi bazı çağdaşlarımız tarafından Tanrıça Gaia adına saygıyla anılan sevgili gezegenimizin kaderini şimdilerde moda olduğu üzere ele almamız gerekecek.

Günümüzde, bildiğimiz haliyle insan türünün sonunu açıklamak türlü nedenlerle sıradan bir iş olup çıktı. Belirli bir ekolojinin yaydığı tipik Mesihçi istikamette, insan denen bu zararlı hayvanın yırtıcı aşırılıkları yüzünden kısa zamanda canlılar âleminin sonu gelecektir. Teknolojinin verdiği coşkunlukla, bizlere bütün emeğin robotlaştığına, dijital teknolojinin ihtişamına, otomatik sanata, katil plastiğe ve insanüstü bir zekânın yarattığı tehlikeye dair yalan yanlış birçok şey anlatılıyor.

Böylece, teknik yaratıma dayanarak kehanetlerde bulunanlara ya da Tabiat Ana'ya verilen zararlara bakıp hayıflananlara göre transhümanizm ve posthümanizm ya da tam aksine animalizme dönüş gibi tehlikeli kategoriler birden su yüzüne çıkıyor.

Bütün bu öngörülerin, insanlığın günümüzde karşı karşıya kaldığı asıl tehlikeyi, küresel kapitalizmin bizi soktuğu çıkmazı karartmayı amaçlayan birer ideolojik çıngırak olduğu kanısındayım. Tümüyle kişisel çıkar anlayışına bağlanıp da doğal kaynakların sömürülerek mahvedilmesine müsaade eden aslında bu toplumsal biçimdir, sadece odur. Bu kadar çok sayıda türün tehdit altında

kalması, iklimin çığırından çıkması, suyun bir define kadar az bulunur hale gelmesi, bütün bunlar milyarder yırtıcılar arasındaki amansız rekabetin birer yan ürünüdür. Yaşanan bilimsel atılımın satılabilir tekniklerin hizmetine koşulmasıyla oluşan anarşinin kökeninde de bu yatıyor zaten. Ekolojik vaaz, abartılı kehanetlerine karşın çoğunlukla ikna edici anlatımlardan beslenir ve çoğu zaman da, satış rakamlarını artırmak için insanları, ticaretini yaptıkları malların doğadan gelen saflığındaki asalet ve kardeşliğe inandırmak isteyen ulusaşırı şirketlere nasıl yarıyorsa, sevimli görünmek arzusundaki devletlere de yarayan kuru bir propaganda halini alır.

Diğer yandan teknik fetişizmi, bu alanda fasılasız birbiri ardına gelen "devrimler" ("dijital devrim" bunların en moda olanıdır) durmadan insanları, böyle giderse aynı anda hem çalışmak diye bir şeyin olmadığı, yardımsever robotlarla dolu, herkesin cennetteymiş gibi yan gelip yattığı ebedi mutluluğa kavuşacaklarına hem de elektrik yüklü "düşünce"nin insan zihnini ezeceğine inandırmaya çalışıyorlar. Bugün şaşkın okurlarına yapay zekânın doğal zekâ karşısında "zafer" kazanmasının an meselesi olduğunu anlatmayan tek bir dergi dahi yok. Fakat çoğu zaman ne "doğanın" ne de "yapaylığın" doğru ve sarih bir tanımı var ortada.

Felsefenin ilk ortaya çıktığı zamandan beri, "doğa" sözcüğünün neleri kapsadığını kendimize soruyoruz. Bu sözcük, günbatımlarına dair romantik hülyaları, Lucretius'un atomlara dayanan materyalizmini (*De natura rerum*), şeylerin mahrem varlığını, Spinoza'nın Bütünlük kavramını ("*Deus sive Natura*"), her tür kültürün nesnel arka yüzünü, kentin şüpheli yapıntıları karşısında kır ve köy dediğimiz yerleri ("Toprak yalan söylemez," derdi Pétain), fizikten farkı itibariyle biyolojiyi, gezegenimiz

olan şu ufacık yere kıyasla kozmolojiyi, icat çılgınlığına kıyasla asırlardır değişmeyeni, sapkınlığa kıyasla doğal cinselliği ifade edebilmiştir. Korkarım ki "doğa" sözcüğü bugün daha ziyade villaların, bahçelerin huzurunu, yaban hayvanlarının turistik sevimliliğini, yazın hoşça vakit geçirebileceğimiz kumsallarla dağları anlatmaya yarıyor. Günümüzde, alelade bir galaksinin kıyılarında bulunan ortalama bir güneş sistemi içindeki ikinci dereceden bir gezegende, düşünen bir pireden ibaret insanın Doğa'nın hesabını vermesini kim bekleyebilir?

Felsefe ilk çıktığı günden beri tekniği ya da sanatları da aynı ölçüde düşündü. Yunanlar *tekhne* ve *phusis* diyalektiği üzerine kafa yordular, insani hayvanı bu diyalektiğe yerleştirip "bir saz, doğadaki en cılızı, ancak düşünen bir saz" olarak görülmesine zemin hazırladılar. Pascal'a göre bunun anlamı şuydu: Doğadan daha güçlü, Tanrı'ya daha yakın. Matematik kabiliyeti olan hayvanın maddi düzende önemli şeyler yapacağını Yunanlar çok uzun süre önce görmüştü. Sürekli lafını ettikleri şu "robotlar" makinede düzenlenmiş hesaptan, devinimlerle billurlaşan sayıdan başka nedir? Bizden daha çabuk saydıklarını biliyoruz, fakat zaten tam da bunu yapmaları için tasarladık biz onları. Bir vinç devasa bir beton direği akıl almaz yüksekliklere kaldırabiliyor diye, insanın bunu yapamadığı iddiasıyla, insanüstü bir kas yığınını dünyaya getirmek ne olursa olsun aptalca olacaktır... Işık hızında sayabilmek alt edilemez bir "zekâ" göstergesi de değildir. Teknolojik transhümanizm bayat bir numara çekiyor bize: Korku ve bilimkurgu filmlerinin bitmez tükenmez izleğini, hani şu kendi yarattığı varlık tarafından geçilen yaratıcı izleğini sürüyor önümüze, bunu da ya Nietzsche'den beri beklediğimiz üstinsanın gelişiyle büyülenmek ya da bundan korkarak Tabiat Ana Gaia'nın eteklerine sığınmak için yapıyor.

Biraz daha eskiye uzanalım.

Son dört ya da beş binyıldır insanlık, pek cılız oligarşilerin ellerinde muazzam servetlerin toplanmasına yol açan özel mülkiyet, servetlerin miras yoluyla intikal ettiği aile ve nihayet silahlı kuvvetiyle aileyi ve özel mülkiyeti koruyan devlet üçlüsü tarafından örgütlenmiştir. Bu üçlü, türümüzün neolitik çağını tanımlar. Biz hâlâ bu çağdayız, hem de hiç olmadığı kadar. Kapitalizm neolitiğin çağdaş biçimidir: Kapitalizmin rekabet, kâr ve bir yerde toplanan Sermaye sayesinde teknikleri kendi hizmetine koşması, sınıf hiyerarşisinin tarihsel egemenliği altında, yeni tekniklerin ortaya çıkışına öteden beri eşlik eden korkunç eşitsizlikleri, toplumsal saçmalıkları, savaşlardaki kıyımları ve muzır ideolojileri doruk noktasına çıkarmaktan başka bir sonuç getirmez.

Şunu unutmayalım ki, teknik icatlar neolitik çağın kuruluşunun nihai sonucu değil, başlangıç koşullarıdır. Hayvan türümüzün yazgısını göz önüne aldığımız takdirde görürüz ki, yerleşik tarım, atlar ile büyükbaş hayvanların evcilleştirilmesi, çömlekçilik, bronz, madeni silahlar, yazı, milliyetler, mimari anıtlar ve tektanrıcı dinler en azından akıllı telefon ya da uçak kadar önemli icatlardır. Tarihte insanca olan her şey, tanımı gereği, hep yapay olmuştur. Zaten böyle olmasa bildiğimiz insanlık, neolitik insanlık, söz konusu olmazdı, hayvanlarla yakınlığımız sıkı bir şekilde sonsuza dek sürerdi. Kaldı ki, küçük göçebe topluluklar halinde, olasılıkla 200.000 yıl boyunca öyle de sürmüştü.

Korkak, bilmesinlerci ilkelcilik safsatadan ibaret "ilkel komünizm" kavramından beri mevcut. Bebekler, kadınlar, erkekler ve yaşlıların fareler, kurbağalar ve ayılar da dahil hep birlikte kardeşçe yaşadıkları dost canlısı arkaik toplumlar kültünü bugün artık biliyoruz. Bütün bunlar aslına bakılırsa gülünç bir tepkici propagandadan ibaret:

Elimizdeki veriler bütün bu toplumların hamurunda şiddet olduğunu çünkü sadece yaşamlarını sürdürebilmek için mütemadiyen bunaltıcı gereksinimlerin boyunduruğu altına girdiklerini gösteriyor.

Diğer yandan heyecandan titreyerek yapayın doğala, robotun insana galebe çaldığını anlatmak bugün savunması olanaksız bir gerileme, tam bir saçmalıktır. Bu dehşet verici söylentilere, bu kehanetlere şöyle itiraz edelim: Geçtim işaretlerle dolu bir papirüsü, basit bir balta ya da eğitilmiş bir at bile zaten şu halde numunelik bir insanötesi veya sonrası varlıktır. Bir çörkü dahi elin parmaklarından çok daha hızlı hesap yapmayı sağlıyordu.

Çağımızın meselesi, ilkelciliğe dönmek, tekniğin yol açtığı "yıkımlar" karşısında Mesihçi bir dehşet değildir, zaferden zafere koşan robotlarla dolu bilimkurguya marazi bir hayranlık duymak da değildir. Asıl mesele belirli bir yöntem izleyerek neolitikten acilen çıkabilmektir. Bu binyıllık düzen yalnızca rekabete ve hiyerarşilere kıymet verir, milyarlarca insanın yaşadığı sefaleti hoş görür. İşte bu düzenin her ne pahasına olursa olsun üstesinden gelmek gerekiyor, yeter ki sırrını ortaya çıktığı günden beri neolitiğin bildiği savaşlar patlak vermesin; teknolojik açıdan kökleri, on milyonlarca kurbanın verildiği 1914-1918 veya 1939-1945 yıllarındaki savaşlara dayanan olası bir çatışma bu sefer çok daha fazla cana malolacaktır.

Bizim için, ne teknikler ne doğa, toplumların bütün dünya ölçeğinde örgütlenmesidir mevzubahis. Neolitik olmayan bir toplumsal örgütlenmenin mümkün olduğunu ileri sürmektir, şöyle ki: Müşterek olması gereken şeyde özel mülkiyet olmayacak, yani insan hayatı için lüzum görülen her şey, insan hayatının bedelini oluşturan her şey gibi üretilecek. Vâris soyu son bulacak, mülkler tek bir elde toplanmayacak. Oligarşileri himaye eden ayrı bir devlet olmayacak. Emek hiyerarşisi sona erecek.

Milletler, kapalı ve düşman kimlikler ortadan kalkacak. Kolektif bir yazgıyı paylaşan her şey yine kolektif biçimde örgütlenecek.

Bunun bir ismi var, güzel bir isim: komünizm. Kapitalizm toplumların neolitik formunun insan yaşamına dayattığı kısıtlamaların nihai aşamasıdır. Neolitiğin son safhasıdır. Canım insani hayvan, 5000 yıldır bir avuç insana hizmet eden şu icatlara son ver, ha gayret. Takriben iki asırdır, en azından Marx'tan beri, yeni bir çağa başlamak gerektiğini biliyoruz; eşi görülmedik tekniklerin herkese sunulacağı, işlerin herkese eşit şekilde dağıtılacağı, her şeyin paylaşılacağı, herkesin eğitimle üstün yetenek sahibi olacağı bir çağ. Özetle, yeni komünizmin her şeyde, tüm meselelerde, kapitalizmin varlığını hasta hasta sürdürmesine, aslında çoktan beş binyılı devirmiş, demek yaşlı hem de çok yaşlı bir dünyanın zahiri "modernliğine" karşı çıkması gerekir.

2.
"Kriz" Nosyonu

Çağdaş dünyanın sahici ve sahte çelişkileri

Günümüzde en köle kalemler bile "krizden", "kriz halinden", "Kriz" tehdidinden dem vuruyor. Emir kulu bir yazar bozuntusu da, çileden çıkmış bir protestocu da krizi ağzından düşürmüyor; birimiz krizden kaçınmak veya söz konusu "krize" bir son vermek için alınması gereken tedbirleri sıralarken bir diğerimiz de kriz sonrası tünelin ucunda devrimin göründüğüne inanıyor. Aslına bakılırsa modernlik, çağdaşlık, ister istemez, her geçen gün biraz daha anarşik ve başa çıkılmaz olma riski taşıyan krizlere açık olmaktır; yazar bozuntusu bundan kaygı duyar, solcu ise keyifle ellerini ovuşturur.

Öyleyse modernlikten, çağdaş dünyanın olmazsa olmaz formlarından başlayalım.

Modernlik her şeyden önce olumsuz bir gerçekliktir. Geleneğin dışına çıkmak demektir işin aslına bakarsanız. Kastlardan, soyluluk unvanlarından, dinsel yükümlülüklerden, gençliğe geçiş törenlerinden, yerel mitolojilerden, kadınların itaatinden, oğulların üstündeki mutlak baba iktidarından, bir avuç muktedir ile itibar edilmeyen emekçi kitlenin resmen birbirinden ayrılışından mürekkep eski dünyanın sonudur. Batı'da Rönesans ile başlayıp 18. yüzyılda Aydınlanma ile vadesini uzatan, o günden bu yana da üretim tekniklerindeki eşi görülmedik gelişmenin yanı sıra hesaplama, ulaşım ve iletişim araçlarının

durmadan yetkinleşmesiyle maddi bir boyut kazanan bu hareketi hiçbir şey geri döndüremez.

İşin belki de en çarpıcı tarafı, geleneğin dünyasının dışına çıkmanın, insanlığın üzerine çökerek, binlerce yıldır süregelen örgütlenme biçimlerini daha üç yüzyıl bile geçmemişken silip süpüren bu kasırganın, nedenlerini ve kapsamını yeni yeni algıladığımız öznel bir krize yol açmasıdır. Bu krizin en göze çarpan yönlerinden biri, özellikle de gençlerin yeni dünyada kendilerine yer bulmakta ve sermayenin şenliklerine katılmak ya da bunaltıcı bir nihilizm içinde başıboş dolaşmak dışında başka bir çare aramakta son derece, üstelik de giderek artan bir oranda zorlanmasıdır.

Asıl kriz budur. Buna sebebin finansal sermayenin yükselişi olduğunu sanıyor bazıları. Doğrusu şunu hemen belirtmeliyiz ki, söz konusu kapitalizm dünyanın her yanına yayılıyor. Keyfine diyecek yok. Krizler mi, savaşlar mı? Bunlar onun kendine özgü gelişme tarzının gerekleridir. Rekabet biçimlerini ortadan kaldırmak ve kazananların da mevcut sermayeyi olabildiğince çok ellerinde toplamasını sağlamak için gerekli ve gerekli olduğu kadar da vahşi yollardır. Bütün bunlar yasalar içinde en temeli sayılan sermaye yoğunlaşması yasası uyarınca düzenlenir.

Sermaye yoğunlaşması gibi tamamen nesnel bir açıdan bakarak, ne durumda olduğumuzu gelin bir hatırlayalım. Bugün dünya nüfusunun %1'i mevcut sermayenin %46'sını ve aynı nüfusun %10'u yine aynı sermayenin %86'sını elinde bulunduruyor. Buna karşılık, dünya nüfusunun %50'sinin ise kesinlikle hiçbir şeyi yok: %0. Geriye kalıyor %14. Neredeyse her şeye sahip %10'un hiçbir şeyi olmayanlarla karıştırılmayı hiç istememesinin nedenini anlamak zor değil. Zenginler alacaklarını aldıktan sonra kalan %14'lük ince dilimi bölüşenlere

gelince, onların da büyük bölümü ellerinde olanı korumak için azgın bir arzu duyuyor. Kesinlikle hiçbir şeyi olmayan %50 içerisinde hissettikleri korkunç "tehdide" karşı sayısız baskıcı engele çoğu zaman arka çıkmalarının, bunu yaparken de milliyetçilik ve ırkçılıktan yardım almalarının nedeni budur.

Bütün bunların sonunda geldiğimiz noktada, "Wall Street'i İşgal Et" hareketinin "Biz %99'uz" diyen güya birleştirici şiarının içi bomboş çıkmıştır. İşin aslı şu ki, "Batı" denen şey, %10'luk yönetici aristokraside yer almasalar da küreselleşen kapitalizme destek çıkan insanlarla doludur; destekçilerden oluşan bu küçük burjuva takımı, ünlü "orta sınıf" olmasa "demokratik" vaha mümkün değil varlığını koruyamazdı. Wall Street'in cesur gençleri, simgesel anlamda bile alsak "%99" olmak şöyle dursun, ilk çıktıkları kendi toplulukları içerisinde dahi, "hareketin" şenlikleri son bulduğunda duman gibi dağılmaya mahkûm bir avuç insanı temsil ediyorlardı. Hiçbir şeyi veya aslında çok fazla şeyi olmayanların oluşturduğu gerçek kitleyle uzun soluklu bağ kurmadıkça; şu %14'e girenler, özellikle entelektüellerle, %50'ye girenler, önce işçiler ve köylüler, sonra orta sınıfın alt kesimi, düşük paralara güvencesiz koşullarda çalışan kısmı arasında diyagonal bir siyaset çizgisi çekmedikçe yazgılarının değişmeyeceği çok açıktır. Böyle bir siyasal yola girilebilir, zira 60'larda ve 70'lerde Maoculuk adıyla denenmişti hatta daha yakın zamanda Tunus veya Kahire'deki işgal hareketleriyle yapılmak istenen buydu. Bir de Oakland var tabii, orada liman işçileriyle etkin bir bağ kurulmaya en azından kalkışılmıştı. Her şey ama her şey bu ittifakın kesinlikle yeniden doğuşuna ve uluslararası ölçekte siyasal örgütlenmesine bağlıdır.

Ancak böyle bir hareketin son derece zayıf olduğu güncel koşullarda, (kapitalizmin küreselleşmiş formaliz-

mi içinde işlediğinden) geleneğin dışına adım atmanın nesnel ve ölçülebilir sonucu, az önce söylediğimizden başkası olamaz: Ufacık bir oligarşi, yalnızca salt hayatta kalma koşullarının sınırında yaşayan ezici çoğunluğa değil, Batılılaşmış yani tabi kılınmış, kısırlaştırılmış orta sınıflara da kendi yasasını dayatır.

Bu durumda toplum ve özne düzeyinde olup biten nedir? Marx daha 1848'de bunu sarsıcı bir dille anlatmıştı; dedikleri kendi çağından çok bugün için geçerli. İnanılmaz şekilde genç kalmış bu yıllanmış metinden birkaç satır alıntılayalım:

> [Burjuvazi] iktidarı ele geçirdiği her yerde feodal, ataerkil, kır hayatına özgü ilişkileri ayaklar altına aldı. [...] Dinin uyandırdığı vecdin, şövalyece coşkunun, küçük burjuva duygusallığının kutlu ürpertilerini bencil hesabın buz gibi soğuk sularında boğuverdi. Kişisel onuru basit bir mübadele değeri haline soktu. [...] Burjuvazi o zamana kadar muteber sayılan, kutsal bir hürmetle bakılan tüm faaliyetlerin halelerini aldı. Hekim, hukukçu, rahip, şair, âlim, hepsini maaşa bağlayıp kendi ücretli işçisi haline getirdi.*

Marx'ın burada betimlediği şey, geleneğin dışına burjuva ve kapitalist tarzda adım atmanın insanlığın simgesel örgütlenmesinde gerçekten devasa bir krize yol açtığıdır. Nitekim insan yaşamına içkin farklılıklar binlerce yıldır hiyerarşik biçimde kodlanmış, simgeleştirilmiştir. En önemli ikilikler; gençler ve yaşlılar, kadınlar ve erkekler, ailemden olanlar ve olmayanlar, sefiller ve güçlüler, kendi meslek grubum ve diğer gruplar, yabancılar ve aynı milletten olanlar, müminler ve kâfirler, sıradan insanlar

* Alıntının kaynağı *Komünist Manifesto*. Krş. Karl Marx ve Friedrich Engels, *Manifest der Kommunistischen Partei* (1848), MetaLibri, 2008, s. 23n14-15. http://metalibri.wikidot.com. (e.n.)

ve soylular, kır ve kent, kafa ve kol emekçileri, bunların hepsi de dilde, mitolojilerde, ideolojilerde, dinsel ahlak anlayışlarında, herkesin yerini iç içe girmiş hiyerarşik sistemler içinde kodlayan düzenleyici yapılar sayesinde işlenmişti. Dolayısıyla soylu bir kadın kocasından aşağıda ama halktan bir erkeğin üstündeydi; zengin bir burjuva bir soylunun önünde bel kırıp selam vermeliydi fakat kendi hizmetkârları da onun önünde eğilmeliydi; aynı şekilde herhangi bir yerli kabilesinin *squaw*'ı* kendi kabilesinden bir savaşçı nezdinde hiçbir şeydi ama başka bir kabileden alınan esir karşısında her şeydi, dahası ona yapılacak işkencelerin kurallarını bile belirleyebilirdi. Keza Katolik Kilisesi'nin zavallı müminlerinden biri kendi piskoposunun gözünde ihmal edilebilir bir nicelikti, oysa Protestan bir kâfirin karşısında kendini seçilmiş kişi addedebilirdi; tıpkı özgür bir erkeğin oğlunun babasına kayıtsız şartsız tabiyken, kara derili bir geniş aile babasını kendine köle yapabilmesi gibi.

Öyleyse geleneksel simgeleştirme tamamıyla, yerleri, dolayısıyla bu yerlerin arasındaki ilişkileri dağıtan düzenleyici yapıya dayanır. Genel üretim sistemi olarak kapitalizmin gerçekleştirdiği biçimiyle, geleneğin dışına çıkma aslında etkin hiçbir yeni simgeleştirme önermez; yalnızca iktisadın bağımsız ve kaba işleyişini, Marx'ın "bencil hesabın buz gibi soğuk suları" dediği şeyin simgesel-olmayan, yansız düzenini önerir. Bunun sonucunda, simgeleştirme tarihsel bir krizle tanışır; günümüz gençliği işte bu kriz içinde, yaşadığı kafa karışıklığının ceremesini çekmektedir.

Yansız bir özgürlük kisvesi altında, yegâne evrensel gönderge olarak parayı öneren bu kriz konusunda, bugün önümüzde sadece iki yol olduğuna inanalım isteni-

* Kuzey Amerika'da yerli kadın ya da eş. (ç.n.)

yor. Ya özgürlüklerin üzerine tüccar hesabının tarafsızlığıyla mühürlenen bu liberal ve "demokratik" modelden daha iyisinin ne olduğunu ne de olabileceğini ileri süreceğiz. Yahut tepkici bir arzuyla geleneksel yani hiyerarşik bir simgeleştirmeye geri döneceğiz.

Bence bu yolların ikisi de son derece tehlikeli birer çıkmazdır ve her geçen gün biraz daha fazla kan dökülmesine neden olan çelişkileri yüzünden insanlık, sonu gelmeyecek bir savaş döngüsüne girmiştir. Hakiki çelişkilerin iş görmesini yasaklayan sahte çelişkilerin bütün sorunu budur zaten. Hakiki çelişki, yani hem düşünce hem eylem açısından bize nirengi noktası olacak çelişki, hiyerarşi içine sokan simgesel gelenekten kaçınılmaz çıkışa ilişkin iki görüşü karşı karşıya getirir: *korkunç eşitsizlikler ve hastalık kaynağı başıboş hareketler yaratan Batı kapitalizminin simgesel-olmayan görüşü ile Marx ve çağdaşlarından bu yana eşitlikçi bir simgesellik yaratmayı öneren, genellikle "komünizm" ismini verdiğimiz görüş.* Modern dünyanın bu temel çelişkisini, SSCB'de ya da Çin'de devlet sosyalizminin tarihi iflası ertesinde sahte çelişki maskeler. Bu çelişki, geleneğin dışına çıkma açısından bakıldığında, *egemen Batı'nın yansız ve kısır halis olumsuzluğunu faşizan irticanın karşısına koyar;* çoklukla ne idüğü belirsiz dinsel anlatılara sarıp sarmalanan bu irtica, güçsüz olduğu gerçeğini gizleyecek göz alıcı bir şiddetle, eski hiyerarşilere dönmeyi telkin eder.

Aralarındaki çatışma görünüşte ne kadar şiddetli olursa olsun, ihtilaf iki tarafın da çıkarlarına hizmet eder. İletişim araçlarının denetimi sayesinde herkesin ilgisini çekerek, "Batı ya da barbarlık" veyahut daha aptalcası "laik cumhuriyet ya da İslam terörü" türünden bir seçim yapmaya zorlar, böylece insanlığı felaketten kurtarabilecek yegâne küresel fikrin yükselişini engeller. İhti-

yar bir Platoncu olarak bazen "komünizm ideası" adını verdiğim bu fikrin* belirttiğine göre, geleneğin dışına çıkma hareketinde bile, kaynakların ortak kullanılmasının, eşitsizliklerin fiilen ortadan kalkmasının, eşit öznel hak temelinde farklılıkların tanınmasının ve en sonunda devlette örneğini gördüğümüz türden birbirinden ayrı yetkilerin aşınmasının yatıştırılmış öznel alt katmanına eşlik edebilecek, onu kodlayıp biçimlendirebilecek eşitlikçi bir simgeleştirme icat etmeye çalışmamız gerekiyor.

Öyleyse öznelliğimizi yepyeni bir göreve adamak mecburiyetindeyiz: (Bir taraftan simgeselin kapitalist hesabın buz gibi soğuk sularında mahvına, diğer taraftan eski düzeni yeniden kurmayı hayal eden tepkici faşizme karşı) iki cephede birden verilen mücadelede, kaynakların topluca bölüşümünden doğan ortak kuralları egemen kılarak farklılıkları yeniden yerli yerine oturtan eşitlikçi bir simgeleştirme icat etmeliyiz.

* Badiou, Slavoj Žižek'in ön ayak olmasıyla "Komünizm" üzerine dünyanın farklı şehirlerinde ardarda düzenlenen bir dizi konferansın ilkine (Londra, 2009) bir tebliğle katılmış ve sonradan tebliğler toplu halde kitaplaştırılmıştır. Bkz. Alain Badiou, "Komünizm İdea'sı", *Bir İdea Olarak Komünizm* içinde, çev. A. Ergenç, E. Kılıç, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 12-27. Sırasıyla 2010'da Berlin'de, 2011'de New York'ta yapılan ikinci ve üçüncü toplantıların bildiri kitapçıkları da Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca bkz. Alain Badiou, "İdeası Komünizm Olan Şeyin Gerçeği de Sosyalizm midir?", *Komünizm Fikri: Berlin Konferansı 2010* içinde, ed. Alain Badiou, Slavoj Žižek, çev. O. Doğan, S. Kılıç, H. Barışçan, İstanbul: Metis Yayınları, 2012, s. 11-21; "Komünizm Fikri ve Terör Meselesi", *Komünizm: Yeni Bir Başlangıç* içinde, ed. Slavoj Žižek, çev. N.P. Arın, A. Çiltepe, A. Aşkın, İstanbul: Metis Yayınları, 2015, s. 11-22. Bahsi geçen son metinse ilk olarak Aralık 2011'de Monokl'un düzenlediği "Devrim, Demokrasi, Felsefe" başlıklı konferansta sunulmuş ve Fransızca aslından çevirisi *Direnişi Düşünmek: 2013 Taksim Gezi Olayları* adlı derleme içinde (çev. Murat Erşen, İstanbul: Monokl Yayınları, 2013, s. 235-249) yayımlanmıştır. (e.n.)

Bize gelince, biz Batılılar önce bir kültür Devrimi yapmak zorundayız, kendi görüşümüzün diğer bütün görüşlerden üstün olduğuna dair kesinlikle arkaik inançtan kendimizi kurtarmalıyız. Kapitalizmin anlamsız ve eşitliksiz acımasızlığına yöneltilen ilk büyük eleştirilerin 19. yüzyıldan bu yana isteyip öngördüğü şey konusunda bilakis Devrim zaten yeterince gecikmiştir. Aynı ulu atalarımız, sözde demokratik siyasal örgütlenmenin, o gülünesi seçim ritüelleriyle, aslında siyasetlerin rekabetin ve tamahkârlığın yüce çıkarlarına tamamıyla tabi kılınmasını örtbas etmekten ibaret olduğunu da pekâlâ fark etmişlerdi. Nitekim o acımasız açık sözlülükleriyle "parlamenter kretinizm"* dedikleri hazin manzaraya bugün hiç olmadığı kadar çok tanık oluyoruz.

Tepkici faşizmler kayıtsız şartsız reddedilirken aynı zamanda o "Batı" kimliğinin de topluca terk edilmesi, hayat bulduğu ortam içinde yeni eşitlikçi değerlerin gücünü ileri sürebileceğimiz zorunlu olumsuz zamanı teşkil eder. Sahte çelişkinin oyuncağı olmayı bırakıp da sahici çelişki içerisine yerleşince, öznellikler de değişecek, nihayetinde de özel mülkiyetin ve rekabetin yerine Marx'ın "özgür birleşme" dediği şeyi koyabilecek siyasal gücü icat etmeye muktedir hale geleceklerdir.

* Beyin ve vücut gelişiminde gerilik anlamına gelen bu tıbbi terimi döneminin parlamento yanlılarını kastederek siyasal bir bağlamda ilk kez *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i* (1852) kitabında Marx kullanmıştır. Engels de *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim* (1852) kitabında aynı sözcüğü, kurbanlarını bütün dünyaya, dünyanın hem geçmişine hem geleceğine, meclisin dört duvarı arasında alınan kararların yön verdiğine inandıran bir "hastalık", iflah olmaz bir illet olarak tarif eder. Sonraları Lenin parlamentoyu siyasal mücadelelerin çözüme kavuşabileceği yegâne merci olarak görenler için bu yaftalamaya başvurarak yaygınlık kazandırır. Terimin aynı zamanda budala, geri zekâlı, kalın kafalı, miskin gibi hakaretamiz karşılıkları da bulunmaktadır. (e.n.)

3.
Bilim, İdeoloji ve Orta Sınıf

Marksizm'in, daha genel olarak da siyasal düşüncenin söz dağarında "ideoloji", en tartışmalı, anlamı en bulanık sözcüklerdendir. Marx'la birlikte, "ideoloji"nin bir toplumu meydana getiren toplumsal sınıfların her birine has değerlerin ve baskın görüşlerin bütününe verilen ad olduğunu söyleyebiliriz. Klasik Marksizm'e göre, "kendinde" ideolojinin hiçbir anlamı yoktur, ideoloji daima toplumsal bir sınıfın ideolojisidir. Daha kesin ifade edersek, ideoloji toplumsal nesnelliğin öznel etkisidir: Kanaatler, düşünme tarzları, aile ya da devletle kurulan ilişki, din, işte bütün bunlar her toplumu oluşturan çelişkili bütündeki sınıfsal konumun sonucu olarak ideolojiyi terkip eder. Toplumsal nesnelliğin özü bile Marx'a göre, en azından komünizmden önce, bölünmüş ve çatışmalı olduğundan, ideoloji de sınıf mücadelesiyle temelden bölünmüş bir nesnelliğin öznel düzeyidir.

Fakat mademki ideoloji toplumsal sınıfların değer ve kanılarının öznel düzeyidir ve nesnel dünya da bölünmüştür, o halde tek bir ideolojiden değil, en azından iki ideolojiden, birbirine karşıt iki ideolojiden söz etmek gerekir. İdeoloji diyalektik bir kavramdır, dolayısıyla gerçek de günümüz dünyasında hâkim ideoloji sayılan burjuva ideolojisi ile hâkimiyet kurulan başlıca ideoloji yani proletarya ideolojisi arasındaki çatışmanın ideolojik tasviri içinde temsil edilir. Şöyle de diyebiliriz: Politik temsiller alanında, hâkimiyet tarafında, bu hâkimiyeti koruyan

muhafazakâr bir ideoloji, hâkimiyet kurulanlar tarafında ise mevcut toplumsal düzeni yıkmayı amaçlayan devrimci bir ideoloji vardır.

Tarihsel olarak bakarsak, en genel düzeyde, iki yüzyılcık boyunca Marksizm'e özgü ideoloji anlayışı içinde karşımızda şöyle bir tablo vardı: bir yanda kapitalizm diğer yandaysa komünizm ya da onun daha zayıf bir çeşidi olan sosyalizm. Öyleyse, sonuçta elimizde büyük ölçüde istikrara kavuşmuş iki ayrı dünya görüşü bulunuyor. Sorun da zaten farklı kanılar arasındaki bir çatışmadan ibaret değil; aslında tam olarak birbirine karşıt iki toplum düzeni tahayyülü arasındaki büyük bir çatışmadan söz ediyoruz. 19. yüzyılın kırklı yıllarından 20. yüzyılın yetmişli yıllarına uzanan süreçte komünist partilerin ve klasik Marksizm'in tasavvuru buydu.

Malum, 20. yüzyılın altmışlı yıllarında, SSCB odaklı klasik komünizm çözülmeye başlayınca taşlar yerinden oynamaya başlar. FKP üyesi olmasına karşın Louis Althusser "ideoloji" sözcüğüne yeni bir yorum getirir. Kuşkusuz bu yorumda proletarya ideolojisinin karşısında hâkim ideoloji yer almaktadır fakat Althusser bu basit çelişkinin üstünde bir de *"genel olarak" ideoloji ile bilim arasında bir karşıtlık* olduğu fikrini getirir. Dolayısıyla ideoloji kavramı iki aşamada kurulabilir: öncelikle "ideolojik düşünce" ile "bilimsel düşünce" arasındaki özsel farka dayanarak, sonra da "ideolojik düşünce"yi "proletarya ideolojisi" ve "burjuva ideolojisi" diye ayırarak.

Althusser'e göre ideoloji gerçek dünyanın imgesel temsilinden sudur eder, oysaki bilim bize yine aynı dünyaya ait gerçeği düşünme olanağı veren kavramsal bir bilgidir. Felsefi olarak, bunun sonucunda, birbirinden farklı iki çelişki arasında bir çelişki ortaya çıkar. İdeoloji ile bilim arasında görülen ilk çelişki, tikellik ile tümellik

arasında bir çelişkidir. İkinci çelişki ise iki tikelliği, burjuva ideolojisi ile proletarya ideolojisinin tikelliklerini karşı karşıya getirir.

Demek ki karşımızda karmaşık bir diyalektik düzenek duruyor. Sorun da bu iki çelişki, yani tikellik-tümellik çelişkisi ile iki tikellik arasındaki çelişki arasında birliğin nasıl kurulacağını bilmekte. Althusser'in ilginç fakat sorunlu önerisi şöyledir: Devrimci proletarya ideolojisi –komünist olarak Althusser'in nazarında *iyi* ideoloji de budur zaten– bilime sıkı sıkıya bağlıdır ve dolayısıyla da proletarya ideolojisinde burjuva ideolojisine kıyasla daha evrensel bir yan vardır. Nitekim burjuvazinin de muhafazakâr ideolojisi bilimin evrenselliğine değil din, sözde serbest ticaret, özel girişimin yaratıcılık değeri gibi idealist kurulumlara sıkı sıkıya bağlıdır ki onlar da tikeldir. O halde iyi ideoloji, yani proleter devrimci ideoloji, yani son tahlilde komünizm, bir sınıf ideolojisinin tikelliği (proletaryanın tikelliği) ile onun karşıtı gibi duran bilimin evrenselliği arasında Tarih'te eşi görülmedik bir bağıntı olarak tezahür eder. Böylece, ilk başta iki tikellik arasındaki çatışma şeklinde beliren ideolojik düzeydeki sınıf mücadelesinin kendi içinde bir tikellik-tümellik çelişkisi barındırdığı anlaşılır. Ezcümle, proletarya ideolojisi "iyi ideoloji" ise sebebi burjuva tahakkümüne karşı işçilerin, devrimcilerin ve yoksulların ideolojisi olması değildir yalnızca. Asıl sebep evrensellikten yana bir ideoloji olmasıdır.

Bu karmaşık durumun çok sayıda sonucu olacaktır. Bunlardan biri de şudur: Sonuçta iyi ideolojinin, ilerici ideolojinin, istikbalin, tarihsel geleceğin ideolojisinin hangisi olduğuna karar verebileceğimiz düzey yalnızca sınıflar arasındaki somut çatışma düzeyi değildir, aynı zamanda tikellik ile tümellik arasındaki metafizik çatışma düzeyidir. Bu nedenle, sonuçta şunu diyebiliriz ki,

sınıf çatışması felsefeyi de örgütler. Önce toplumsal ve kültürel düzeyde farklı iki sınıf arasındaki çatışma, ardından tikellik ile tümellik arasında daha soyut sayılabilecek bir çatışma ve son olarak –Althusser'in de vardığı sonuç budur– felsefi bir çatışma, yani evrenselliğe yer vermeyen ideoloji tarafında yer alan idealizm ile bilim tarafında, bir başka deyişle son tahlilde, bilimlerin evrenselliğiyle içkin bir bağ kuran ideoloji tarafındaki materyalizm arasında ideolojik bir çatışma söz konusudur.

Bütün bu meseleler konusunda günümüzde durum nedir?

Althusser'e yöneltilen şiddetli itirazlara bakılırsa, kapitalist ideolojinin yani egemen ideolojinin büyük kısmı belli ki bir materyalizm biçimi tarafında yer almaktadır. Kapitalist örgütlenmenin hükmettiği toplumumuz açısından, varoluşun amacı olabildiğince hoş bir yaşam, içinizde mümkün olduğu kadar çok miktarda maddi ve toplumsal, ampirik ve simgesel doyum yaratabilecek bir yaşamdır: Arzular ve ihtiyaçlar açısından bakıldığında ev, araba, seyahat vs. hoşunuza giden ne varsa satın alabilecek durumda olmak, dolayısıyla da maddi anlamda doğru düzgün bir "yaşam düzeyine" sahip olmaktır. Ayrıca toplumsal dünyanın hiyerarşileri içerisinde iyi ve ilginç bir yere sahip olmak, yoksulluktan başını sokacak bir dam bulamama ya da en ufak bir toplumsal görünürlüğü olmayan bir işte çalışma tehlikesinden uzakta durmaktır. Bütün bunlar halihazırda toplumda mevcut iyi yerlere kıyasla tanımlanır ve idealist en ufak bir yücelik içermez. Böyle bakıldığında, kapitalist dünyanın hâkim ideolojisi şüphesiz materyalizmdir. Şunu da ekleyelim ki, bu tip bir toplumda ortak norm sayılan maddi tatminin ya da simgesel gösterişin dolaşıma giren parayla arasında sıkı bir bağ vardır. Para sayesinde küresel pazara, evrensel pazara ulaşabilir, çok sayıda kişisel doyum olanağı bu-

labilirsiniz. Görünüşte ne kadar soyut olursa olsun para idealizmin akla uygun bir sureti olarak ele alınamaz! Para her halükârda Marx'ın "bencil hesabın buz gibi soğuk suları" dediği şeyden yana iş görür. Demem o ki, ortaçağ şövalyeliği, bugün Fransız sermayesinin tenorlarını bir araya getiren borsa endeksi CAC40'tan açıkçası çok daha idealistti.

Bu durumda, ideolojik çelişkinin proletarya tarafında materyalizm ile burjuvazi tarafında idealizm arasında olduğunu savlayan Althusser'in vardığı sonuç büyük ihtimalle doğru değildir. Öyleyse ideoloji sorunu da dediğinden çok daha karmaşıktır.

Nitekim proletarya ideolojisinin, devrimci ve komünist fikirlerin, en azından gerçek tarihsel görünüşleri itibariyle, büyük ölçüde idealist görünen bir karakter kazandığını söylemek bugün için mümkündür. Dünyayı mevcut haliyle değerlendirdiğimizde materyalizm ile idealizmin arasında bir çatışma olduğu sonucuna varacağız belki ama burjuvaziyi adeta müstehcen bir çeşit materyalist hezeyan tarafına, devrimcileri de, komünistleri –nesli tükenen bir tür, biliyorum çünkü ben de onlardan biriyim– söylemeye bile gerek yok, idealizm tarafına koymaya fazlasıyla meyledeceğiz.

Althusser diyordu, bilim proletarya ideolojisinin yanında diye. Ne var ki teknoloji ve gelişmiş maddi üretim sayesinde günümüzde bilim kapitalist tahakküme tabi olmuş görünüyor ve artık pratikte komünizmle kurulu hiçbir bağı yok. Yani Althusser'in felsefi düşüncesi tam tersi yönde tecelli etmişe benziyor: materyalizm burjuvazinin, idealizm de devrimin ve proletaryanın tarafında.

Bütün bu tuhaf hikâye içinde altta yatan mesele nedir öyleyse? Bence zorluk şuradan kaynaklanıyor: İdeolojik çatışmaya ilişkin bu tarihsel görüşte yalnız iki çiftin ikili-

ği dikkate alınıyor: bir yanda burjuvazi ve proletarya, öte yanda idealizm ve materyalizm. Oysa günümüzde çok önemli bir orta sınıfın gelişimine tanık oluyoruz. Güncel dünyayı burjuvazi ile proletarya arasındaki basit bir çatışma üzerinden anlatmak artık yeterli gelmiyor. Bugün orta sınıf bir bakıma siyasal belirlenim düzeyinde sonuca tesir eden sınıf konumunda. En önemli kitleyi temsil ediyor, kapitalist düzeni de yine bu sınıf savunuyor. Öyleyse ikiye kadar saymak artık yetmez, üçe kadar saymalıyız.

Bazı sayıların üzerinde ısrarla duruyorum, sadece eşitsizliklere işaret etmek değil esasında amacım. Çağdaş dünyada küresel nüfusun %10'u yine küresel zenginliğin %86'sını elinde bulunduruyor. Öyleyse sadece ekonomik düzeyde bakacak olursak, karşımızda nüfusun %10'unu oluşturan çok sınırlı, gerçek anlamda bir egemen sınıf duruyor. Adına oligarşi desek yanlış olmaz. Kaldı ki dünya nüfusunun %50'si küresel zenginlikten hiç pay almıyor. Buna hiçbir şeyi olmayan sınıfı tarif etmek için öteden beri kullanılan proleter kitle ismini verebiliriz. Proleter kitle yalnızca işçilerden ibaret değildir, işçi sınıfıyla artık örtüşmüyor zati; hiçbir şeyi olmayan, bir bakıma halihazırda dünyanın sunduğu olanaklara, ne iş ne para ne de pazar, hiçbir surette ulaşamayan, sayılamayacak kadar çok insanı da içine alıyor: Geriye kalan %40 ise, dünya genelinde, küresel zenginliğin %14'ünü elinde bulunduruyor. Orta sınıfı da işte bunlar oluşturmakta. Çok açık: %10 egemen grup, %50 hiçbir şeyi olmayan küresel kitle, %40 da orta sınıf.

Bu sayıların bizi ideoloji meselesini ele alırken artık iki değil üç terimi referans almaya zorladığını hemen görebiliyoruz: egemen grup, hiçbir şeyi olmayan (yani "proleter": kendinden başka satacak bir şeyi olmayan) geniş kitle ve orta sınıf. Öyleyse elimizde mali, ticari ve sınai oligarşinin yanı sıra proleterlerin oluşturduğu kitle

ve bir de modern orta sınıf var. Bu sınıf büyük ölçüde "Batı dünyası" içinde toplanmıştır; "Batı dünyası" derken, uzunca bir süredir sağlam bir kapitalist yapısı ve imparatorluk istidadı olan ülkeleri kastediyorum: Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya. O halde soru şu: Orta sınıf ideolojik olarak nerede ve nasıl konumlanıyor?

Dünyamızın büyük muamması bu. Orta sınıfın ideolojik görüşü nedir? Bence bu görüş iki öğeden oluşuyor, o nedenle hiç de basit değil, çelişkili bir konumlanma. İlk öğe şu: Orta sınıf esasen kapitalizmin egemenliğini, dolayısıyla paranın gücünü, çok küçük bir oligarşinin tarihsel zaferini kabul eder (bugün belli ki böyle ama her zaman böyle olacak diye bir kural yok). Bunun da bazı şartları vardır, bu şartlar her şeyden evvel bireysel özgürlük ve onun sayısız sonucuyla ilgilidir: ister samimi inanç isterse de gevezelik şeklinde olsun her koşulda kanaat özgürlüğü; büyük sanayi ve tarımsal üretim grupları ile onların suç ortakları bankaların baskısı altında behemehal ticaret serbestliği; asgari bir gelire sahip olmak koşuluyla gidip gelme olanağı. Toplumun genel biçimine ciddi tesiri yoksa coşmasına, ahkâm kesmesine, tenkit etmesine, hatta –ne büyük mutluluk ki– oy vermesine izin veren bir devlet biçimi yerel düzeyde mevcut olduğu takdirde, orta sınıfın kapitalizmin küresel egemenliğini kabul ettiğini de hakeza gözlemliyoruz. Orta sınıfı evcilleştiren kapitalist devletlere "demokrasiler" denir.

Bu konuda açık seçik bir fikre sahip olmak çok önemli. Sermayenin egemenliği ve küçük bir oligarşinin ellerinde toplanması, demokratik türden bir devletin yerel düzlemde, yaşadığımız yerde bulunması koşuluyla kabul edilmektedir. Demek ki küresel durum ile yerel durum arasında bir ilişki söz konusu. Bu ilişkiye *demokratik materyalizm* adını veriyorum. Materyalizm zira dünyanın maddi yapısı kabul ediliyor; "demokratik" zira bu yapı

kanaat özgürlüğü –kanaat bildirme özgürlüğü de denebilir– ve onun bütün ortalama sonuçları varsa kabul ediliyor. Orta sınıfın ideolojisinin birinci öğesi budur.

Bu ideolojinin ikinci öğesi ise orta sınıfın çok yoksul kişilerden oluşan geniş kitleyle karıştırılmak istememesidir. Paraya dayalı oligarşik egemenliği kabul eder ama hiçbir şeyi olmayan geniş, devasa kitleyle arasındaki mesafe korunsun ister. Dolayısıyla kapitalizmde (şu son yıllarda, 2008 yılı civarında Avrupa'da olduğu üzere) egemenlik krizine benzer bir kriz yaşandığında orta sınıf ürker. Tenzil-i rütbeden, alçalmaktan korkar, tedirgin olur. Tedirginliği de azınlıklara, yabancılara, göçerlere vs. karşı saldırgan eğilimler içine girmek gibi muhtelif biçimlerde kendini gösterir. Buna da *muhafazakâr materyalizm* diyeceğim. Bununla da, orta sınıfın, kendi statüsünü güvenceye alma ve her şeyden önce yoksul kitleyle karıştırılmama yönünde duyduğu karşı konulmaz gerekliliği kastediyorum.

Günümüz orta sınıfının ideolojik durumunu eksiksiz resmedebilmek için bunun materyalist bir arka planı olduğunu söylemek gerekir: Bu modern materyalizm ise küçük bir oligarşinin küresel iktidarını ve kapitalizmi kabul etmek demektir. Sonra da demokratik materyalizm ile yoksullardan oluşan geniş kitleyle karıştırılma korkusunun hükmettiği muhafazakâr materyalizm arasında bir çelişkiye rastlayacağız. Modern devletlerin demokratik yapısının tek anlaşılır açıklaması budur. Doğrusu, modern demokratik devletlerimizde genellikle iki parti bulunur: demokratlar ve cumhuriyetçiler, muhafazakârlar ve işçi partililer ya da daha genel bir ifadeyle, solcular ve sağcılar. Bu siyasal örgütlenme orta sınıfın tüm dünyanın proleterleriyle karıştırılma korkusu, yani muhafazakâr materyalizmin partisi sağa can veren korku ile kapitalist oligarşiyle "insan haklarına" saygılı, akılcı bir çerçevede bir arada yaşamanın sözde reformcu kabulü, yani

demokratik materyalizmin partisi sola can veren kabul arasında yaşadığı ikilemi yansıtır.

Siyasal iktidar demokratik materyalizm ile muhafazakâr materyalizm arasındaki karşıtlığın bağrında yer alır; sonuçta bu karşıtlık orta sınıfın, yani dünyadaki tüm zenginliğin %14'ünü paylaşan sınıfın, dünya nüfusunun fiilen %40'ını oluşturan sınıfın ideolojik yapısını tanımlar. Öyleyse "demokrasiler" denen politik meydan tam anlamıyla ideolojik bir mücadeleye sahne olmaz zira hakikaten ortada iki farklı ideoloji yoktur: Devlet yönetimini sırayla devralan iki cenah arasında dümen kırmak pahasına aynı materyalizm içinde olup biter her şey. Marx şöyle derdi: Sermaye'nin yetkili temsilcilerinden oluşan iki familya.

Öyleyse sorunumuz şu: Hakiki bir ideolojik mücadele, var mı ki öyle bir şey? Bunu sormalıyız çünkü hakiki bir ideolojik mücadele olabilmesi için, ister muhafazakâr ister demokratik yöne dümen kırsın egemen materyalizm dışında kalan bir ideoloji olması gerekir elimizde. Öyleyse siyasal açıdan asıl mesele, devlet iktidarı alanında "demokrasiyi" tanımlayan salt biçimsel çelişki değildir, olamaz da zaten. Muhafazakâr materyalizm ile demokratik materyalizm arasındaki çatışmaya kesinlikle indirgenemeyecek düşünsel bir yönelim gereklidir. İdeolojisiyle ne küçük oligarşinin tahakkümünü ne de bu oligarşinin materyalizminin aldığı biçimleri kabul eden bir siyaset gereklidir. Dolayısıyla seçim pazarının "demokratik" ayartmalarını da, kanaat bildirme özgürlüğüne kendini adamış el ayak öpenleri de benimsemeyen bir siyaset. Geçmişteki bazı devrimcilerin de yaptığı gibi, seçimlere katılmanın altında –seçimlerin sonucunda orta sınıf iki materyalizm arasında bölünür her zaman, üstelik bu materyalizmlerden hiçbiri yerleşik kapitalist düzeni alaşağı etmeyi de amaçlamaz– muhakkak bir "parlamenter kretinizmin" yattığını savunmak gerekir.

Geldiğimiz noktada güçlükler yoğunlaşırken, ülkemizi kısa süre önce üzüntüye boğan korkunç bir geçmişe dönmemizde yarar var. Paris'in tam ortasında yaşanan dehşet verici toplu katliamdan söz ediyorum.* İnsan nasıl olur da tanımadığı, ne düşündüklerini bilmediği, tek suçları orada bulunmak olan insanları öldürür? Kendi içinde akıldışı olan böyle bir şey nasıl açıklanır, akılla nasıl izah edilir? İlk bakışta ne anlamı ne de amacı varmış gibi gözüken bir cinayet. Ancak, simgesel düzeyde, bunun Batılı orta sınıfın katli olarak, ister "demokratik" ister "muhafazakâr" olsun orta sınıfı öldürme isteği olarak yorumlanabileceği gayet açıktır. Katillerin seçtikleri yer bile bunun kanıtıdır: Bataclan, küçük orta sınıfın geceleri eğlenmeye gittiği bir kulüp: zengin orta sınıfın değil, başta gençler olmak üzere sıradan insanların bulunduğu sınıfın. Amaç Batı dünyasının orta sınıfını yok etmek. Paris'in simge, Batı dünyasının (örneğin kültürel) değerlerinin simgesi olarak seçilmesi de bundan. Neden? Batı'nın sahiplendiği oligarşik sistemin dışında durmanın bugün orta sınıfın dışında kalmak anlamına geldiğini görmemiz gerekiyor. Kaldı ki orta sınıfın dışında kalmanın bir bakıma gerekli ama yine de olanaksız olduğu yönünde öznel bir kanı da mevcuttur. Katillerin de zaten komünistlikle hiç ilgisi yok. Hatta içten içe Batılı orta sınıf statüsüne sahip olmayı diliyorlar. Söz konusu sınıfla kurulabilecek yegâne ilişki onu yıkmaktır, yani sonrasında kendini de ortadan kaldırmak pahasına, "orta" olanı simgeleyen kim varsa öldürmektir. Malum, bu tür suikastların failleri çoklukla intihar eder. İspanya'da faşistler "*Viva la muerte*"** diyorlardı, bana ya da bir başkasına, her şekilde "*muerte*".

* 13 Kasım 2015 günü IŞİD tarafından Stade de France ve Bataclan konser salonu ile Paris'in çeşitli yerlerindeki barlara ve kafelere eşzamanlı düzenlenen ve 130 kişinin ölümüne neden olan terör saldırıları. (e.n.)

** (İsp.) Yaşasın ölüm. (e.n.)

Burada dünyamıza ilişkin iki görüşün çatıştığını görüyoruz. Öncelikle şu apaçık gerçeği gözden kaçırmamamız gerek: Orta sınıfı yaratan modern kapitalizmdir. Buna karşılık, hiçbir şeyi olmayan insanların oluşturduğu kitle ile küçük bir oligarşi arasındaki fark çok eskilerden kalma bir durumdur: 17. yüzyılda Fransa'da soylular nüfusun %10'unu oluşturuyordu. Fark yeni değil demek. Modern dünyanın yarattığı olumlu yenilikse, tüm belirsizlikleri, içteki tüm bölünmeleriyle işte bu orta sınıftır. Orta sınıf artık kapitalist modernliğin simgesi haline gelmiştir.

Peki ama "demokratik" oyuna, en azından kapitalist iktidarın süresiz kabulünü varsaydığı sürece dahil olmak istemez veyahut istemediğinizi iddia ederseniz ne olur? Parlamentarizmle gizlenen burjuva diktatörlük düzeninde politik kanıları yöneten sağ/sol ayrımına riayet etmek istemezseniz ne olur? Üç olanak var sadece. Birincisi, seçimlere birkaç "komünist" sokarak burjuva materyalizminin demokratik yarısını "sertleştirmeyi" deneyebilirsiniz; bunlar sermayenin yıkılmaz resmi mercilerinde gürültü patırtı koparırlar ama hiçbir işe yaramaz. FKP'nin ve Troçkist hiziplerin faaliyetleri buna örnektir. "Girme yanlısı" çizgidir bu:* Dışında olduğunuzu bildirirsiniz fakat yine de girersiniz. İkincisi, katiller gibi kitlesel cinayetler işlemek suretiyle orta sınıfı ve sonuçta bütün bir

* (Fr.) *Entrisme.* Belli bir siyasal grubun yaşanan gelişmelerin dışında kalmayıp *içeriden* müdahale edebilmek ve karşı çıktığı düzeni değiştirecek güce ve araçlara sahip olmak için bir başka partiye girmesini öneren bir siyasal strateji. Terimin tarihsel kökeni, artan Nazi terörü karşısında Alman Komünist Partisi'nin aymazlığının yankıları sürerken Fransız Komünist Partisi'nin uzlaşmaz tavrından geri adım atarak Section française de l'Internationale ouvrière ile buzları eritme çabasından doğan "birleşme" ihtimali üzerine Troçki'nin, o zamana dek Komintern'in dışında kalmayı yeğleyen grubuna partiye girmeleri için yaptığı çağrıya (Haziran 1934) dayanır. (e.n.)

Batı'yı ölüme yollama fantezisini simgeleştirir, sonunda da intihar edersiniz. Bu "aşırı solcu" çizgidir: İlan edilen dışarılığınız ölüme içredir. Son olarak, burjuva iktidarının ehvenişer maskaralıklarına "demokratik" yoldan katılma arzusunu içinizden tamamen söküp atarsınız, dolayısıyla da burjuva materyalizminin sağ ve sol arasında paylaşılmasına hiç bulaşmadan, kendini gösterdiği her düzeyde, "demokrasilerin" önerdiğinin tümüyle dışında kalan bir politik mantığın doğmasına çalışırsınız. Bu da "yeni komünizm" çizgisidir. Yarattıklarınıza tabii önce proleterleri fakat aynı zamanda orta sınıfın önemli bir kesimini de ortak etmeye çalışırsınız.

Burada siyasi sorun, orta sınıfın sermayeye boyun eğmesi karşısında, enikonu yıkıcı bir dışarı yaratmak değildir. İçeride, sadece içeride olmak yani demokratik materyalizm ve muhafazakâr materyalizmle, bir gün sağ bir gün sol olur diyerek, alışılagelmiş durumu ebediyen kabul etmek de değildir. Asıl izlenmesi gereken yol, orta sınıfı bölmek, içinde bir çelişki yaratmak, dışarıyı içeriden itibaren toplamaya çalışmak, yani her türlü girme yanlısı yaklaşımın tersine, dışarının otonomisine ve dışarı çıkmaya dair bir mantık önermektir.

Öyleyse siyaseti, hakiki siyaseti, ne muhafazakâr siyaset ne de klasik demokratik siyaset diyebileceğimiz siyaseti, orta sınıfın belli bir kesimine kendi statüsünü kaybetme korkusunu aşarak, dışarıda kalan yoksul kitleden yana çıkmayı önerme çabası, asıl modernliğin muhafazakâr materyalizm ile demokratik materyalizm arasında yaşanan sürekli tereddüdü aşmak demek olduğuna orta sınıfın bir kesimini ikna etme çabası olarak tanımlayacağım. Dışarıya çıkma cesaretini, dışarıyı görme, dışardaki insanları anlama, onlarla beraber olma cesaretini göstermek gerekir. Amaç ise, bizatihi orta sınıfın bir ke-

simi için, yıkıcı bir halis dışarı değil, yeni bir olabilirlik, küçük oligarşinin egemenliğini fiilen reddetme olanağı yaratmaktır. Mesele, demokratik öğeyi kapitalist temelinden ayırmak, onu kapitalist geri planından olduğu gibi soyutlamaktır.

Bu, felsefi açıdan, yeni bir materyalizm yaratmak demektir. Buradaki çelişki materyalizm ile idealizm arasında değildir artık, iki farklı materyalizm arasındadır. Zira güncel durumda, komünist bir materyalizm yaratmak tabii ki materyalizm, ancak oligarşinin olmadığı, mali, ticari ve sınai alanda küçük bir grubun iktidarıyla kan kusturmadığı bir materyalizm yaratmak demektir. Nihilist saiklerle işlenen dehşet verici kitlesel cinayetleri, içerinin bir kesimini toplayıp tarafına çekebilecek dışarıdan bir şey yaratmanın olanaksızlığı, yeni bir materyalizm, orta sınıfın en iyi öznelerine *içeriden dışarıya gitme olanağı* yaratmak amacını taşıyan bir materyalizm icat etmenin olanaksızlığı olarak yorumlayabiliriz.

Bu olanağa *diyalektik materyalizm* adını verdim; neden verdiğimi de anlayabilirsiniz. Bu kendi içindeki bir çelişkiden kaynaklı materyalizmdir, demokratik öğeyi muhafazakâr öğeden ayırarak demokratik materyalizmin iki bileşenini birbirinden kopardığı için çıkmıştır. Felsefi açıdan baktığımızda bu mesele günümüz siyaset dünyasına göre yeni sayılır, kitlesel cinayetlerin ve terörizmin öldürme güdüsü karşısında ise neresinden bakarsanız bakın kesinlikle yenidir. Diyalektik materyalizmin icadı sırf terör, öldürme güdüsü, halis bir dışarı uydurmacasına oranla değil, mevcut haliyle muhafazakâr iktidara göre de hakikaten yeni bir şeydir. Mesele eşitlik ideasından, egemen materyalizmin muhafazakâr kesimine karşı koyan, hiçbir oligarşinin egemen olmadığı bir dünya fikrinden materyalist bir güç meydana getirmektir: yeni bir materyalizmin, diyalektik materyalizmin gücü.

Öyleyse ele aldığımız meseleyi, çağdaş ideoloji meselesini bir sonuca vardırabiliriz. Öncelikle iki terim, burjuvazi ve proletarya, arasında ideolojik düzeyde bir karşıtlık olduğunu gördük. Ardından çelişkinin, felsefi düzeyde, materyalizm ile idealizm arasında olduğunu saptadık. Son olarak, kendimizi iki materyalizm arasındaki çelişki karşısında bulduk. Ne var ki, iki materyalizm –muhafazakâr ve demokratik olmak üzere iki bileşeniyle birlikte kapitalizme içre *devlet materyalizmi* ile *diyalektik materyalizm* denen dışarıdaki organik hareket– arasındaki bu çelişki, kurmamız gereken bir çelişkidir. Bu da zaten halihazırda dünyada mevcut olan bir çelişki değildir, icat etmemiz ve bugün yekpare duranı ayırarak somut dünyaya kaydetmemiz gereken bir çelişkidir. Demokrasiyi üstelik muhafazakâr materyalizm kanalıyla egemen oligarşiyle eşleştirilmekten kurtararak orta sınıfa bir proletarya kapısı açmamız ve uzun vadeli kullanılabilir bir tarihsel dışarılığa, aşırı solun da intihar eylemcilerinin de tahriklerinden apayrı bir dışarılığa giden siyaset yolunu ona göstermemiz gerekir.

4.
Siyasal Bilimler Enstitüsü'ndeki Konferans

Modern parlamentarizmin üniversite içindeki tapınağı sayılan bu yere beni davet ettikleri için Komünist Öğrenciler Birliği'ne elbette müteşekkirim.

Bu daveti hangi sıfatla kendime hak görebilirim ki? Ne olursa olsun, burada, herkesin "Siyasal" ["Sciences Po"] diye andığı Paris Siyasal Bilimler Enstitüsü'nde siyasal bilimler veyahut siyasal incelemeler uzmanı kimliğiyle konuşamam. Siyasal bazı hakikatler olduğuna inanıyorum elbette fakat tam anlamıyla "siyasal incelemeler" ya da bir siyaset bilimi ya da siyasal bilimler, siyaset bilimleri ya da hiç değilse bilimsel bir siyaset olabileceğine hiç ihtimal vermiyorum. Bu isimlerle çıkan yayınları okurken üç, sadece üç şey görürüz. Birincisi, siyasi görüşler. Bunlar öyle özenle biçimlendirilmiştir ki, yapılan bir tercihin ya da alınan bir kararın sonucuna sonunda evrensel değerde nesnel bir analiz makyajı vurulur. İkincisi, iktisat ve hukukla ilgili parçalar. Her ikisi de birer disiplindir ama bilim değildir ve tam anlamıyla politikayla kurdukları ilişki önemli olsa da dolaylıdır. Sonuncusu, siyasal ideolojiler ve ucu siyasete dokunan felsefi gelişmelerle ilgili bir gıdım tarih. Aslında bütün bunlar kamu yönetimine, devlet idaresine hazırlıktır. Nitekim siyasetin kalburüstü kesimi, muktedirlerin cephanesi, kamu önünde boy göstereninden sahne arkasında gizli kapaklı işler çevirenine devletin bütün kademeleri büyük ölçüde Siyasal

İncelemeler Enstitüsü'nden, hatta diyebilirim ki onun en üst katından, École nationale d'administration'dan çıkar. Kurumların böylece siyaset sözcüğünü "yönetim" [*administration*] sözcüğüyle yan yana koyması, ona yapıştırması, aralarında özdeşlik kurması bir tek şeyi gösterir: "Siyaset" demek "devlet işlerinin sevk ve idaresi" demektir. Bu da siyaseti aynı zamanda hem kolektif eylem ilkesi değerinden hem de her tür evrensel değerden yoksun bırakmak demektir.

Yeri gelmişken bir uyarıda bulunayım: "Siyasal felsefe" denilen sahte disiplinde çokça kullanılan "siyasal" ifadesi bana tamamen içi boş bir kavram gibi geliyor. Varolan siyasettir, daha kesin konuşursak, siyasetlerdir. Siyaset siyasetlerin çatışma mekânıdır. Ortada yalnızca tek bir siyaset varsa anlayın ki siyasetten eser yoktur, sadece devlet işleri, sevk ve idare, yönetim vardır. Günümüz parlamenter sisteminde birden çok siyaset olması bir uydurmadan ibarettir. Aslında tek bir siyaset vardır, o da rıza gösterilen liberal kapitalizm ve temsili seçim düzeni çiftine tamamıyla tabidir. Sermaye-parlamentarizmi demeyi öneriyorum buna. Sadece tek bir siyaset, sermaye-parlamentarizmi olduğuna göre siyasetten eser yoktur. Bunun böyle olduğunu her geçen gün daha fazla kişi anlıyor, siyasete tamamen kuşkuyla bakmalarının nedeni de budur.

Polemiği severim, şeytana uysam derdim ki, bir Siyasal İncelemeler Enstitüsü, hele hele bir Siyasal Bilimler Enstitüsü sevk ve idareyle siyasetten soğutma okulu olabilir ancak. Ama sözü edilen okula gidenlerden, aralarında beni buraya davet edenlerin de olduğunu umduğum bazı insanların, siyasal bağlanmayı yönetimle etkisiz hale getirmeye yönelik bu tür girişimlere karşı koyduğunu biliyorum.

Ne olursa olsun, "siyasal bilimler"i bir kenara koyarsak, huzurunuzda konuşurken entelektüel ve pratik anlamda nerede duruyorum, önce onu bir tanımlamalıyım.

Başta felsefe var elbet. Bana kalırsa felsefenin kavramsal icadı başka düşüncelere, başka pratiklere bağlıdır. Felsefe köklü bir başlangıç değildir, daha çok varılan bir sonuçtur. Hegel'in dediği gibi, "Minerva'nın kuşu sadece karanlık çökerken uçar." Bu koşullar arasında siyaset var, hem günümüzün gerçek siyaseti hem de siyasetler tarihi. Bu bakımdan, bugünün dünyasında tezahür eden her siyasal yenilik felsefeyi ilgilendirir. Mademki komünizmden söz etmem isteniyor, bu sözcüğün temsil ettiği her şeyin neredeyse ortadan kalktığı tarihsel koşullar altında konuşacağım. Konuşmamın çıkış noktasıysa Sovyetler Birliği'nin çöküşü; Orta Avrupa ülkelerinin "Avrupa" denen katıksız kapitalist mekâna dahil edilmesi; Kültür Devrimi'nin uğradığı başarısızlıktan sonra Çin'in saldırgan bir tutumla kapitalistleşmesi; uzun süre büyük başarı gösterdiği Fransa da dahil olmak üzere bütün ülkelerde komünist partilerin irtifa kaybetmesi ve son olarak, hepsinden de önemlisi, şaşmaz bir biçimde Terör'le, katliamla, toplama kamplarıyla ve Şer imparatorluğu türünden bir çeşit simetri kurularak Nazizm ile özdeşleştirilen "komünizm"in telaffuzunun bile suç sayılması olacak.

Öyleyse komünizmden söz etmek, ama yalandan değil hakikaten söz etmek isterse, Hegel'in felsefe dostu baykuşunun bugün büyük bir korkunun gece karanlığında, böylesine bir sözcüğün hem miadı dolmuş hem de lanetli kelimelerin atıldığı çukurda yattığını bilenlerin alaycı bakışları altında uçması yeğdir.

Fakat hiç değilse, daha elli yıl öncesine kadar gayet güçlü olup bütün dünyada varlığını sürdüren böyle bir siyaset ve devlet düzeneğinin tamamen çökmesinin akılda

sahici bir soru uyandırdığını, ortada hâlâ çözülememiş bir muamma olduğunu söyleyemez miyiz?

Felsefeyle, öncelikle kendi felsefemle başlayabilirim artık. Bana göre, her hakikat, yani doğrulanabilir şekilde evrensel bir erime sahip her şey belli bir tarihsel bağlamda doğar, yaratılır. Benim açımdan en önemli problem de budur.

Evrensel değeri olan şey yine de hem mekânda hem zamanda, hem coğrafyada hem tarihte her daim tamamıyla tikel durumlarda başlayabiliyor, yaratılabiliyor ve ortaya koyulabiliyorsa bundan ne anlamalıyız? Günümüzde evrensel geçerliliğe sahip olduğu her yerde kabul edilen, her yerde birbirinin aynı usulleri kullanan, ispata dayalı matematiğin Hıristiyanlık çağı öncesinde 6. ve 5. yüzyıl dolaylarında Yunanistan'da icat edildiğini nasıl açıklayabiliriz? Hakeza, bin yıl önce soylular sınıfından bir Japon kadının kaleme aldığı *Genji Monogatari* gibi bir kitabın günümüz Fransız okuru üzerinde uyandırdığı olağanüstü etkiyi nasıl açıklığa kavuşturabiliriz? Yahut Robespierre gibi 18. yüzyılda yaşamış açık fikirli bir burjuva kişiliğin bugün bile çelişkili tutkulara, incelemelere konu olmasını nasıl izah edebiliriz? Ya da Héloïse ve Abélard'ın aslında ortaçağ dünyasının tipik bir ürünü sayılan aşk mektupları nasıl olur da bizi yüreğimizin tam orta yerinden vurur? Bir başka deyişle, nasıl olur da evrensel bir değerin hem mekânda hem zamanda kesinlikle tikel tarzda yer bulan bir başlangıcı olabilir?

Evrensel olanın bu şekilde tikel bir dünyada başlamasına "olay" adını veriyorum. Dolayısıyla, bu anlamda olaya benzeyen her şey, yani ne kadar yerel olursa olsun evrensel erime sahip olabilecek etkiler uyandıran her şey bir filozof olarak beni ilgilendiriyor.

En azından şu soruyu sorabilirim: "Komünizm" adı altında vuku bulan her şeyin birkaç yılda çökmesi şu ya

da bu biçimde bir olaya bağlanıyor mu? Bana şöyle diyeceksiniz: Burada tam bir başarısızlık söz konusu. Fakat bazı başarısızlıklar vardır ki çok mühim birer olaydır. 1871 Paris Komünü dehşet verici ve kanlı bir başarısızlıktır. Ne var ki, birkaç haftalığına bile olsa, büyük bir başkentte iktidarı ele geçirebilen ilk işçi ayaklanması olan Paris Komünü, bugün bile hâlâ üzerinde derinlemesine düşünülen bir politik olaydır; öyle ki anma töreni Şubat 2021'de Paris Belediye Meclisi'nde şiddetli tartışmalara yol açmıştır. 1966-1976 yıllarında Çin'de yaşanan Kültür Devrimi de tam bir başarısızlıktı, çok pahalıya malolmuştu. Bunun ancak şimdi düşünülebilecek ve sonuçlar çıkartılabilecek kadar karmaşık, zengin bir olay olduğunu hemen burada ispat edebilirdim ama yapmayacağım. Kaldı ki Çin Kültür Devrimi'ni güçlü sosyalist devletlerin bulunduğu çağın Paris Komünü olarak ele almayı önermiştim.

Sonuç olarak şu soruyu yönelteceğim: Komünizme doğru bir merhale olarak halk demokrasileri sisteminde yer aldıklarını savunan bütün ülkelerde ve bu deneyimden ilham alan bütün partilerde, 20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze uzanan süreçte yaşananlar evrensel değerde sonuçlar çıkarılması mümkün bir olay mıdır? Yoksa hiçbir sonuç çıkartılamayacak, öngörülebilir olduğu kadar kanlı da bir facia mı?

Yöntem bakımından önce şu noktanın incelenmesi gerekiyor: Bir olay sırf olumsuzsa ya da daha açık ifade edersek, içeriği bir durumu yıkmaktan, yerine de zaten her şeyiyle bilinen müesses bir durumu koymaktan ibaretse evrensel bir değer taşıması imkânsızdır. Nitekim düşünce ve eylem bakımından olay bir yaratımdır, içeriği olumlu olması gereken bir yeniliktir. Örneğin Paris Komünü bir olaysa bunun nedeni, siyasal iktidarın mülk sahibi sınıfların değil işçilerin ve yoksulların malı olabi-

leceğini dünya tarihinde ilk kez bu komünün göstermiş olmasıdır. Rusya'daki 1917 Devrimi de bir olaydı çünkü modern dünya tarihinde ilk kez bu devrim, büyük bir ülkede patlak veren işçi ve halk ayaklanmasının zafere ulaşabileceğini gösteriyordu.

20. yüzyılın seksenli yıllarının sonlarından itibaren bütün dünyada bir inkâr ve yıkım dalgasının yaşandığı açıktır. Kabaca "komünizm" denilen koca bir siyasal ve iktisadi sistem bu yıllarda ortadan kalktı. Peki ortadan kalkmak düşüncenin ve siyasal eylemin yakalayabileceği bir yeniliğe, yaratıma vesile oldu mu? Devrimcilerin ne zamandır dillerinden düşürmedikleri bir atasözü var: "Yıkmadan kurulmaz." Çok doğru. Ne var ki "kurmak" demek mutlaka "icat etmek" demek değildir. Varolan örnekler kopya edilerek de kurulabilir. O zaman soru şu şekle dönüşüyor: Komünist ülkelerdeki sistemin kalıntıları üzerine ne kuruldu? Bu kuruluş sahiden tarihsel bir olay mıydı yoksa pekâlâ gerçek olmakla birlikte evrensel değerde bir icat barındırmayan bir olumsuzlama mıydı?

Bu soruya ne cevap verdiğimi hemen söyleyebilirim. Ama bu sadece benim cevabım ve onu iki noktada tartışmanıza açıyorum.

İlk nokta şu: Halk demokrasileri sisteminin –buna sosyalist devletler de diyebilirsiniz, özellikle Çekoslovakya ve Polonya'da ama Doğu Almanya, Macaristan ve kuşkusuz Çin'de de– yıkılması bir icada, ekonomik, siyasal ve sosyal bir yaratıma yol açabilirdi. Neden bu beş ülkenin adını verdim? Çünkü bu beş ülkenin ardında, komünizme doğru gerçek bir hareketin yaşanması yönündeki her türlü olabilirliği aslına bakılırsa engelleyen devlet sosyalizmi sistemine karşı patlamış tarihteki ilk halk ayaklanması deneyimi yatıyordu. Kabul, bu sistem üretim araçlarının özel mülkiyetini ortadan kaldırmıştı ama tamamen paradoksal bir şekilde, stratejik tasarısı devletin ortadan

kalkması olan ilk baştaki komünizmle, despotik biçimi içerisinde donup kalmış merkezi bir devletin kuruluşunu birbirine karıştırıyordu. 1953 yılında Doğu Almanya, 1956'da Macaristan, 1966 ila 1976 yıllarında Çin, 1968'de Çekoslovakya ve seksenlerin başında da Polonya bu devlet biçimine karşı açıkça başkaldırılan bir dönemden geçtiler. En azından üçünde; Dubček'in sosyalist reformlarıyla Çekoslovakya'da, Parti diktatörlüğüne karşı Kültür Devrimi'nin önerileriyle Çin'de ve Solidarność hareketiyle Polonya'da, dönemin komünist dünyasının içinden doğan yeni siyasal tasarılara tanık olduk.

Dolayısıyla da halk demokrasilerinin baskıcı sistemi yıkıldıktan sonra, yeniden icat edilen "komünizm" sözcüğü altında, bilcümle siyasal düşünceyi ilgilendirebilecek bir icadın ortaya çıkmasına yarayacak dayanaklar geçmiş tarihte bulunabilirdi.

İkinci noktaysa şu: Böyle bir şey olmadı, buna "ne yazık ki" diyorum. Halk demokrasileri sisteminin yerine hepimizin gayet iyi bildiği şeyler kondu, üstelik bunlar halk demokrasilerinden çok daha eskiydi. Ekonomide liberal türden kapitalist özel mülkiyet düzeni kuruldu. Toplumsal alanda, en yoksul kitleye kolektif koruma sağlayan sistemler yıkılırken, doğrudan kişisel servet ve yolsuzluktan kaynaklanan çok büyük eşitsizlikler ortaya çıktı. Son olarak, siyaset alanında, ya parlamenter ve seçime dayalı demokrasi ya da açıkça oligarşik otoriter biçimler vücut buldu.

Aslında, yaşanan yıkım siyasette bir icada değil, bir nevi telafiye yol açtı: Orta Avrupa ülkelerinde veya Rusya'da görülen kolektif örgütlenme 19. yüzyılın sonunda Batı Avrupa'da olanın aynısı zaten. Çin'deyse ne tuhaftır ki "komünist" denilen partinin önderliğinde, 1850'lerde III. Napoléon devrinde Fransa'da olana benzer, polis gücüne dayalı, merkezileşmiş bir tekelci devlet kapitalizmi

var. O zamanlar bizde "resmi adaylara" dayalı bir seçim sistemi vardı. Çin'deyse bu rolü kuşkusuz varolan tek partinin memurları üstleniyor.

Asıl ilginç olan soruysa şu: Komünizm fikrinin canlılığını korumak için neler yapılabilirdi? Seçim ya da tarihsel zorunluluk neden hezimete uğrayan 20. yüzyıl sosyalizmlerinin, önceden kurulmuş Batılı biçimiyle veya çok daha arkaik biçimlerdeki küresel kapitalizme tamamen eklemlenmesine yol açtı?

Bu soruyu ele almak için sizlere verdiğim şemadan yararlanacağız.

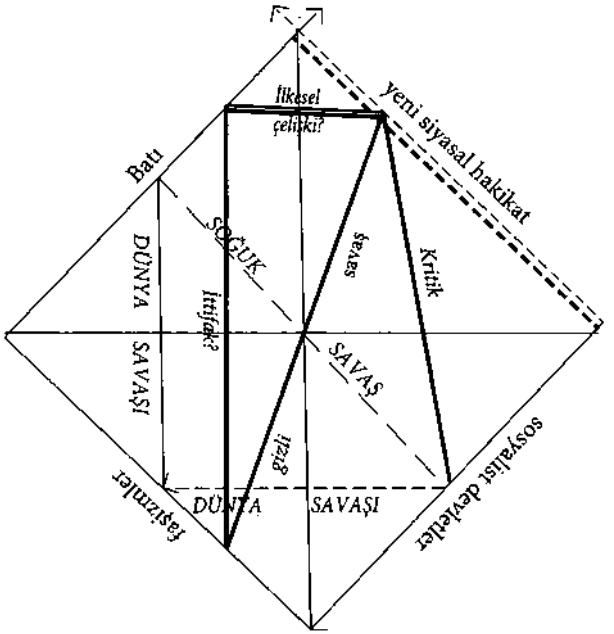
Maksat halk demokrasilerinin sonunun, kendilerini sosyalist devletler olarak takdim edenlerin sonunun, hangi tarihsel ve öznel koşullarda geldiğini genel bağlamı içinde tahlil etmektir.

Bu şemanın temel varsayımı şudur: Günümüz dünyasında geçtiğimiz yüzyılın seksenli yıllarından bu yana süregelen durum, başlıca öznel etkileri dikkate alındığında, tek bir çelişkiden hareketle kavranamaz. Aslında bugün elimizde üç farklı siyasal propaganda bulunmaktadır:

1. Batılı ve emperyal kamp (büyük küresel kapitalizmin en gelişmiş biçimiyle hükmettiği bölgeler, ülkeler ya da devletler), meşruiyetini serbest seçimlerden alan, temsile dayalı demokratik devletin benzersiz nitelikteki siyasal modernliğin yegâne temsilcisi olduğu propagandasını yapar. Doğal, aşikâr ve yeri doldurulamaz kabul edilen kapitalizm temelinde baktığımızda, söz konusu propagandaya göre ana çelişki diktatörlük ile demokrasi veyahut despotizm ile cumhuriyet arasındadır. Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki, bu durum bizi 18. yüzyılın sonundaki siyasi tartışmalarla hemen hemen aynı noktaya getirir; bunlar komünist hipotez etrafında dönen tartışmalardan çok daha eski ve bayattır. Bu tartışmalara bakarak, komünizmin mazide kalmak şöyle dursun, hâlâ

Günümüzdeki yapı

MODERNLİK

KAPİTALİZM

KOMÜNİZM

GELENEK

dünyanın gençliği olduğunu ve daha uzunca bir süre de öyle kalacağını söyleyebiliriz. İlk propaganda, içimizdeki hâkim propaganda işte budur.

2. Küresel kapitalizme hiçbir şekilde karşı çıkmayan bir kesim, benim tepkici dediğim kamp, modernlik karşısında geleneğe sarılır. Bu tepkici kamp sıklıkla dini ya da etnik bir kimliği sahiplenir. Bu kimlik, Birleşik Devletler'de Cumhuriyetçi Parti'nin sağ cenahında görüldüğü gibi Hıristiyanlık da olabilir, Türkiye ya da İran'da veyahut Afrika'nın bir bölümünü ve Ortadoğu'yu kasıp kavuran silahlı çetelerin indinde olduğu gibi Müslümanlık da. İsrail'deki gibi eşsiz sayılan Musevilik de olabilir; Japonya, Hindistan, Macaristan ve Putin'in Rusyası'nda olduğu üzere yenilenmiş militarist milliyetçilik de. Bütün bunlar yerel tikellikler tanımlamaya yarayabilir. Fakat asıl önemlisi, bu hareketlerin istisnasız tümü, egemen kapitalizm ile geleneğe kök salma yönünde tepkici faaliyetin birbiriyle bağdaştığını ileri sürer. Öyleyse bu propagandaya faşizm adını verebiliriz. Sahi, faşizmin en kapsamlı tanımı nedir? Faşizmin milletler, dinler ve muhafazakârlık çağına özlem duysa da kapitalizme öldüresiye bağlı kalan azgın bir modernlik karşıtı tahayyül olduğunu söyleyebiliriz. Bu akıma göre ana çelişki, doğal ve aşikâr kapitalizm temelinde bakıldığında, modern fasit özgürlüklerle geleneksel düzen, toplumdaki demokrasi yandaşlığı ile şu ya da bu kimliğe tapınma arasında yatar.

3. Son olarak, bugün dünya genelinde çok zayıf durumda olan militan bir kamp da, öteden beri başlıca çelişkinin, komünizm adı altında bir kolektif özgürleşme ya da Marx'ın tabiriyle özgür birleşme hareketini kapitalizmin ta kendisinin karşısına koyan çelişki olduğunu savunur.

Özetle, elimizde devletler, kamuoyları ve kısıtlı çevrelerin ana çelişki olduklarını resmen ilan ettikleri üç çelişki

bulunmaktadır. Bunlardan ikisinin temelinde kapitalizm taahhüdü yatar; biri demokrasi ile diktatörlük, ötekisi modernlik ile gelenek arasındadır. Biri de var ki doğrudan doğruya egemen kapitalizmi sorumlu tutar, başlıca çelişkinin iki yüzyıldır değişmediğini ve bu çelişkinin de komünizmin ve kolektif özgür birleşmenin karşısına kapitalizmi ve özel mülkiyeti koyduğunu ileri sürer.

Ben bu son yönelimi benimseyenlerdenim, ancak güncel konjonktürü bir değil iki çelişkiye dayanarak ele almayı öneriyorum. Benim savunduğum tez, günümüz dünyasında yaşanan olayların açıkça gösterdiği gibi, kitlelerin, özellikle de orta sınıf denen, bence eğitimli küçük burjuvazi diye tanımlamak gereken kesimin bilincinde, *modernlik ile gelenek arasındaki çelişkinin son tahlilde kapitalizm ile özgürleşme arasındaki çelişkinin aleyhine işlediğidir. Böylelikle geleneğe karşı son çare olarak Batı'ya duyulan arzu ekseninde bir bölünme meydana gelir ki, bu da bütün hareketin otorite tarafından küresel kapitalizmin çıkarları doğrultusunda kıskıvrak yakalanmasına yol açar.*

Elinizdeki şemayı biraz daha dikkatle inceleyelim.

Günümüz dünyasında iç içe girmiş iki çelişkinin oluşturduğu karmaşık yapı bu şemada karşımıza çıkıyor: modernliği geleneksel evrenin karşısına çıkartan çelişki ile kapitalizmi komünizmin karşısına çıkartan çelişki. Ortada, ikisinin kesiştiği noktada, dört belirlenimin arasında deyim yerindeyse "dört yerinden iğneyle tutturulmuş"* çağdaş öznelliklerin belirsizliği yer alıyor. 1. Geleneklerin kimlik yemi (burada, "Fransız olmak", "Fransa'nın değerleri"). 2. Modernliğin göz alıcılığı (burada meta, para, turizm, âdetlerin serbestliği). 3. (Toplumların örgütlen-

* (Fr.) *tiré à quatre épingles.* Fransızcada aslında "iki dirhem bir çekirdek" anlamına gelen bir deyim. (ç.n.)

mesinde izlenecek yegâne yol olarak) kapitalizme koşulsuz biat. 4. (Hem geçmişte kalan hem de hayali kurulan mutlak değer olarak) komünizm.

Şemanın kenarlarında, saatin ters yönünde dönmeye başladığımızda karşımıza öncelikle kapitalizmin modernlik arzusu konusunda kurduğu tekel çıkıyor. Kapitalizm ile modernlik arasındaki yerleşik egemen bağıntıya "Batı" diyorum. Ardından aradaki bu bağıntıya rağmen karşınıza kapitalizmi kimliğe, dine, millete, aileye vb. dayalı saiklerle bağlantılandıracak çok sayıda teşebbüs geliyor. Kapitalizm bu teşebbüsü hoş görür, ancak tek bir koşulla: Zorbalıkla yönetilen devletler varlığını sürdürmesini garanti edecek. Kapitalizmle çeşitli tepkici kimlik biçimleri arasında kurulması her daim mümkün bağa "faşizm" diyorum. Ardından, geçtiğimiz yüzyılın sosyalist devletlerinin somutlaştırdığı komünizmle gelenek arasındaki tarihsel bağıntı geliyor. Nitekim bu devletler ile bu devletlerin sözcülüğüne soyunan komünist partiler, kapitalist olmayan iktidarlarının istikrarını, (kendi modernlikleri dışında) her türden modernliğe kuşkuyla yaklaşarak; örf (eşcinsellik ve çocuk aldırmanın yasallaştırılmasına açıkça karşı durarak), sanat (resmi muhafazakârlığın kılıfı olarak "sosyalist gerçekçilik"), aile (korunur ve teşvik edilir), hatta ulusal ("Partim Fransa'nın renklerini geri verdi bana," diye yazar Aragon)* ve ırksal (antisemitizmden ve sömürgecilerin hükmettikleri halklara karşı takındıkları hor görüden izler) kimlik konusunda dahi her neviden tepkici izlekle desteklenmiş biatla büyük ölçüde sağlama almışlardı.

Kesik çizgili –bir program da öyle olmalıdır zaten– dördüncü kenarda yeni bir komünist siyasetin kurul-

* Aragon'un *La Diane française* (Seghers, 1944) adlı kitabında yer alan "Du poète à son parti" (Şairden Partisine) adlı şiirinden. (e.n.)

ması yer alır. İçinde bulunduğumuz yüzyılın bu siyaseti, kapitalist modernlik karşısında engel teşkil edebilecek, böylece Batı'ya duyulan arzunun bugün tüm dünyada hissedilen gücünü paramparça edebilecek yeni tipte bir modernlik icat edecektir. İşte buna çalışmak doğru olur.

Elinizdeki şemada bir de karenin içinde verevine çizgilerle belirtilmiş farklı bağlantılar var. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nın Naziler ve müttefikleri tarafından Avrupa'da sergilenen geniş faşist projeye karşı sosyalist devletler ile Batılı güçler arasında taktiksel bir uzlaşıya dayandığı açıktır. Aynı şekilde, müteakip Soğuk Savaş da sosyalist devletler ile Batılı güçleri karşı karşıya getirmiş ve bu durum Batı'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Bence bunun nedeni, 20. yüzyıl komünizminin siyaseti despot devlet arkaizminden sökemeyerek geleneksel görüşe bağlı kalması ve Batı'ya duyulan arzuyla dünya ölçeğinde rekabet edememesidir. Bu durum aynı zamanda Batı'nın yeni bir komünizm tehdidi karşısında, şimdilerde mücadele ettiğini ileri sürdüğü, oysa dünyanın her yanında evvelce hoş gördüğü faşizmlerle ittifak kurabileceğini gösterir.

Yine şemaya, bu sefer uygun olduğu üzere koyu harflerle yazılanlara bakarsak, yeni komünist siyasetin üçlü bir görev yerine getirmesi gerektiğini görürüz: Batılı kapitalist modernlikle uzlaşmayan, çelişkili kutbu ete kemiğe büründürmek; faşizmlere karşı mücadeleyi yönetmek; sosyalist devletlerle yaşanan deneyim konusunda kendi eleştirel, bağımsız, yenilikçi bilançosunu çıkarıp bunun için de evvela Çin'deki Kültür Devrimi'nin kazanımlarını temel almak.

Sosyalist devletlerin çöküşünün ve komünizm fikrinin terkinin aslında bir değil üç olasılığa kapı araladığını görüyoruz.

1. Geleneğin oluşturduğu sabit noktanın çevresinde dönen, siyasette milliyetçi, özel yaşamın düzenlenmesi bakımından dini ya da ahlaki, devlet düzeyinde ise otoriter ve muhafazakâr irticai terazi. Bu durumda, geleneği kapitalizme tekrar yapıştırmak, yani yeni bir faşizmi gündeme getirmek söz konusudur. Bu da Macaristan'da Orbán hükümetinin izlediği yol, Polonya'da değişmez bir cazibe unsuru, arka planda da Putin Rusyası'nın günümüzdeki yönelimidir. Ayrıca Asya'nın, Ortadoğu'nun ya da Afrika'nın uçsuz bucaksız bölgelerinde, özellikle de İslam âlemindeki dini ideolojinin şemsiyesi altında, şiddet yoluyla varlığını sürdüren bir eğilimdir.

2. Modernliğin sunduğu ayrıcalıklar adına Batı'yla arasında özdeşlik kuran ılımlı muhafazakâr tutum. Bir yandan, özellikle örfi liberalizm, otoriter hükümetlere karşı siyasal çoğulculuk mevzubahis olduğunda gelenek ölçüyü kaçırmadan eleştirilir. Öte yandan komünizme köklü bir eleştiri getirilir, yani küresel kapitalizme ve özel mülkiyetin hükümranlığına hiç eziklik duymadan dahil olunur. Belirsiz bir "Batı" sözcüğünün şemsiyesi altında sıra sıra dizilen ülkelerde baskın yönelim budur.

3. Bu kez de komünist kutbun etrafında, onu modernliğe bağlayacak şekilde dönen yeni bir siyasetin icadı. Bu siyaset sosyalist ülkelerde, özellikle de geçtiğimiz yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında dolaşıma giren her şeyin sınırlarına ilişkin öğretiler ile önermelerin yanı sıra düşünceyi de bütünleştirecektir. Bu yola pratikte henüz girilmiş değildir.

Bunun asıl nedeni, günümüzde modernliğin Batı dünyasının, özellikle de Birleşik Devletler'in ve Avrupa'nın gerçek baskın sureti içinde kapitalizme tamamen eklemlenmiş olmasıdır. Bunun sonucunda, benim *Batı'ya duyulan arzu* dediğim öznel kuvvet bütün öteki kuvvetleri geride bırakır, üstelik de bütün dünyada. Bunu –en

azından görünüşte– yapmadığında da Çin'de, Rusya'da ya da Ortadoğu'da olduğu üzere din ya da milliyetçilik gibi hiçbir evrensel değeri olmayan geleneksel öznel oluşumlara dayanır ancak. Köktendinci gruplar bu kuvveti şiddet yoluyla alt ettiğinde ortaya çıkan sonuç ise yegâne propaganda aracı olarak toplu katliam yapmaktır. Bu da Batılı devletlere Cumhuriyet ve liberal kapitalizmin bitişik değerleri adına içlerini ferahlatmak için aradıkları fırsatı verir.

Batı'ya duyulan bu arzuya, aynı zamanda bu arzunun yalandan inkâr edilmesine de, ancak yeni bir arzuyu destekleyen yeni bir fikir karşı çıkabilir. Bu stratejik fikri şu dört noktada toplamak gerekir:

1. Müşterek yaşamı özel mülkiyet ve kâr dışında bir şey etrafında örgütlemek mümkündür. Kapitalizm Tarih'in sonu değildir, olmamalıdır da.

2. Üretimi uzmanlaşma ve işbölümü dışında bir şey etrafında örgütlemek mümkündür. Kafa ve kol emeği ya da icra ve sevk görevleri arasında yapılan ayrımın devam etmesi için hiçbir neden yoktur. Marx'ın çok biçimli (polimorfik) işçi çağı dediği çağa girmeliyiz.

3. Müşterek yaşamı milletler, diller, dinler, âdetler gibi kimlik temelli kapalı bütünlüklere atıfta bulunmaksızın örgütlemek mümkündür. Bütün bu farklar verimli şekilde fakat tüm insanlığı kapsayacak bir siyasal ölçekte bir arada var olabilir, olmalıdır da. Gelecek eksiksiz bir enternasyonalizmindir.

4. Şiddeti tekelinde tutan müstakil bir güç olarak devleti yavaş yavaş ortadan kaldırabiliriz. İnsanların özgürce bir araya gelmesi ve rasyonelliğin paylaşılması yasanın ve cebrin yerini alabilir, almalıdır da.

Bu dört nokta pratikte, Marx'ta ve 19. yüzyılın diğer düşünürlerinde gördüğümüz şekliyle komünizmin tanı-

mını oluşturur. Kapitalist modernliğin baştan çıkarma gücünü kırmaya, komünizme dayanıklılığını ve asıl anlamını yeniden kazandırarak başlayacağız.

Öyleyse şemanın dördüncü kenarını, üstte sağda duranı var etmemiz gerekir. Bu kenar, 19. yüzyılda ve sonrasında yirmili yıllarda Rusya'da ya da altmışlı yıllarda Çin'de bir kez daha yaptığı gibi komünizmi modernliğe sıkıca bağlayarak metanın hükmü karşısında yeni bir modernlik yaratmalıdır: para dolaşımının, kârın ve yararsız ürünlerin satışının dışında kalan bir modernlik; yaratıcı, çıkar gözetmeyen bir modernlik. Bütün muayyen seferberliklerde, bütün kolektif eylem ve icatlarda onu var etmek gerekecektir, hem de bütün dünya ölçeğinde.

Bu dört nokta, sosyalist devletlerin 20. yüzyıldaki iflasına ilişkin kendi bilançomuzu yapma imkânı da verir bize.

Nitekim Sovyet Devrimi komünizm ideasının dört noktasından bir tek ilkini az çok münhasıran ele almıştır. Burjuva mülkiyet hukukunu parçalamış ve tamamen devletin elinde bulunan bir üretim yerleştirmiştir. Böyle bir şey insanlık tarihinde ilk defa oluyordu. Ne var ki Sovyet Devrimi Lenin öldükten sonra bu ilk noktada durmuştu. Ancak, özel mülkiyet meselesinde de olduğu üzere, bu devlet temelli ve hukuki aşama ne kadar zaruri olursa olsun asla yeterli değildir. Devlet mülkiyetinden, bütün bir halkın mülkiyeti dediğimiz, emekçi topluluğun üretim araçlarının da efendisi olduğu mülkiyete geçmek gerekir. Ardından Stalin döneminde devlet sistemine teröristçe kilit vuruldu, komünist programın öteki üç noktası bırakıldı. Enternasyonalizmin karşısına yeniden milliyetçilik dikildi, işbölümü sürdürüldü, hatta daha da ağırlaştırıldı. Devlet sorgulanmak şöyle dursun durmadan tahkim edildi.

Çin'de Kültür Devrimi 2 ve 4 numaralı noktaları ele aldı. Tartışmaların odağında emek, emeğin örgütlenme-

si, teknisyenlerle ya da mühendislerle işçiler arasındaki ilişki, kapitalist fabrika ile sosyalist fabrika arasındaki fark yer almaktaydı. Şanghay'daki makine-alet fabrikası işçilerinin kaleme aldığı belge günümüze kalmış olağandışı bir tanıklıktır. Öne çıkartılan yeni bir ilaç uzak ve fakir bölgelerdeki hastalara ulaştırıldı. "Yalınayak doktor" denen şey model olarak önerildi. Kafa ve kol emeği arasındaki ilişki meselesi dosdoğru ele alındı. Özel olarak felsefe alanında çalışmalar yürüten işçi grupları ortaya çıktı. 4 numaralı noktaya gelince, anarşik, devasa, şiddetli bir kitle hareketi çerçevesinde, egemen partinin aleyhine yapılanlar da dahil olmak üzere halk hareketlerine büyük bir serbestlik tanındı. Bu siyasal görüş *On Altı Maddelik Karar* metninde sentezlendi. Devletin temeli olarak, komünist partinin sabık militanlarını, genç devrimcileri ve eski tarz devlet memurlarını olabildiğince bir araya getirip birleştiren komiteler kurulmaya çalışıldı. İlhamını doğrudan doğruya Paris Komünü'nün verdiği derslerden alan, kesinlikle dikkate değer bir ilk deney kapsamında, buna "Şanghay Komünü" denildi. Kitle hareketiyle devlet aygıtı arasındaki bu ara form daha sonradan "Devrimci Komite" adını aldı. Özetle diyebiliriz ki, devletin kendisi kitle hareketinin girişimleri sonucu meydana gelen birtakım biçimsel değişikliklere maruz kaldı.

Deng Xiao Ping'in askeri darbesi sonrasında bunların hiçbiri ayakta kalmadı. Ancak bütün bunlar, tıpkı Paris Komünü'nün icat ettikleri gibi, bizim entelektüel ve tarihsel mirasımız içerisinde yer alır.

Yeni komünizm dört temel noktanın devingenliğidir; halk hareketlerinin, yeni örgütlenme biçimlerinin olduğu her yerde olmaları veya dahil edilmeleri gerekliliğidir. Bu aslında devlet biçimleri ile kitle hareketleri biçimleri arasında, iktidar ile isyan arasında sıkı bir diyalektiğin icat edilmesidir. Bütün amaç, kapitalist modernliğin çağdaş,

eşitliksiz, ölümcül ve savaşçı tekeliyle siyaset ama aynı zamanda toplum, üretim, emek, düşün, sanat ve teknik açısından rekabet edebilecek bir modernliğin kurulmasıdır.

Komünist stratejinin kaçınılmaz dirilişine yol açacak bu yeni modern soluğu şiirsel bir metaforla noktalamak istiyorum. Kuşkusuz pek çoğunuzun bildiği; bu modernliğin üslubu, soluğu ve taşıdığı umut hakkında fikir veren bir şiirle. Arthur Rimbaud'nun *Illuminations* adlı derlemesinde yer alan "Peri" (Génie) şiirinden söz ediyorum. Rimbaud'nun periyi belirtmek için "o" dediği her yerde "yeni komünizm" diye anlayın siz bu akşamlık. Sizi kazanma işini de şiire bırakıyorum!

PERİ

> Sevgi ve bugündür o, madem köpüklü kışa, yazın gürültüsüne açık bir ev yaptı, içkileri, besinleri arıttı, o ki uçucu yerlerin büyüsü, konutların insanüstü tatlılığıdır. Sevgi ve gelecektir o, kuvvet ve aşk demek olan biz, taşkınlıklar, cansıkıntıları içinde fırtınalı gökte coşku bayraklarının geçtiğini görüyoruz.
>
> Aşktır o, tam bir ölçü ve yeniden türetilmiş, o beklenmedik, olağanüstü akıl ve sonsuzluk: tapılan makinesi yazgısal niteliklerin. Biz onun ve kendimizin korkunç üstünlüğünü biliyoruz hep: ey o sevinci sağlığımızın, hızı yetilerimizin, ona olan bencil sevgi ve tutku, o ki sonsuz dirimi için sever bizi.
>
> Ve biz onu anarız ve o dolaşır... Ve tapma başını alıp gidince, çınlar, çınlar verdiği söz: "Boş inanlar, bu eski bedenler, bu karı kocalar ve bu çağlar geride kalsın. Batan, bu çağ!"
>
> Başını alıp gideyim demiyecek o, bir gökten yeniden ineyim demiyecek, kadınların öfkelerinin, erkeklerin sevinçlerinin kurtuluşunu yerine getiremiyecek ve bütün o günahtan sıyrılamıyacak: olan oldu çünkü, yaşayarak ve sevilerek.

> Ey o solukları, başları, koşuları onun: biçimlerin ve eylemin yetkinliğinin amansız çabukluğu!
>
> Ey o verimliliği aklın ve uçsuz bucaksızlığı evrenin! Vücudu! Düşlenmiş kurtuluş, yeni baskıyla kesişen güzelliğin kopması!
>
> Görünümü, görünümü onun! Bütün o eski dize gelmeler ve onun geçişine dinelmiş acılar.
>
> Işığı onun! O çok yeğin musikideki tüm çınlamalı, devimsel yasların kaldırıp atılması.
>
> Adımı! Eski saldırılardan daha büyük olan göçler.
> Ey O ve biz! Yitik acımalardan daha sıcak olan böbürlenme.
>
> Ey yeryüzü! Ve o yeni mutsuzlukların yaman ezgisi! Bizim hepimizi tanıdı ve hepimizi sevdi o. Bu kış gecesi, ona, burunlardan burunlara, gürültülü kutuptan şatoya dek, kalabalıklardan sahile, bir bakıştan öbür bakışlara, güçlerden ve o yorgun duygulardan seslenelim, ve görmeyi düşünelim onu ve sonra da tutup gönderelim onu ve bataklıklar altında ve tepesinde kar çöllerinin görüntülerini, o soluk alış verişlerini, vücudunu, ışığını izleyelim.*

Bu olağandışı metinde üç noktaya dikkat çekelim:

1. Rimbaud metinde Peri'ye birbiriyle çelişkili iki yüklem yükler ki biz de bunları yeni komünizme yükleyeceğiz: Onun "uçucu yerlerin büyüsü" ve "konutların [*stations*] insanüstü tatlılığı" olduğunu söyler. Yeni komünizmin ve onun gerek küresel gerekse yerel çaptaki eserinin dayanak noktalarının kaydı tam da bu olsa ge-

* Arthur Rimbaud, *Illuminations - Şiirler*, çev. İlhan Berk, İstanbul: Yeditepe, 1971, s. 59-60. Paragraf diziliminde buradaki alıntı esas alınmıştır. (e.n.)

rek: Neredeyse ele geçirilmez tekillikler içerisinde kendini gösterir fakat bir yandan da en sağlam yerleştirilenin inşasına girişir. Hiçbir zaman birini diğerine feda etmemek onun için esastır; ne iktidarların hareketsizliği uğruna uçucu yerlerin göçerliğini feda eder, ne de fırsatlardan istifade etmek uğruna ortak bir stratejik vizyonun zorunluluğunu.

2. Rimbaud siyasetin ama hakiki siyasetin, egemen dünyadan gerçek anlamda dışarı çıkmayı sağlaması gerektiğini de söyler bize. Tıpkı Platon'da felsefenin gölgeler Mağarası'ndan dışarı çıkmayı sağlaması gibi, siyaset de kapitalizmden dışarı çıkmayı örgütlemelidir. Buna "düşlenmiş kurtuluş" der. Böylesi bir çıkış iki şeyi daha içerir: olayın, egemenlik yasalarını paramparça ederek radikal bir yenilik umuduna cevaz veren şeyin olumlu karşılanmasını. Rimbaud buna "güzelliğin kopması" der. Bir de etkin icadı; bu olayın en uzak sonuçlarının, eski düzeni ortadan kaldıracak sonuçların eseri. Rimbaud buna da "yeni baskı [*violence*]" der.

3. Son olarak da bize bu siyasal yeniliği aynı anda hem istemek hem olumlamak hem de çağırmak ama aynı zamanda onun nerede bulunduğunu, siyasal düşüncemizin gireceği yolun neresi olduğunu görmek gerektiğini de belirtir. Dahası, bundan başkalarına da bahsetmek, onu gerekli heyecanla onlara göndermek gerekir. Rimbaud'nun dediğine göre, komünizmin kurulduğu bu yeni öğeye "seslenmek, onu görmek ve göndermek" gerekir.

Bunlar son sözlerim olsun. Gelen komünizme seslenmeyi, onu görüp yenilenmiş haliyle, şu anda yokluğunu feci şekilde hissettirdiği dünyanın her yerine göndermeyi hepimiz bilmeliyiz.

II.
GELECEK OLANA BAKARAK ŞİMDİYİ DÜŞÜNMEK

5.
"Sarı Yelekler" Hareketinin Öğrettikleri

Ufarak başkan Macron'un yönetimindeki devlet yetkilileri ile sarı yelekler hareketi arasındaki süregiden şiddetli uyuşmazlık konusunda ne düşünmeli? Düşünmekten bahsediyorum ama, sokaklarda koşup ürümekten değil.

Parlamenter aşırı sağın elebaşı Marine Le Pen'e de büyük sermayenin sözde reformculuğuna hizmet etmek üzere, benim "demokratik darbe" adını verdiğim şeye girişen Macron'a da elbette asla oy vermeyeceğimi başkanlık seçiminin son turundan itibaren kesin bir dille belirtmiştim.

Bugün Macron hakkındaki yargımdan kesinlikle sapmış değilim. Lafı dolandırmaya gerek yok, ondan tiksiniyorum. Peki ya sarı yelekler hareketi, onlara ne buyrulur? İtiraf edeyim ki, başta yani geçen yıl ne bileşiminde ne söylediklerinde ne de yaptıklarında, bana *siyasal açıdan* yenilikçi ya da ilerici gelebilecek hiçbir şey bulamamıştım.

İsyanın çok sayıda gerekçesi olduğu, bu nedenle de hareketin meşru sayılabileceği konusunda hiçbir tereddüdüm yok. Kırsal bölgelerde nüfusun giderek azaldığını, küçük hatta orta boy kentlerdeki terk edilmiş sokakların hazin sessizliğini biliyorum; yavaş yavaş özelleştirilen kamu hizmetlerinin, dispanserlerin, hastanelerin, okulların, postanelerin, tren istasyonlarının ve telefonun geniş kitleler açısından her gün biraz daha erişilmez hale geldiğini görüyor, biliyorum. Başta yavaş yavaş tırmanan, sonra giderek hızlanan bir yoksullaşmanın, daha kırk yıl öncesine kadar alım gücü neredeyse devamlı artan kitle-

leri sarstığını biliyorum. Yeni vergilendirme biçimlerinin, ağırlaşan vergilerin bu yoksullaşmanın nedenlerinden biri sayılabileceği kesin. Bütün ailelerde, en başta da sayısız kadın açısından maddi hayatın içinden çıkılmaz bir hal aldığını hiç de göz ardı etmiyorum; zaten sarı yelekler hareketi içinde kadınlar çok etkin.

Özetlersek: Fransa'da orta sınıfın, büyük çoğunluğu taşrada yaşayan orta gelirli emekçi kesimi halinden hiç memnun değildir. Sarı yelekler hareketi bu memnuniyetsizliğin etkin ve şiddetli bir isyan biçiminde tebarüz eden anlamlı bir gösterimidir.

Bu kalkışmanın tarihsel-ekonomik nedenleri kulak vermek isteyenler için gayet açıktır. Bunlar sarı yeleklerin bugün çektikleri sıkıntının kökenini neden bundan kırk yıl öncesine dayandırdıklarını açıklıyor: kabaca 1980'ler, sermaye-oligarşinin uzun erimli karşı-devriminin başladığı yıllar. Bu döneme "neo-liberal" demek haksızlık zira tam anlamıyla liberal bir dönemdi. Demek ki 19. yüzyıl kapitalizminin vahşiliğine geri döndük. Bu karşı-devrim kabaca 1965 ile 1975 yılları arasına tekabül eden on "kızıl yıl"a tepkiydi. Fransa'da merkezi 68 Mayıs olayları, dünyada ise merkezi Çin'deki Kültür Devrimi'ydi. Ancak tüm dünyada etkisini gösteren komünizm girişiminin önce SSCB'de, sonra Çin'de çökmesiyle birlikte hatırı sayılır derecede hızlanmıştı. Böylelikle dünya genelinde, kapitalizmin ve kapitalizmden nemalananların, özellikle de ulusaşırı milyarderler oligarşisinin sınırsız bir güç kullanması karşısında artık hiçbir engel kalmamıştı.

Tabii Fransız burjuvazisi de bu karşı-devrimci hareketin peşine takıldı hatta komünizm ideasının sadece yanlış değil, aynı zamanda canice olmakla suçlanıp her yerden kovulmasına gayret eden "yeni filozofların" uğraşlarıyla hareketin düşünsel ve ideolojik başkenti oldu. 68 Mayısı'ndan ve Maoculuktan dönme birçok aydın da

"özgürlük", "demokrasi" ya da "cumhuriyetimiz" gibi putlaştırılmış zararsız sözcüklerin ardına sığınarak liberal ve burjuva karşı-devrime itinayla bekçi köpekliği yaptılar.

Gelgelelim Fransa'nın durumu 1980'lerden bugüne gelinceye yavaş yavaş bozuldu. Bu ülke İkinci Dünya Savaşı ertesinde yeniden inşa sürecinin yaşandığı "Şanlı Otuz Yıl" boyunca olduğu gibi değil artık. Fransa dünyayı sarsabilecek bir güç, fetihlerden fetihlere koşan bir emperyalizm değil artık. Bugün sık sık İtalya'yla hatta Yunanistan'la kıyaslanıyor. Rekabet karşısında her yerde geri adım atıyor, Afrika'dan elde ettiği sömürgeci rantın da sonuna gelindi. Dahası işçinin emek gücünün fiyatı başka ülkelerde, mesela Asya'da Fransa'ya nazaran çok daha ucuz olduğundan büyük fabrikaların hepsi artık yavaş yavaş ülke dışına taşınıyor. Bu kitlesel sanayi göçü de, demir-çelik sanayinin toplandığı Lorraine ya da dokuma sanayi ve kömür madenleriyle öne çıkan Kuzey Fransa gibi bölgelerden başlayıp, batan sanayi tesislerinden geriye kalan sayısız arazinin gayrimenkul spekülasyonuna terk edildiği Paris banliyölerine kadar uzanan bir tür toplumsal iflasa yol açıyor.

Bütün bunlara baktığımızda vardığımız sonuç şu: Fransız burjuvazisi –egemen oligarşi, CAC40 hissedarları– siyasette kendine köle ettiği bir orta sınıfı artık eskisi, hele hele 2008 krizinden önceki gibi hizmetinde tutamıyor. Gerçek şu ki bu orta sınıf çeşitli sağ hareketlerin seçimlerdeki üstünlüğünün, büyük sanayi merkezlerinde yirmili yıllar ila tam olarak 1980-1990 yıllarında komünizmin teşvikiyle örgütlenmiş işçilere karşı kurulan üstünlüğün hemen her daim tarihsel dayanağı olmuştur. Böylece yüzüstü bırakıldığı duygusuna kapılan bu orta sınıfın halktan önemli bir kesimi, her yerde vidaları sıkacak, tasarruf edecek, aza kanaat edecek ve otuz yıl önceki gibi egemen sisteme verecekleri rıza karşılığında orta sınıfın rahatını gözetme kaygısı duymadan özelleştireceğiz

demeye getiren yerel kapitalist "modernleşmenin" aracısı Macron'a karşı bilfiil ayaklandı.

Gerçekten yoksullaştıklarını savunan sarı yelekler rızaları karşılığında kendilerine bu sefer çok daha yüksek bir bedel ödenmesini talep ediyorlar. İstekleri mantık dışı çünkü Macronculuk tam da oligarşi, birincisi, komünizm tehlikesi ortadan kalktığından beri, finansmanı pahalıya gelen orta sınıfların desteğine artık pek de ihtiyaç duymadığı ve ikincisi de, seçimlerde verilecek bir hizmete eskisi kadar geniş bir bütçe ayırma olanağından yoksun olduğu için ortaya çıkmıştır. Bu yüzden de "kaçınılmaz reformlar" kisvesi altında otoriter bir siyasete yönelmek gerekmektedir: Yeni bir devlet iktidarı biçimi, işsizler ile işçilerin oluşturduğu halk kesiminden orta sınıfın alt katmanlarına doğru yaygınlaşan, ağızları sulandıracak bir "kemer sıkma" siyasetine destek verecektir. Bütün bunlar bu dünyanın gerçek efendileri, yani sanayi, ticaret, hammadde, ulaşım ve iletişimde büyük grupların ana hissedarları kâr etsin diye yapılıyor.

Marx, 1848'de kaleme aldığı *Komünist Manifesto*'da buna benzer bir konjonktürü çok önceden incelemiş ve bugün bizim sarı yeleklere olanlardan çok kesin bir dille söz etmişti. Şöyle yazıyordu: "Orta sınıf, küçük imalatçılar, perakendeciler, zanaatçılar, köylüler, orta sınıf olarak varoluşlarını tehlikeye soktuğu için Burjuvaziyle mücadele ederler. Yani devrimci değil muhafazakârdırlar. Üstelik de gericidirler; tarihin geriye çark etmesini isterler."*

* Çeviride Badiou'nun Fransızca aktarımına sadık kalınmıştır. Ayrıca krş. Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, s. 64: "Orta zümreler, küçük sanayici, ufak tacir, zanaatkâr, çiftçi, bunların hepsi burjuvaziyle, orta zümreler olarak kendi varoluşlarını çöküşten kurtarmak için mücadele ederler. Yani devrimci değil muhafazakârdırlar. Dahası, gericidirler, tarihin tekerleğini geriye çevirmeye çalışırlar." (e.n.)

Bugün taleplerinde çok daha ısrarcılar zira Fransız burjuvazisi küresel kapitalizmin izlediği yola baktığımızda, değil alım güçlerini artırmak, ayakta tutmaya bile teşne değildir. Sarı Yelekler, Marx'ın dediği gibi, "Burjuvaziyle mücadele ederler", doğru. Ne var ki bunu eski ve miadı dolmuş bir düzeni yeniden kurmak için yaparlar, yoksa yeni bir düzeni icat etmek için değil. O düzenin adı da dün olduğu gibi bugün de "komünizm"dir. Derecesi az ya da çok, komünist doğrultuda olmayan her şey kapitalisttir. Siyasette sadece iki yol vardır.

Öyleyse sarı yelekler hareketinin göze çarpan somut özelliklerine geri dönebiliriz. Bir bakıma kendiliğinden oluşan, yani kalkışmanın ana gidişatı dışındaki müdahalelerden kaynaklanmayan özellikleri aslında Marx'ın dediği gibi "gericidir" fakat daha modern anlamda: Bu hareketin öznelliğine, bugün Sermaye diktatörlüğünün herkese dayattığı yeni kölelik biçimlerine bağlı kişisel öfkeleri bir araya getiren popüler bir bireycilik denebilir.

Bu nedenledir ki, bazıları gibi, sarı yelekler hareketinin özünde faşist olduğunu ileri sürmek yanlıştır. Hayır. Faşizm kimlik, millet ya da ırk temelli güdüleri, sıklıkla çok disiplinli hatta askeri yollarla örgütler. Örgütsüz –kentli orta sınıf her zaman böyledir zaten– ve tam da bu nedenle bireyci mevcut kalkışmada ise her türden, her meslekten insan vardır. Bu kişiler kendilerini genelde demokrat sayar, buna da içtenlikle inanırlar, Cumhuriyet yasalarına çağrıda bulunurlar –çok da zor değil zaten bugün Fransa'da bunu yapmak. Aslına bakılırsa, kahir ekseriyetinde, tam anlamıyla siyasal diyebileceğimiz görüşler yüzergezerdir. Ne var ki, bu hareketi, nadir görülen kolektif yönleri, sloganları, tekrar tekrar dile getirilen sözlerinden hareketle –yine ilk ortaya çıktığı andaki "su katılmamış" haliyle– ele aldığımda, onda dikkatimi çeken, ilginç gelen, beni heyecana sevk eden hiçbir şey göremiyorum. Beyanları, muha-

taralı örgütsüzlükleri, eylem biçimleri, genel düşünceden ve stratejik vizyondan bile isteye yoksun olmaları, tümü de siyasal yaratıcılığa engeldir. Vücut bulan her yönetime besledikleri husumet, merkezileşmeden, kolektif birliktelikten duydukları takıntılı korku, günümüzün bütün irticacılarında olduğu üzere bireycilik ile demokrasinin birbirine karıştırılmasından kaynaklı o korku da bana hiç cazip gelmiyor. Bütün bunlar baştan aşağı iğrenç ve sefil Macron'un karşısına ilerici, yenilikçi ve uzun vadede zafere ulaştıracak bir güç çıkartacak mahiyette değil.

Oligarşi ve devlet kendilerine liberal lafazanlık edecek kürsüler sunar sunmaz polis iktidarının borusunu öttürmeye başlayan dönek aydınlar, eski devrimciler başta olmak üzere sağ cenahtan harekete karşı çıkanların "sarı yelekler" ayaklanmasını antisemitizmle ya da homofobiyle suçladıklarını ve hatta "Cumhuriyetimiz için gerçek bir tehlike" addettiklerini biliyorum. Bu harekette bütün bunların izleri olsa dahi, bunun ortak bir görüşten çok, akla hayale gelebilecek bütün manipülasyonlara karşı savunmasız kalacak kadar örgütsüz bir harekete aşırı sağın etkin biçimde sızarak varlık göstermesinin sonucu olduğunun da farkındayım. Hadi ama, görmezlikten gelmeyelim: Dar görüşlü milliyetçiliğe, entelektüellere karşı gizli düşmanlığa, "halk seçkinlere karşı" sözünde ifade bulan kripto-faşist tarzda demagojik "demokrasiciliğe" ve söylem karmaşasına dair belirgin izler başta olmak üzere çeşitli belirtiler günümüzde olup bitenler hakkında fazla genelleyici değerlendirmeler yapan herkesi biraz daha temkinli olmaya sevk etmelidir. Sarı yeleklerin çoğunun gözünde, "sosyal ağlar"da dolaşan söylentilerin nesnel bilgi yerine geçtiğini, bunun sonucunda hareket bünyesinde sapkın komplocu dürtülerin dolaşıma girdiğini de unutmamak gerekir.

Eski bir atasözüdür: "Her kıpırdayan, kızıl değildir." Yelekler hareketi "kıpırdıyor" elbet ama şu anda "kızıldan"

eser yok içinde: Sarının dışında bir tek Fransa bayrağının renkleri var ki ona da pek güvendiğim söylenemez.

Ultra-solcular, antifaşistler, Nuit Debout'nun (Gece Ayakta)* uykudan kalkmış uykucuları, kurtlarını dökecekleri bir "hareket" için devamlı pusuda bekleyenler, "İsyan kapıda" diyerek yüksekten atanlar demokrasiye yönelik beyanları (aslında bireyci ve dar görüşlü olmasına rağmen) göklere çıkartıyor, bir merkezden yönetilmeyen meclisler kültünü getiriyor, yakında Bastille'i de tekrar ele geçireceklerinin hayalini kuruyorlar. Hoş bir karnaval ama beni hiç etkilemiyor: Bu karnaval on yıldan fazla bir süredir her tarafta korkunç yıkımlara yol açtı, halklara çok pahalıya maloldu. Nitekim Mısır ve "Arap Baharı"ndan Occupy Wall Street'e, oradan kalabalıkların meydanlara toplandığı Türkiye'ye, Türkiye'den çalkalanan Yunanistan'a, Yunanistan'dan da her taraftaki öfkelilere, öfkelilerden Nuit Debout'ya, Nuit Debout'dan sarı yeleklere ve daha başka bir sürü yere varıncaya, tarihte son dönemde ardı sıra yaşanan "hareketler", günümüz dünyasını yöneten gerçek ve acımasız yasalardan bihaber gibi duruyorlar. İnsanın başını döndüren hareketler ve gösteriler, her türden işgaller geçip gittikten sonra, işlerin zora girdiğini, hep çuvalladıklarını ve hatta bu vesileyle rakibin elini daha bile güçlendirdiklerini görünce şaşırıyorlar. Gerçek şu ki, çağdaş kapitalizm konusunda, evrensel kapsamda gerçek bir çatışmanın, bir başka yolun başına bile gelmiş değiller.

Şu anda sarı yelekler de dahil bu "hareketler" silsilesinden çıkarılacak dersleri akılda tutmaktan daha önemli bir şey yoktur. Şöyle özetleyebiliriz: *Birliği tamamıyla olumsuz*

* François Hollande hükümeti döneminde önerilen yeni çalışma yasa tasarısını protesto etmek amacıyla 31 Mart 2016 günü Paris'te Cumhuriyet Meydanı'nın işgaliyle başlayıp çok geçmeden ülkedeki başka şehirlere de sirayet eden ve aylarca süren gösteriler. (e.n.)

nitelikte bir hareket ya başarısız olacak ve sıklıkla baştaki galeyandan çok daha kötü bir duruma yol açacaktır ya da bağrından, egemen düzenle gerçekten çatışan olumlu bir siyasal önerinin, disiplinli bir teşkilatın desteklediği önerinin yaratıcılık göstererek ortaya çıkmasıyla ikiye ayrılacaktır.

Son yıllarda görülen bütün hareketler, nerede ortaya çıkarsa çıksın, ne kadar sürerse sürsün pratikte birbirine benzer ve aslına bakılırsa felaketle sonuçlanan bir seyir izlediler:

- Birlik ilk başta yalnızca mevcut hükümete karşı kurulur: "Mübarek istifa"dan "Macron'a Gününü Göster"e* "istifa çağrısı" anı denebilir buna.

- Anarşik bir ortamda bir süre kavga dövüşle geçtikten sonra, kendi de münhasıran olumsuz bir tamamlayıcı sloganla birlik muhafaza edilir; geçen süre kitle eylemi üzerinde ağırlığını hissettirmeye başlayınca "Kahrolsun baskı", "Kahrolsun polis şiddeti" sloganları ortaya çıkar: Gerçek siyasal içerikten yoksun "hareket" de artık sadece aldığı yaralara sahip çıkar.

- Hareketin bir bölümü seçime katılma, bir bölümü de katılmama kararı aldığında, ne olumlu ne de olumsuz cevabı destekleyecek hakiki bir siyasal içerik olmadığından, seçim sürecine girilmesiyle birlik bozguna uğrar: Ben bu satırları yazadururken yapılan seçim tahminlerinde Macron sarı yelekler hareketinden önceki oranlara düşerken, sağ ile aşırı sağın toplamı %60'ın üstünde görünüyor; müteveffa solun tek umudu France Insoumise ise %7'de kalmış.

Öyleyse: Seçim yoluyla iktidara gelmek eskisinden de beter. Seçimi ya kurulu koalisyon üstelik eze eze alır (68

* (Fr.) *faire la fête à Macron*. Slogan olarak seçilen Fransızca deyiş birbiriyle zıt iki anlam içererek muhatabını da tereddütte bırakıyor: kutlamak, şölen yapmak ya da sözlü veya fiziksel saldırı imasıyla gününü göstermek. (e.n.)

Mayısı'nda Fransa'da olan da buydu); ya aslında harekete yabancı ve hiç de hoş olmayan "yeni" bir çözüm (Mısır'da Müslüman Kardeşler, ardından El Sisi'nin gelişiyle ordu; Türkiye'de Erdoğan) zafere ulaşır; ya lafta solcular seçilir ama içerik konusunda hemen taviz verirler (Yunanistan'da Syriza); ya aşırı sağ tek başına zafer kazanır (Birleşik Devletler'de Trump); ya da hareketten ayrılan bir grup, hükümet peynirinde yer alabilmek için aşırı sağla düşüp kalkar (İtalya'da olduğu gibi Beş Yıldız Hareketi ve Kuzey Birliği'ndeki faşistoidlerle ittifak kurulur). Sözde "Sarı Yelekler"den kaynaklı bir örgütlenme ile Marine Le Pen'in seçim tarikatı arasında herhangi bir ittifak kurulabilirse, İtalya'dakine benzer bir durumun Fransa'da da yaşanabileceği konusunda uyarmak isterim.

Bütün bunların tek nedeni de, kurulan olumsuz bir birliğin bir siyaset öneremememesidir, dolayısıyla girdiği mücadelede kesinlikle ezilecektir. Ancak olumsuzlamanın ötesinde bir şey önerebilmek için düşmanın kimliğini belirlemek, ondan gerçekten başka bir şey, kesinlikle başka bir şey yapmanın ne demek olduğunu bilmek gerekir. Bu da, en temelde, dünya genelindeki günümüz kapitalizmine; Fransa'nın bunun içerisinde işgal ettiği, gitgide gözden düşen yere; mülkiyet, aile (miras) ve devlet meselelerine getirilen komünist tarzda çözümlere; bu çözümleri hayata geçiren doğrudan tedbirlere ve tarihsel bir bilanço çıkararak, bu gerekliliklere uygun örgütlenme biçimleri konusunda varılan uzlaşıya ilişkin somut bir bilgi sahibi olmayı gerektirir.

Ancak yeni temeller üzerinde yaşama döndürülen komünist bir örgüt, bozguna uğrayan orta sınıfların bir kısmını tüm bunları üstlenebilmeleri için bir şekilde gelecekte bir araya getirebilir. İşte o zaman, Marx'ın yazdığı gibi, "[orta sınıf] Proletarya içine düşme korkusuyla devrimci biçimde [davranır]: Bu durumda o anki çıkarlarını değil

gelecekteki çıkarlarını savunurlar; kendi bakış açılarını terk edip proletaryanın bakış açısını kabul ederler."*

Burada önemli bir noktaya işaret ediliyor, bu sayede kısmen olumlu bir sonuca da varabiliyoruz ama sadece çok temel bir konuda: Sarı yelekler hareketinde potansiyel bir sol, çok ilginç bir azınlık var kuşkusuz; bu azınlığı da hareket içinde, davalarını şimdiye göre değil geleceğe göre düşünmeleri ve bu gelecek adına, alım gücü, harçlar ya da parlamentoda yapılacak anayasa reformu gibi durağan talepler dışında başka bir şey etrafında nasıl toplanacaklarını bulmaları gerektiğinin farkına varan eylemciler oluşturur.

Bu durumda bu azınlığın gerçek halkın bir bölümünü, yani liberal karşı-devrimle gerçekten uzlaşmaz bir yolu somutlaştıran istikrarlı bir siyasi kanaate sahip halkı oluşturacağını söyleyebiliriz.

Sarı yelekler hareketine yeni proleterler kitlesel ölçekte katılmadıkça bu hareketin mevcut haliyle "halkı" temsil edemeyeceği kesindir. Böyle bir şey bu halkı, eriyip tükenmekte olan toplumsal konumuna özlemle bağlı orta sınıfın en alt kesimine indirgemek olacaktır. Günümüzde siyasette var olmak istiyorsa, harekete geçen kalabalığın, banliyölerimizdeki göçer proletaryaya, Afrika, Asya, Doğu Avrupa ve Latin Amerika'dan gelen proletaryaya geniş, gözle görülür bir yer ayırması gerekir; egemen düzenden koptuğunun kesin belirtilerini ortaya koyması gerekir. Bunu da önce görülür işaretlerle, mesela Fransa bayrağı yerine kızıl bayrak dikerek yapmalıdır. Ardından sözle, misal bildiri ve pankartlarda egemen düzenle uzlaşmayan sloganlara

* Krş. Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, s. 64: "Devrimciyseler, ileride proletaryaya dahil olacak olmaları bakımından devrimcidirler; o zaman halihazır değil müstakbel çıkarlarını savunmuş olur, o zaman kendi konumlarını terk ederek proletaryanın konumuna geçerler." (e.n.)

yer vererek. Daha sonra da, örneğin özelleştirmelerin tamamen durdurulması ve 1980'li yılların ortalarından beri yapılanların iptal edilmesi gibi, haykırmak gereken asgari taleplerle. Tüm üretim araçları, bütün bankacılık aygıtı ve tüm kamu hizmetleri (sağlık, eğitim, ulaşım ve iletişim) üzerinde kolektif denetimi şiar edinmelidir. Kısacası siyasal halk varolmak istiyorsa hoşnutsuzlardan oluşan birkaç bin, hadi diyelim ki yüz bin kişiyi toplayıp (haklı olarak iğrenç olduğu zaten açıkça söylenen) bir devletten kendisini "dikkate almasını", onun için referandumlar (hangileri örneğin?) düzenlemesini, birtakım mahalli hizmetleri sunmaya devam etmesini ve vergilerini düşürerek alım gücünü biraz olsun yükseltmesini istemekle yetinmemelidir.

Ama abartılı hareketleri, afur tafuru bir kenara, sarı yelekler hareketi kendi geleceği açısından bakıldığında ileride çok yararlı olabilir. Nitekim sarı yelekler hareketinde, bir araya gele gele, eylem yapa yapa, konuşa konuşa, mutsuzluklarının asıl kaynağı olan şeye, liberal karşı-devrime ilişkin yalnızca Fransa değil dünya ölçeğinde de bütüncül bir görüş elde etmeleri gerektiğini bir bakıma sezgileriyle kavrayan ve dolayısıyla yeni tarz bir komünist gücün kurulmasında peş peşe geçilecek aşamalara dahil olmaya hazır eylemcilerin oluşturduğu azınlığa dönersek, kendi geleceklerinden hareketle düşünen bu sarı yelekler de hiç kuşku yok ki burada siyasal bir halkın varoluşuna katkıda bulunacaktır. İşte bu nedenle onlarla konuşmalıyız, kabul ederlerse onlarla toplantılar düzenleyip yeni komünizmin ilk ilkelerini saptamalıyız.

Bu çiçeği burnunda militanlar, vazgeçilmez olduğuna inandığım şeyi daha baştan destekleyeceklerdir: Büyük banliyölerden tenha küçük kentlere varıncaya, açılabilecek her yerde, sermayenin yasalarının ve bambaşka bir siyasal yönelim adına bu yasalarla mücadele etmenin ne demek olduğunun anlaşılır şekilde öğretilip tartışılacağı okullar

açılmalı. En iyi yanları geleceğe taşınmak suretiyle "Beyaz Macron'a karşı sarı yelekler" macerasının ötesine geçip de böyle bir kızıl siyaset okulları ağı kurulabilirse, insanları uyandırma konusundaki dolaylı gücüyle hareketin ne kadar da büyük bir önem taşıdığı anlaşılacaktır.

6.
Pandemi, Cehalet ve Yeni Kolektif Yerler

Bugün yaşanan pandemi hiç de olağandışı bir olay değil, emsalsiz de sayılmaz. Geçtiğimiz onlarca yıl içinde vahim sayılabilecek çok sayıda salgın yaşandı. HIV virüsü salgınında bütün dünyada milyonlarca insan öldü. 1969-1970 kış aylarında Hong Kong gribi yüzünden Fransa'da iki ayda 32.000 kişi hayatını kaybetti ve doğrusu hiç dikkat çekmedi. Bugünse ölüm oranlarına baktığımızda bilançonun sıtma ya da HIV'in hatta ardı ardına gelen griplerin toplamının bile gerisinde kalacağını kestirebiliyoruz.

Öyleyse bugünkü durumla geçmiş arasındaki asıl fark, salgının kendi nedeniyle, gerçek doğasıyla, Sars-2 virüsüyle, pandemiyle ilgili değildir. Asıl fark, geçmişe göre çok daha hızlı harekete geçen devletlerin, medyanın ve kanaatlerin dikkatiyle ilgilidir. Nedenine gelince de, Batılı "büyük" devletler, ünlü "demokrasiler" ağır biçimde etkilenmektedir. Aynı derecede önemli bir diğer nokta da, en azından salgının ilk yılında ortada ne bir aşı ne de bir ilaç varken, tek korunma yolunun kapanma olması, bunun da bireyci ve liberal toplumlarımızın ne alışık olduğu ne de hazzettiği bir disiplin gerektirmesidir.

Devletler yakasında vaziyet nedir? Burjuva devletler (günümüzde ne yazık ki başka devlet de yok) ister savaş ister pandemi olsun olağandışı bir durumla karşı karşıya kaldıklarında, şaşmaz sınıf mantıklarını katbekat aşan tedbirler almak zorunda kalırlar. Hastane sisteminin mümkün mertebe iyi işlemesi gerekir, hastalara ayırmak

amacıyla otel odalarına el koyulabilmesi, sınırlarda virüsü de beraberinde taşıyacak nüfus hareketliliğinin sınırlanması vs. gerekir. Ne var ki bütün bunların ötesinde devletler toplumun tamamının kendine özgü yapısının yani sınıfsal doğasının geleceğini korurlar. Yönetmek olağan koşullarda olduğundan daha çetin bir işe dönüşür. Bereket versin ki, mevcut devletler açısından bizimki gibi toplumların asıl düşmanı virüs değil komünizmdir, komünizm de bugünlerde güçsüz olduğundan bu devletler, en azından kısa vadede, fazla zarar görmeden paçayı kurtaracaklar.

Zamana dair avutucu "mutlu günler" söylemi onlara çok büyük zarar verecek değildir. Fransa'da "demokrasi" ve "Cumhuriyetimiz" diye çifte fetiş adla anılan, gelişmiş kapitalizmin doğal siyasal düzeni parlamenter rejim bugüne kadar neler atlattı neler! Macron'un gönderilmesi gerekiyorsa, bunu oyunu yönetenlerin kendisi yapar zaten, iki yıldır bu yavan Macron'un bütün kötülüklerin kaynağı olduğunu düşünen her cinsten hoşnutsuz da buna alkış tutar. Oysa doğruyu söylemek gerekirse, iki yüzyıldır olduğu gibi bugün de bütün kötülükler (hani şu yere göğe sığdırılamayıp herkese vaat edilen) özel mülkiyet ile (özel mülkiyetin yalnızca bir avuç insana yaramasını sağlayan) "tunçtan yasa" Sermaye yoğunlaşmasının şu ara pek gergin birlikteliğinden kaynaklanmaktadır.

Böylece ekonomik krizin kaçınılmazlığından söz edilir, üstelik bu defa kanıtlar da sağlamdır. "Ekonomik krizler" kapitalizme içkindir, kapitalizmin esasının krizden krize girmek olduğu söylenebilir. En son 2008 yılında çıktı. O zamandan bu yana muhtelif "hareketler"de neler görüyoruz? "Komünizm" sözcüğünün yok sayılmasında fikri mutabakat; eylemleri "Özelleştirmelere, Geçmişteki-ne de Şimdikine de Hayır" gibi hayati bir slogan altında birleştirip tek bir noktada toplamaktan acizlik; hükü-

met kadrosu konusunda saplantılı bir kutuplaşma, oysa Marx'ın ta o zaman söylediği üzere, bu kadro pek tabii ki Sermaye'nin kesinlikle birbiri yerine konulabilir "yetkili temsilcileri"dir. Bu koşullarda kriz veya krizler kapitalizmin apaçıklığını, "başka bir şey mümkün değil" yanını zayıflatmış gibi durmuyor.

Bu konjonktürde bana tehlikeli ve tüm irtica biçimlerinin lehine gelen şey, bu apaçıklıkların bilinmemesi ve inandırıcı akıl yürütmelere ve bilimsel olarak temellendirilmiş önermelere pek itibar edilmemesidir. Matematikten fiziğe kimyadan biyolojiye gerçek bilimler insan etkinliğinin güveni hak eden nadir dallarından, insanlığın başlıca ortak hazinelerinden biridir; tıpkı toplum ve siyaset konusunda yapılan Marksist incelemeler gibi; öznellikten kaynaklı rahatsızlıklarla ilgili psikanalitik keşifleri de unutmayalım. Asıl problem, akla uygunluğa çoğunlukla körü körüne ve cahilce duyulan güvendir. Dolayısıyla günümüzde görüldüğü üzere, pek çok kişi, belki de çoğunluk sahte bilimlere, saçma mucizelere, çağın gerisinde kalmış şeylere ve sahtekârlara inanıyor. Bu da durumu tamamen anlaşılmaz hale getirerek "kıyametten sonraki gün" konusunda tutarsız kehanetlerin ortaya çıkmasına yol açıyor. Mao "kanaatin ideolojik hazırlığı yapılmadan hiçbir siyasal eylem mümkün değildir," derken kesinlikle çok haklıymış.

Öyleyse tüm "krizler" gibi pandemi krizinin de bilançosunun kalbinde, gönüllü militanlar tarafından kurulacak geniş bir okullar ağı yer almalıdır; toplumlarımızda yaşamak ve faaliyette bulunmak için bilinmesi gereken her şey bu okullarda dileyen herkese öğretilecektir.

Aubervilliers'de Théâtre de la Commune'ün desteğiyle kurulan L'École des Actes bence tüm metropol banliyölerinde izlenmesi gereken bir örnektir. Bu okulda başta göçer proleterler ("göçmen" ismi verilmesi yanlış) olmak

üzere halk kesiminin deneyimlerinden ve sorunlarından yola çıkarak, rasyonelliğin çeşitli biçimleri içinde, hayatta kalmak, konuşmak, okumak ve düşünmek için gerekli her şey eşzamanlı öğretilir.

Bu okullarda (L'École des Actes şimdiden bu işe girişmiş bile) sıcak yemek verilecek kantin ve ilk yardım müdahalelerinin yapılacağı dispanserin yanı sıra ihtiyaç duyanlara maddi ve idari yardımda bulunulacak, barınma sorunu somut olarak mütalaa edilecek, insanların yaşamını yöneten yasalar uyarınca varolan, varolması gereken hakların elde edilmesi için danışmanlar bulundurulacaktır. Ve tasarlayacakları daha başka şeyler de olacaktır elbet.

Halka açık toplantılar her hafta yapılacaktır, ancak önemli bir sorun yaşandığında École genel kurulu toplanacak ve söyleyecek bir sözü ya da yöneltecek bir sorusu ya da eleştirisi ya da yeni bir önerisi olan herkes bu toplantıya katılabilecektir. Serdedilen düşünceler École'de konuşulan bütün dillere çevrilecektir. Sözgelimi L'École des Actes'ta şu sıralar (Bangladeş kökenliler için) İngilizceye, Soninke ve Fula dillerine ve Arapçaya çeviri yapılmaktadır. Geniş katılımlı toplantılar yineleninceye kadar, internet üzerinde yayınlanan bir gazeteyle, toplanıp dağıtılan yiyeceklerle ve dar kapsamlı ama çok sayıda toplantıyla okulun ayakta kalması sağlanacaktır.

Bu örneğe bakarak kurulacak bir okullar federasyonu yeni bir siyasal programın ortaya çıkması için önemli bir aşama olacaktır bana kalırsa. Bu federasyon bünyesinde, ilgili kişilerin oluşturduğu kitleyle birlikte, insanlığın kendini kapattığı sınıflı toplumlar evreninden sonunda çıkmasını sağlayacak yolları düşüneceğiz. Dört ya da beş binyıldır dokunulmaz üçlünün, yani özel mülkiyet, aile ve devletin egemenliği altında halen kaderimizde yazılı duran şu bitmek bilmez neolitik sekansa artık son verme zamanı geldi.

Şayet bu tür bir öneriden hareketle olur da yeni bir tartışma filizlenirse, pandeminin aynı anda hem biyolojik açıdan ölümcül hem entelektüel açıdan sefil hem de siyasal açıdan kısır olmaktan kurtulma şansı doğacaktır.

7.
Fikirden Yoksun Hareketler ve Hareketlere Yönelik İdea

Güncel konjonktürün akılcı bir siyasal değerlendirmesine pek ender rastlar olduk. Ekolojinin dindarlıkta en gönülsüz kesiminin felaket vaazları (Kıyamet Günü'ne yaklaşmışız) ve pusulası şaşmış solun gördüğü hayaller (ibretlik "mücadeleler", karşı konulmaz "kitle hareketleri", krize giren liberal kapitalizmin "çöktüğü" çağdaymışız) arasında insan akılcı düşünmekten geri duruyor ve her yere, ister eylemci olsun ister yılgın, bir çeşit zihin karmaşası yerleşiyor. Burada hem ampirik hem de reçete babında bazı düşüncelerimi paylaşmak isterim.

Çok uzun zamandır, en azından "Arap Baharı" denilen dönemden beri neredeyse dünya ölçeğinde, mücadelelerin, daha kesin bir ifadeyle, kitlesel seferberliklerle kalabalıkların çokça görüldüğü bir dünyada yaşıyoruz. Genel konjonktüre, öznel olarak, benim "hareketçilik" adını vereceğim şey damga vurmuştur; geniş bir kesim tarafından paylaşılan bu inanca göre, büyük halk kalabalıklarının durumu değiştirmeyi başaracağına hiç kuşku yoktur. Hong Kong'dan Cezayir'e, İran'dan Fransa'ya, Mısır'dan California'ya, Mali'den Brezilya'ya, Hindistan'dan Polonya'ya ve daha pek çok ülkede ve yerde hep bunu görüyoruz.

Bu hareketlerin istisnasız tümünün üç ayırıcı özelliği var bana kalırsa:

1. Toplumsal kökenleri bakımından karma bir yapıları vardır; siyasal görüşleri gibi isyanlarının bahanesi de kendiliğindendir. Bu birden çok biçimli hal sayılarını da açıklamaktadır. Bunlar toplanan işçiler ya da öğrenci hareketi gösterileri ya da vergi yükü altında ezilen esnafın isyanı ya da feminist protestolar ya da ekolojik kehanetler ya da bölgesel veya ulusal çapta yaşanan ihtilaflar ya da göçmen denilen, benim göçer proleter dediğim insanların itirazları değildir. Yere ve koşullara göre, bir ya da birçok baskın eğilimin salt taktik amaçlı egemenliği altında hepsinden birazdır.

2. Buradan çıkarılacak sonuçsa şudur: İdeoloji ve örgütlerin mevcut durumunda bu hareketlerin kuracağı birlik olumsuz olabilir ancak, nitekim öyledir de. Bu olumsuzlama dağınık gerçeklikleri konu alır elbet. Hong Kong'ta Çin hükümetinin etkinliğine, Cezayir'de askeri kliklerin iktidara el koymasına, İran'da dini hiyerarşinin sultasına, Mısır'da kişisel zorbalığa, California'da milliyetçi ve ırkçı irticanın kumpaslarına, Mali'de Fransız ordusunun faaliyetine, Brezilya'da neo-faşizme, Hindistan'da Müslümanların uğradığı zulme, Polonya'da gericilerin alışılmışın dışındaki cinsellikleri ve kürtajı damgalamasına vs. karşı başkaldırılabilir. Ancak bu hareketlerde başka hiçbir şey, hele hele genel kapsamda bir karşı-öneri namına hiçbir şey yoktur. Sonuçta, çağdaş kapitalizmin dayatmalarından açıkça kendini kurtarmış ortak bir siyasal öneri getiremediğinden hareket, kurduğu olumsuz birliği sonunda özel bir isme, genellikle de devlet başkanına karşı kullanma yoluna gider. "Mübarek istifa", "Faşist Bolsonaro kapı dışarı", "Irkçı Modi defol", "Trump dışarı!" yahut "Bouteflika, emekliliğin geldi" çığlıkları yükselir. Tabii bir de, haliyle doğal hedefimize –ki burada ufarak Macron oluyor kendisi– sövüp sayılır, azledildiği duyurulur, şahsına hakaretler edilir. Tüm bu hareketlerin, tüm bu müca-

delelerin kesinlikle "istifacılık" kafası olduğunu söylemek isterim. İş başındaki yöneticinin istifa etmesi istenir ama gelin görün ki yerine kimin geleceği, nasıl bir prosedür izleneceği konusunda kimsenin en küçük bir fikri yoktur, istifayla birlikte her şeyin değişeceğinden nasıl bu kadar emin olabildiğimiz meçhuldür. Özetle, insanları bir araya getiren olumsuzlama, içinde hiçbir olumlama, hiçbir yaratıcı irade, yeni türden bir siyasetin ne olabileceğine ya da ne olması gerektiğine ve yaşanan durumların analizine ilişkin hiçbir etkin kavrayış içermez. Bunlar olmadığı için de hareket sonunda, maruz kaldığı polis baskısına, göğüs germek zorunda kaldığı polis şiddetine karşı başkaldırmakla nihai biçimini alır ki bu da hareketin son bulduğunun göstergesidir. Hâsılı kelam, hareketin olumsuzlamasını otoriteler olumsuzlar. Bunu daha önce 68 Mayısı'nda yaşadım; ortak olumlamalar her durumda hareketin başında olmadığından sokaklarda "CRS, SS!"* diye bağırılıyordu. İyi ki o sıralar isyan eden olumsuzun ağırlığı azaldı da ortaya daha ilginç şeyler çıktı, fakat bunun da bir bedeli vardı elbette ki: Karşıt siyasal anlayışlar, birbirinden ayrı olumlamalar karşı karşıya geldi.

3. Günümüzde, geçen süre zarfında, dünyanın her yanında yaşanan hareketçilik yerleşik iktidarların daha güçlenmesine ya da yalnızca dış yüzeyin değişmesine yol açar, bu da isyan edilenden bile daha beter sonuçlar doğurabilir. Mübarek gitti ama yerine gelen El Sissi askeri iktidarın başka bir biçimi, belki de çok daha fenasıdır. Hong Kong üzerindeki Çin nüfuzu, Pekin'de yürürlükte olana çok benzer yasalarla ve isyancıların topluca tutuklanmasıyla daha da pekişir. İran'da din adamlarından müteşekkil gizli

* (Fr.) *Compagnies républicaines de sécurité*: Cumhuriyet Güvenlik Birlikleri. Özellikle kitlesel gösterilerin bastırılmasında kullanılan güvenlik birimleri. (e.n.)

danışmanlar grubu yerli yerinde duruyor. Modi ya da Bolsonaro gibi en etkin gericilerin ya da Polonya kilisesindeki kliğin de afiyeti, şükür, yerinde. Kamuoyu yoklamalarında %43 oy alan bizim ufarak Macron da bugün, sırf mücadele ve hareketlerin başladığı döneme göre değil, seleflerine göre de seçim yarışını açık ara önde götürüyor. Seleflerinden pek gerici Sarkozy'nin veyahut tavşan postuna bürünmüş pek sosyalist Hollande'ın aynı görev süresinin sonunda aldığı oy oranı %20 civarındaydı.

Bu durumda tarihsel öneme sahip bir kıyaslama yapmam gerekiyor. 1847 ila 1850 yıllarında Avrupa'nın büyük bölümünde, 1815 Restorasyon döneminden itibaren yerleştirilen ve 1830 Devrimi ertesinde ince ince pekiştirilen despotik düzene karşı büyük işçi ve öğrenci hareketleri, büyük kitle eylemleri baş gösterdi. Ateşli bir olumsuzlamanın ötesinde, özünde farklı bir politikanın temsilinin nasıl olabileceği konusunda kimsenin dişe dokunur bir fikri olmadığından, 1848 devrimlerinin yarattığı tüm galeyan sadece yeni bir gerileme dönemine girilmesine yaradı. Özellikle Fransa'da bilanço doğmakta olan kapitalizmin tipik yetkili temsilcisi III. Napoléon'un, Victor Hugo'ya göre namıdiğer ufarak Napoléon'un* sonu gelmez hükümranlığıydı.

Bununla birlikte, Almanya'daki ayaklanmalara katılan Marx ve Engels 1848'de bir yandan *Fransa'da Sınıf Müca-*

* Hugo'nun 1852'de yazdığı *Napoléon Le Petit* (Küçük Napoléon) adlı broşürden Marx da söz eder: "Victor Hugo, hükümet darbesinin sorumlu müellifine dönük acı ve nüktedan bir tahkirle kısıtlar kendini. Hadise ona masmavi gökte birden çakıveren bir şimşek gibi görünür. Tek bir bireyin şiddet eylemini görür burada sadece. Ona dünya tarihinde emsali gösterilemeyecek kişisel bir inisiyatif gücü atfetmekle bu bireyi küçülteceğine büyülttüğünün farkına varmaz." Bkz. Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i*, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s. 23. (e.n.)

deleleri başlıklı broşür gibi tarihsel analiz yaptıkları metinlerde tüm bu olaylardan dersler çıkarırken, bir yandan da *Komünist Manifesto* gibi nihayetinde olumlayıcı elkitaplarında yepyeni bir siyasetin nasıl olması gerektiğinin bir bakıma ebediyete kalacak bir tasvirini sunarlar. Varolmayan ama varolması *gereken* bir partinin "manifestosunu" taşıyan bu olumlayıcı kurulum etrafında uzun vadede başka bir siyaset tarihi başlar. Marx yirmi üç yıl sonra, yine her ne kadar kahramanca savunulsa da olumlayıcı birliği etkin bir şekilde örgütlenemeyen harika bir girişimden, yani Paris Komünü'nden dersler çıkarırken de aynısını yapacaktır.

Koşullarımız farklı tabii ki! Evet ama günümüzde her şeyin, savunma amaçlı eylemler ile olumsuz sloganların nihayetinde kendi hedeflerimize dair açık seçik ve sentetik bir vizyona tabi kılınması zarureti çevresinde döndüğü kanısındayım. Bunu başarabilmek için de, Marx'ın bütün düşüncesinin özeti olduğunu ilan ettiği şeyi her koşulda hatırlamamız gerektiği kanaatindeyim. Özetin kendisi de olumsuzdur muhakkak ama ancak muazzam bir olumlama sayesinde ayakta duracak kadar olumsuz. Sözünü ettiğimiz "özel mülkiyetin ortadan kaldırılması" sloganıdır.

Yakından bakacak olursak, "Özgürlüklerimizi savunalım" ya da "Polis şiddetine karşı duralım" gibi sloganlar kesinkes muhafazakârdır. İlk slogan, kurulu düzen içinde, savunulacak hakiki özgürlüklerimiz olduğunu varsayar, oysa asıl meselemiz eşitlik olmadıkça özgürlüğün bir yalandan ibaret olduğu gerçeğidir. Yasal evrakı olmayan, üstelik yanımıza gelene kadar destanlara konu olacak badireler atlatan göçer proleter, gerçek gücü elinde tutan, özel uçağı ve pilotu bulunan, devlet katındaki yetkili temsilcisinin seçim vitriniyle korunan milyarderle aynı şekilde "özgürüm" diyebilir mi? Ayrıca insan tutarlı bir devrimciyse, reddettiğinden başka bir dünya kurmak üzere olumlayıcı

ve rasyonel bir istek duyuyorsa, yerleşik iktidarın polisinin hep sevecen, nazik ve barışçıl olabileceğini nasıl tahayyül edebilir? Bazısı kar maskeli ve silahlı asilere şöyle demelerini mi bekliyorsunuz? "Élysée'ye nasıl mı gideceksiniz? Sağdaki sokakta, büyük parmaklıklı yer."

En iyisi mi meselenin kalbine dönelim: mülkiyet. Birleştirici, stratejik slogan anında çıkıverir, üstelik de olumlayarak: "üretim sürecinin tümünün ortaklaştırılması." Bunun derhal uygulanabilir ara bir olumsuz eşleniği de şu olabilir: "1986'dan itibaren devlet tarafından kararlaştırılan özelleştirmelerin tümünün iptali." Olumsuzlama isteğinin hâlâ ağır bastığı kişilere iş yükleyen salt taktik amaçlı iyi bir slogan da şu olabilir: İktisat ve Maliye Bakanlığı'nın çok önemli dairelerinden iştirakler ve devirler dairesinin binasına çöküyoruz. Bunu yaparken şunu bilelim: Şu ezoterik "iştirakler ve devirler" ismi 1986'da kurulan "özelleştirme komisyonunun" saydam maskesinden ibarettir. Kamu malıyla uzaktan yakından ilişkisi olan her türlü özel mülkiyet biçimi ortadan kalkıncaya kadar bu komisyondan bir yere ayrılmayacağımızı da belirtelim.

Bu stratejik olduğu kadar taktiksel hedefleri sırf halka yaymak için bile, olumsuz diyalektiğiyle hem kendisini hem de bizi tüketmek üzere olan "mücadeleler", "hareketler" ve "protestolar" çağının ardından yeni bir çağın kapılarını açacağımıza inanıyorum. Marx'ın deyişiyle söylersek, "hayaleti" yalnızca Fransa ya da Avrupa'ya değil bütün dünyaya musallat olmak üzere geri dönecek, gücünü kitlelerden alan yeni bir komünizmin öncüleri olacağız.

8.
Dünya, Varoluş, Yabancılık: Siyasetin böyle bir sabahı da olabilir

Genç Marx'ın yaptığı yeni siyasal özne tanımı ve sınıf mücadelesi ışığında, gizlenen, inkâr edilen, ayaklar altına alınan bir varoluşun –örneğin göçer proleterin varoluşunun– olumlanıp burjuva düzene karşı örgütlenmesi gerektiği, siyasette temel bir nokta değil midir? Evet, öyledir. Fakat varoluşa ilişkin bu türden her bildirim son kertede dünyaya dair tavır almak demektir. Sınıf mücadelesi çağdaş dünyaya dair tavır almadıkça örgütlü bir düşünce halini alamaz. Lenin "görevlerimizin" ancak "güncel durumu" bildirebilirsek kararlaştırılabileceğini hatırlatmıştı. Durum da hep dünyanın durumudur.

Peki ama dünyaya dair bir bildirimde bulunmak, hele günümüzde, ne anlama gelebilir? Tamamen soyut ve sıradan ama çağımızda karşılaştığımız pek çok koşulun gündeme getirdiği bir örnek vereceğim. Bir dinin, örneğin Hıristiyanlık ya da Müslümanlığın varoluşa ilişkin bildirimlerini dünya ufkuna nasıl kaydettiğine bakalım. *Bir din, özü gereği her zaman, iki dünya olduğu bildiriminde bulunur.* Düşünce kategorisi olarak varoluş, dinlerde, iki ayrı dünyanın varoluşu konusunda kendisinin ne tarafa ağırlık vereceğine göre belirlenir. Bu ikiliğe ister "duyulur"a karşı "duyu-üzeri" ister "sonlu dünya"ya karşı "sonsuz dünya" isterse "ölümle son bulan dünya"ya karşı "cennet gibi dünya" diyelim, her koşulda hep iki

dünya vardır. İki dünyanın varolduğunu baştan ileri süren varoluşa ilişkin her türden değerlendirmeye "din" denip denilmemesi gerektiğini bile kendimize sorabiliriz.

Bu seçimin birçok sonucu olacaktır. Örneğin, iki dünya varsa, ölürken varolduğumuzu söyleyebiliriz. Şehit figürünün de öteden beri en önemli özür dileme figürü olması bundandır. Şehitlik yalnızca şunu demektir: "İki dünya olduğuna göre ölürken varolmayı doğrulayabilirim, birinde ölüyorsam bunun tek amacı vardır, o da ötekini fethetmek." Yoksa hiç anlamı olmaz şüphesiz.

Dünyaya ilişkin iddialar konusunda ne durumdayız peki bugün? Bunu bilmek çok önemli zira malumunuz, geleneksel siyaset ya da devlet söylemi büyük ölçüde bize tüm varoluş iddialarının aslında dünyaya ilişkin olduğunu açıklamaktan ibarettir; yani bu söyleme göre, dünyanın dayatmaları öyle bir haldedir ki varoluş iddialarının kendileri birer dayatmadır. Öyleyse dünyaya dair önermeler ile varoluş iddiaları arasındaki ilişki meselesinin güncel halini sorgulamak ilginç olacaktır.

Bildiğiniz üzere çağdaş kapitalizm dünya çapında olmakla böbürlenir. Dünya ölçeğinde olması bir dönem eleştiri konusu olmuştu: Marx'ın dünya pazarı kuramını geliştirmekte olduğu dönemdi, zira siyasal iktisadın eleştirisi metanın küreselleşmesini yeni tekil bir hususiyet olarak ortaya koyuyordu. Bugünse kapitalizmin "küresel" niteliği tam aksine yazgısının varacağı nokta olarak bizzat kapitalizm tarafından övülüyor, her yerde "küreselleşme"den, "globalleşme"den söz ediliyor. Dünyaya ilişkin tez de nesnel bir süreç içinde durumun küreselleştiği yönündedir. Bilirsiniz, bahsi geçen küreselleşmenin düşmanları "başka bir dünya" istediklerini söylerler. Onlara kalırsa başka bir küreselleşme mümkündür. Farklılaştırılmış bir küreselleşme isterler. Bu da

günümüzde dünyanın bedenlerin, söylemlerin, hakikatlerin ya da öznelerin yeri olmakla kalmayıp bir siyasal-ideolojik savaş konusu olduğunu kanıtlar.

Soru şu olmalı: Hangi dünya? Bu soru oldum olası hep iki farklı soru barındırmıştır. Bir tane analitik ya da betimleyici soru vardır, kabaca şudur: "Hangi dünyada yaşıyoruz?" ya da "Dünya hangisi veya dünyalar hangileri?" Dünyaların tasvirinden sonra sıra geliyor normatif soruya: "Hangi dünyayı istiyoruz?" "Varoluşumuzu tam olarak hangi dünyada bildirmek istiyoruz?" Bu iki soru arasındaki bağ, yani var olduğu haliyle dünyadan var olmasını istediğimiz haliyle dünyaya nasıl geçileceği, varoluşa ilişkin iddiaların ufkunu oluşturan ya da buyuran dünyaya ilişkin iddialar açısından bakıldığında siyasetin en temel tanımı sayılabilir. Öyleyse başka-dünyacılık, ekoloji, sürdürülebilir kalkınma, insan hakları savunusu, demokrasi, bu pratiklerin tümü siyasetleri şu anlamda tanımlıyor: Var olduğu haliyle dünyanın içinden var olmasını istediğimiz haliyle dünyaya ulaşabilmek için ne yapmalı?

Bugün, *bir* dünyanın varolduğunu söyleyebildiğimiz andan itibaren tüm bunlar görünüşte çok sarihtir. Peki gerçekten öyle mi? Bana kalırsa öyle değil. Günümüzde, içinde bulunduğumuz ölçekte, yani insan cinsinin tarihsel oluşumu açısından "dünya" diye bir şey yoktur. Ekolojik mistiklerin zavallı "gezegen"i de bunun yerini alacak değil. En azından etkin bilinçlerde, gerçek deneyimlerde, hâkim siyasetlerde iki dünya (mesela "demokratik" dünya ve "totaliter" dünya) hatta pek çok dünya (misal kendi küçük dünyalarına tıkılıp kalmış milliyetçilikler) vardır. Dolayısıyla egemen siyasal mesele şu değildir: "İstediğimiz dünyayı, sevmediğimiz dünyanın içinde, o dünyaya karşı nasıl inşa edebiliriz?" Zira bu en

azından bir tezi paylaştığımızı varsayar: istenen dünyanın birliğinin mümkün olduğu tezini. Ne kapitalist küreselleşmenin gerçek dünyası ne de gerçekleşen komünizmin istenir dünyası bugün tek bir dünyanın dayanağı olacak varoluşsal seçimleri bir araya getirmeye yetiyor. Dünya varoluşa ilişkin soruların ufkudur ama varoluşa ilişkin iddiaların düzensiz dağılışının dünyanın kendisinin varoluşunu sorgulanır hale getirdiği noktadayız. Bana kalırsa çağımızın ana sorusu şudur: "Nasıl yapar da *bir* dünya var ederiz?" Yaşayan özneler dünyası diyelim buna. Zira gerçekte yok gibi duruyor böyle bir dünya. Varolan dünyanın, küreselleşmenin dünyasının yaşayan özneler dünyası, yani varoluş bolluğu yaşanan bir dünya olmadığını savunuyorum. Bu sadece nesneler ve parasal göstergeler dünyası, ürünlerin ve akışların serbestçe dolaştığı bir dünya. Bu küresel pazar dünyası aslında Marx'ın ta ne zaman öngördüğü bir dünyadır: Bencil hesabın soğukluğunun norm gereği varoluşun değeri olduğu dünyadır, sadece şeyler ve göstergeler ya da daha az metaforik bir ifadeyle metalar ve mali akışlar içeren bir dünya.

Kendisi de belli ki parasal göstergeler ve nesnelerle norma bağlanmış bir toplumsal sınıflar sistemi tarafından birliği sağlanan bu dünyada, insan öznelerin özgürce varolması ve istenen bir dünyanın birliğini belirlemesi çok önemlidir. Öncelikle, ilkece ama bazen de kanlı savaşlar yoluyla uluslararası bir "serbest ticaret" hukukunun kapsamı dahilinde yer alan metalar ve mali akışların aksine insan öznelerin çoğu, dolaşma ve diledikleri yere yerleşme gibi temel bir haktan kesinlikle mahrumdur. Sözde dünyanın, bu ürünler ve göstergeler âleminin erkek ve kadınlarının kahir ekseriyetinin, varoluşlarına güya birlik içindeki bu dünyadan hareketle bir norm getirmesi asla mümkün değildir. Bu dünyayı

ne gezip dolaşacak ne de orada kendi varoluşlarına yön çizecek haldedirler. Varoluşlarını bile fiilen bildirmeleri mümkün değildir zira aslında bu dünyanın *içkin dışarısını* oluşturan şeyin içerisine feci halde tıkılıp kalmışlardır.

Nesneler ve göstergelerle tanımlanan bir âlemin içinde dışarısı nedir? Dışarısı denilen yer, pek az metanın olduğu, para dolaşımının genel anlamda bir avuç sömürücüyü ilgilendirdiği bölgelerdir. Madem dünya nesnelerin ve göstergelerin dolaşımıyla tanımlanıyor, meta olarak başka diyarlara gönderildikleri için nesnelerin az bulunduğu hatta hiç bulunmadığı, parasal göstergelerin de iskeleti oluşturan özel dolaşım ağlarında dolaştığı yerlerde, dünyanın kimliği bu dolaşımla tanımlandığından içerinin dış kısmında durma eğiliminde oluruz.

Bu dünya-içinde-dünya-dışına tıkılıp kalma koşulu gayet somuttur. Bugün duvarların inşa edildiği çağdayız, biliyorsunuz. "Berlin Duvarı" yıkıldı, "Yaşasın Batı demokrasisi!" çığlıkları arasında Doğu Almanya nesneler ve göstergeler âlemine teslim edildi. Oysa gerçekte o zamandan beri dünyanın her yanında duvarlar inşa ediliyor. Bu dünyanın kendisinin temel etkinliğidir: Filistinlileri İsrailliilerden ayıran duvara bakın, Meksikalıları Amerikalılardan ayıran duvara bakın ya da Afrikalıları İspanya'dan ayıran elektrikli duvara. Daha geçenlerde, bu olanlardan doğal olarak esinlenen İtalya'daki bir kentin belediye başkanı bu dünyanın dünyevi gereklerini kendi çapında açıklayarak kent merkezi ile banliyö arasına bir duvar çekmeyi önerdi. İyi fikir, böylece "toplu konutlardan gelen" o baş belası gençlerin sırf arabaları yakacağından emin oluruz! Sonuçta bu duvarlar yoksulların, başta da göçer proleterlerin, dünyanın dışında, kendi içlerinde tıkılıp kalmaları için inşa edildi. Oysa *dünya* orası. En aşağılık işleri yaptırmak için kesinlik-

le ihtiyaç duyulanları duvardaki deliklerden içeri alırız, bunu da sıkıca denetleyerek ve tercihen az çok mafya usulüyle koparılacak belli bir para karşılığında yaparız.

Bu duvarların tarihinin dünyaların tarihine rehberlik etmesi ilginçtir. Duvarların tarihi, birliklerini ancak dünyanın dışında kalması gerekeni içinde sınırlamak pahasına ileri süren dünyaların tarihinin okunurluğudur. Kaleler, şatolar, surlar, müstahkem kentler, konut alanları ve kolonyal villalardan vb. beri apaçık bir şeydir bu. Şimdi de devam ediyor, devam ediyor. Berlin Duvarı'nın "yıkılması" konusunda da bir şeyler söyleyelim. O dönem bu olay dünyanın nihayet sağlanan birliğinin simgesi olarak telakki edildi. Sosyalist dünya ve kapitalist dünya olmak üzere iki ayrı dünya vardı ve bu dünyalar elli yıldır birbirinden ayrıydı. "Sosyalist dünya" iç yetersizliği, devletçiliği ve o pek komünist "Kültür Devrimi"ni Mao'ya rağmen tamamlamanın olanaksız olması yüzünden çökünce "demokratik dünya"nın "totaliter dünya"yı yendiği söylendi. Dolayısıyla Berlin Duvarı'nın yıkılması biricik dünyanın, demokrasi dünyasının zaferiydi. Oysa günümüze baktığımızda, ikisi de iki tane oldukları gerçeğini savunan ideolojik bakımdan bağlı iki dünyanın olduğu yerde bugün görüyoruz ki duvarın sırf yeri değişmiş, duvar ters dönmüş. Yön değiştirmiş. Duvar sosyalist Doğu ile kapitalist Batı arasındayken artık konuşma dilinde Kuzey ve Güney diye tabir ettiğimiz şeyin arasında uzanıyor, daha doğrusu şöyle: Çin dahil gelişmekte olan kapitalist ülkeler bir yanda, sefil yığınların erişimleri dışındaki metaların-nesnelerin ve göstergelerin-paraların yıldırım hızıyla önlerinden geçişini ancak hayal meyal gördükleri Afrika, Asya, Latin Amerika hatta Doğu ve Güney Avrupa ülkelerinden oluşan birtakım talan "bölgeleri" diğer yanda.

Egemen devletlerin kendi içlerinde bile, talep edilen çelişki, yani söz konusu elverişli yerlerin içindeki dünyalar ayrımının yarattığı darbe, en basit Marksizm'e göre, olabildiğince güçlü ve örgütlü bir işçi sınıfını devleti kontrol eden egemen burjuvazinin karşısına çıkarıyordu. Bugün küresel dolaşımdan kazanç elde eden zenginler ile hatırı sayılır sayıda asalak küçük-burjuva yan yana yaşıyor, öteki taraftaysa gitgide büyüyen devasa bir dışlananlar kitlesi duruyor. Gerçekte Batı'nın demokratik ve "hakiki dünyası"nda yer almayan herkese "dışlanan" adı veriliyor; bunlar içeride olsalar da dışarıdadırlar, yani dışarıda-içeridedirler. Dışarıda olduklarını biraz daha vurgulamak için belki duvar çekmek gerekecek. Banliyölerin iç sınırında irikıyım polislerin devriye gezdiğine zaten her yerde tanık oluyoruz.

"Dünyaların", daha doğrusu "dünyanın" tarihi böyle. 1980'e kadar ideolojik bir duvar, o zamanlar denildiği gibi siyasal bir "demir perde" vardı; şimdiyse zenginlerin hatta çok sayıda yarı zenginin zevklerini yoksulların ve aşırı yoksulların arzularından ayıran, içte ve dışta, gitgide büyüyen ve birden çok biçime bürünen bir duvar var. Bana kalırsa her şey sanki nesnelerin ve parasal göstergelerin biricik dünyasının varolabilmesi için yaşayan özneleri geldikleri yere ve kaynaklarına göre sert biçimde ayırmak gerekiyormuş gibi cereyan ediyor. Küreselleşen dünya nesnelerin ve göstergelerin dünyasıysa yaşayan özneleri ayırmak gerekir. Günümüzde dünya diye bir şey olmadığı sonucuna işte böyle vardım. Sermayenin birleşik dünyasının bedeli, şiddete başvurarak insanın varoluşunu duvarlar, polis köpekleri, denetimler, devriye gemileri, dikenli teller ve sınır dışı edilmelerle iki farklı bölgeye ayırmaktır.

Nitekim çok yanlış bir isimle "göçmenlik" sorunu, göçmenler sorunu olarak adlandırılan, doğru ifade edersek göçer proleterler meselesinin bütün dünyada temel sorun haline gelmesi de bundandır. Bunun ABD'de bile sorun haline gelmesi çarpıcıdır, o ABD ki yıllardır kendini herkese kucak açan tam bir göç ülkesi olarak sunmaktadır. Bu mesele artık Amerika için de duvarlar, denetimler, kimlik belirlemeler, sınır dışı etmeler şeklinde yaşanıyor. Zengin ülkelere gelen, duvarların ve polislerin ardında yaşayan ve çalışan bütün bu yabancılar dünyanın demokratik birliği tezinin tamamen yanlış olduğunun kanıtıdır. Fiili kanıtıdır, yerleşik kanıtıdır, capcanlı kanıtıdır. Böylelikle sözde "göçmen" sorunu nesnelerin ve göstergelerin sahte dünyasında sözümona "demokratik siyasetlerin" zehri halini alır.

Nitekim dünyanın demokratik birliği tezi doğru olsaydı, dünyanın ideolojik olarak birbirine karşıt iki bölgeye ayrılmasından sonra dünyanın demokratik birliği sağlanmış olsaydı, bütün bu yabancılara bizimle aynı dünyanın insanları olarak kucak açmamız gerekirdi. Onları buyur etmemiz gerekirdi, tıpkı evimizin yakınında durup soluklanan seyyahı "Günaydın, nasılsınız? Neler yapıyorsunuz?" diyerek buyur etmemiz gerektiği gibi. Bunun hiç de böyle olmadığını biliyoruz. Bizler, felakete uğrayarak nesneler ve göstergeler dünyasının başkentleri halini alan bölgelerde mukim bahtsız sakinler, neredeyse hepimiz bu insanların "başka bir dünyadan" bize, bizim dünyamıza geldiklerine inanıyoruz. Başka bir dünyadan geliyorlarsa, o halde nesneler ve göstergeler dünyasının içerisinde başka bir dünya var demektir. Aramızda başka bir dünyadan geldiği sanılan kadınlar ve erkekler olduğuna göre, bu insanlar demokratik ve gelişmiş dünyamızın –kendini göstermek istediği gibi– yaşayan öznelerin yegâne dünyası olmadığının canlı kanıtıdır. Sadece para

her yerde aynı. Paranın iki dünyası yok: Dolar ya da avro, ruble ya da yuan her yerde aynı. Her yer onlara ev. Hatta her yeri ev bilen yalnızca onlar var, öyle ki nereden gelirse gelsinler her yerde birbirleriyle değiş-tokuş edilebilirler. Kaldı ki başka bir dünyadan gelen birinin bütün dolarlarını ya da avrolarını canı gönülden kabul ediyoruz. Bir yandan da o kadının ya da erkeğin, kişi olarak, gerek geldiği yer gerekse yaşam tarzı bakımından bizim dünyamızdan olmadığını söylüyoruz. Onu denetliyor, kalmasını yasaklıyoruz ve başka bir dünyadan gelen bu insanlardan aramızda daha ne kadar var diye soruyoruz kaygıyla. İşte bu korkunç bir sorun, ister istemez zulümlere, yasaklamalara ve kitlesel sınır dışı etmelere hatta daha beterine hazırlayan bir sorun. Dünyanın birliği nesnelerin ve parasal göstergelerin birliğiyse, yaşayan özneler için dünyanın birliği diye bir şey yoktur; bölgeler, duvarlar, umutsuz yolculuklar ve ölüler vardır. Günümüzde merkezi önemi haiz aşkın siyasal meselenin dünya, dünyanın varoluşu meselesi olması da bundandır.

Çoğu kişi şöyle diyecektir: "Evet doğru ama bunun için demokrasinin alanını genişletmek gerekir, tek yapmamız gereken de dünyanın iyi biçimini, yani Batı demokrasilerinde ya da Japonya'da varolan biçimi bütün dünyaya yaymak. Doğru, tek bir dünya olmalıdır. Böyle olmaması ne talihsizlik! Tek yapmamız gereken, doğruluğun erdemlerini iyi dünyadan alıp kötü dünyanın olduğu yere doğru yaymak." Bu görüş yalnızca saçma değildir, her gün biraz daha göreceğimiz üzere korkunçtur da. Korkunçtur çünkü demokratik, Batılı dünyamız nesneler ve parasal göstergelerin dayattığı dolaşımı, aşkın yapı olarak, mutlak maddi temel kabul eder. Onun ilkesel birliğini oluşturan da budur. Bunun kaçınılmaz sonucu da, yaşayan öznelerin büyük ya da orta ölçekli zenginliğin ayrıcalıklarının canla başla savunulmasıyla ve aslında

bu savunma uğruna bölünmesidir. Kaldı ki demokrasinin yaygınlaştırılmasının somut biçimini bugün gayet iyi biliyoruz: Savaştır bu, Irak'ta, Afganistan'da, Somali'de, Afrika'da savaş. "Dünyanın" geri kalanına "demokrasiyi yayacak" korkunç savaşlar. Bunun da anlamı: dışarıda, dünya-dışında, birleşik sahte dünyanın uçsuz bucaksız bölgelerinde olunabileceğini, gerektiğinde şiddete başvurarak her yere zorla kabul ettirmek.

Hazır seçim dönemindeyiz, yeri gelmişken şunu da söylemek isterim: Nesneler ve parasal göstergelerin yalanla malûl biricik âleminin mahrumiyet bölgelerinde, uzaklarda seçimleri düzenlemek için korkunç savaşlar yapmak gerekiyorsa, bu bizleri sadece savaşı değil seçimleri de etraflıca düşünmeye sevk etmelidir, seçime dayalı demokrasinin bugün hangi dünya kavrayışına, dünyanın varoluşuna ilişkin hangi teoriye bağlı olduğunu kendimize sormak mecburiyetinde bırakmalıdır. Sırf seçimlerin yapılmasıyla bütün savaşların meşru sayıldığını görünce bu gerçek bir soru halini alıyor. Bunun vardığı yer belli: savaş. Mevzubahis seçimlerin düzenlendiği ülkeyi yerle bir eden savaş, o ülke ki sözde seçim heyecanıyla on yıllar boyunca yerinde yeller esecektir.

Esasında, seçime dayalı demokrasinin sonuçta ipleri kendi gerçeğini yöneten şeye, yani meta ve paraya bırakarak sayı yasasını dayattığını teslim etmeliyiz. Seçim bir hesap yasasıdır, hesaplanır göstergeler cinsinden sözde siyasal düşüncedir. Meta yoluyla birleşen dünyanın para yasasını sayı yasası yani şeylerin fiyatı olarak dayatması ve bu dünyanın gerçek yöneticilerinin en paralı kişiler olması gibi, oylama da en çok oy sahibi olanların siyaseten galip sayılmasını dayatır. Bu da bizi sözünü ettiğimiz sorunla yeniden karşı karşıya getiriyor: Dünya nesnelerin ve parasal göstergelerin dünyasıysa her şeyin hesaplandığı, her şeyin hesabının tutulduğu

bir dünyadır. Siyasette de hesaplamak, sondaj yapıp ardından da hesap kitap yapmak gerekir. Hesap yapmayanlara ya da yanlış hesaplananlara kendi hesaplama yasalarımızı savaş yoluyla dayatacağız, Bağdat'ta ya da Libya'da olduğu gibi. Onlara da aynen böyle dayatıyoruz, onlara da ürünlerin fiyatını sömürge savaşı yoluyla çok uzun zamandır dayatıyoruz.

Bu da bana kalırsa bu minvalde tasarlanan küreselleşme dünyasının varolmadığını ya da sadece şiddet yoluyla, "dünya" olarak, yapay bir şekilde varolduğunu kanıtlıyor. Dolayısıyla bence sorunu ters döndürmek, dünyanın varoluşunu, *tek bir* dünyanın varoluşunu bir gözlem, bir kural olarak değil de bir ilke, bir aksiyom olarak doğrulamak gerekir. Öyleyse, ilk bakışta pek havacıva görünse de, az önce gördüğümüz gibi hiç de öyle olmayan şu basit cümleyi dile getirmek gerekir: "Yaşayan öznelerin *bir* dünyası var."

Bu cümlenin nesnel bir sonuç olmadığında ısrar ediyorum zira pekâlâ biliyoruz ki para yasası altında, yaşayan öznelerin tek bir dünyası yok. Duvar var dünyayı bölen. Hor görülen "öteki dünyadan" gelenler var. Aşkın sorun konusunda, "Yaşayan öznelerin bir dünyası var" cümlesinin aslında edimsel olduğu noktadayız. Bu bir saptama değil, bir reçete: Bizce böyle olduğuna karar veriyoruz. Bu cümleye sadık kalacağımıza karar veriyoruz. Maksat, olduğu haliyle dünyanın içinde şöyle başka bir dünya yaratmak istediğimizi söylemek değil kesinlikle; içkin siyasetler değil sözünü ettiğim, yani dünyayı olduğu gibi ele alıp sonra da onu belirli bir yöne çevirmeye çalışmak değil. Hayır, hayır! Bir ilke, olumlayıcı bir karar, bir reçete: Yaşayan öznelerin bir dünyası var. Bize gelince, bizler de bir anlamda varolmayan bu dünyada varolmak zorundayız.

Asıl sorun bu her yönüyle basit cümleden çok katı ve çok zor sonuçlar çıkarmaktır. Özellikle, asıl konumuza dönersek, dünyanın tekliği iddiasından bu tekliğin yol açtığı varoluşa ilişkin iddiaları çıkarsamak gerekir. Her birimiz için temel olduğuna inandığım ilk sonuç, aramızda yaşayan yabancı kökenli kişilerle alakalı. Yaşayan öznelerin tek bir dünyası varsa, aramızda yaşayan yabancı kökenli kişiler bizimle aynı dünyadan demektir. Mademki reçetede başka dünya olmadığı yazıyor, başka bir dünyadan gelemeyecekleri açıktır. İşte. Bu kadar basit. Şurada, lokantanın mutfağında gördüğüm o Afrikalı, sokakta bir çukur açmaya çalışan Faslı ya da bahçede çocuklarının başında duran peçeli kadın, hepsi de benimle aynı dünyadandır. Önemsiz gibi duran ama aslında hayati bir konudur bu. Hayati zira bu somut deneyimde, bu iç bildirimle, aşkın örgütlenmeyi, dünyanın birliğinin nesneler ve göstergelerle kurulduğuna ilişkin egemen fikri tersine çevireceğiz.

Öyleyse dünyanın birliği, şimdi ve burada, yaşayan ve etkin bedenlerin birliğidir, bu birlik denemesini mutlaka desteklemeliyiz: Oradaki şu insanlar, benden farklılar, oradalar (orada-olmak anlamında) yani *orada* varoluyorlar. Dil, kıyafet, din, beslenme ve eğitim açısından farklılar benden ama yine de aynı dünyada varoluyorlar. Kendilerine özgü varoluş derecesiyle varoluyorlar, her halükârda benim *gibi* varoluyorlar. Varoluşlarının ilkesinde nitel bir fark tespit etmek mümkün değildir. Benim gibi varolduklarına göre onlarla örneğin tartışabilirim zira insan aynı dünyadan olan biriyle konuşur. Her yerde olduğu gibi uzlaşmalar ve uzlaşmazlıklar olabilir ama bütün bunlar insanların aynı dünyadan olduğu hipotezi geçerliyken, insanların başka bir dünyadan geldikleri hipotezi geçerliyken olduğundan bambaşka

bir anlam taşır. Bu aynı uzlaşmalar ve uzlaşmazlıklar sistemi, aynı yoğunluk dağıtımı sistemi değil. Bundan kaçınmanın mutlak koşulu *bu insanların tam da benim gibi varolmalarıdır*, yani aynı dünyada varolmalarıdır.

Hemen bir sürü itiraz gelecek. Başlıca itiraz da herkesin dillendirdiği itiraz, yani kültür farkı. Sonuçta dünyanın, dünyamızın bütünü benimle aynı değere sahip olanların bütünüdür, denilecek, değerlerime gerçekten değer verenlerin bütünüdür. Demokrat olanlar, kadınlara saygı gösterenler, insan haklarını destekleyenler vs. benimle aynı dünyadandır, onlar için dünya aynı dünya. Farklı veyahut karşıt bir kültüre sahip olanlara gelince, onlar hakiki anlamda demokrat değildir, dinleri tepkisel, âdetleri barbarcadır, despotları severler, kadınları peçelidir üstelik, daha ne diyelim... İçlerinden küçük bir bölümüne dünyamıza girme hakkı tanıyacağız (yabani değiliz sonuçta, hem pis işleri gördürecek işgücüne de ihtiyacımız var) ama değerlerimizi öğrenip benimsemeleri şartıyla. Burada asıl önemli sözcükse "entegrasyon."

Kurgusal ya da kuramsal ya da felsefi anlamı çok kuvvetli bir sözcük: "entegrasyon." Anlamı da şu: Bizim olan dünyaya girebilmeleri için eğitimin "göçmenler"in varoluş ilkesini dönüştürmesi gerekir, bu insanların benim varoluşuma aşkın bir uygunluk içinde olacak şekilde varolması gerekir. Başta benim gibi varolmazlar zira aşkın eğitim tam da benimkiyle aynı tipte bir varoluş biçimlendirmesi değildir. Yani "entegrasyon" tam olarak varoluş ile dünya arasındaki ilişkiye dair bir iddiadır. İkisi arasındaki ilişkiye dair belli bir tasavvurdur: Başka yerden gelenin dünyamızla bütünleşmesi gerekir, yani Afrikalı işçinin dünyası ile biz ötekilerin (bu dünyanın efendilerinin) dünyasının aynı olması için onun, Afrikalı işçinin, bir anlamda bizimle aynı hale gelmesi gerekir. Aynı dünyadansa bizimle aynıdır, köken ya da aksiyom itibariyle.

Yok değilse, değerlerimizi öğrenmesi gerekiyorsa, başka yerden geldiğini savunuyoruz demektir. Dünyamıza adım atmak için, aynı olması için, aynı *hale gelmesi* gerekir; aynı pratiklere, aynı değerlere sahip olması gerekir.

Malumunuz, cumhuriyetimizin başkanlık adaylarından birinin şu sözü büyük alkış toplamıştı: Yabancılar Fransa'da kalmak mı istiyorlar, Fransa'yı sevecekler, yoksa çekip gitsinler. Bu sözlere harfi harfine uyarsam, herhalde benim de çekip gitmem gerekiyor. Şu cümleyi kuranın Fransası'nı da, kuran kadının kendisini de hiç sevmiyorum, onların sözde değerlerini de hiç mi hiç paylaşmıyorum. Demek ki ben de "bütünleşmiş" değilim.

Şurası açıktır ki, eğer Afrikalı işçinin sizinle aynı dünyadan olabilmesi için koşullar öne sürerseniz, "yaşayan öznelerin tek bir dünyası var" ilkesini yerle bir etmiş, tanımamış olursunuz. Zira dünyayı paylaşmanın koşullarının olabilmesi için, haliyle, bu koşulları dayatacak başka birçok kişinin başka bir dünyadan geldiğini varsaymak gerekir. Böylelikle "yaşayan öznelerin tek bir dünyası var" edimsel ilkesinden çoktan vazgeçmiş olursunuz.

"Tek bir dünya var," diyen aksiyomatik teze, biraz farklı bir düzende de olsa yapılabilecek en uç itiraz, öyle bile olsa bir ülkede yasalar olduğudur! Bizden olmayan yabancının yasalarımıza itaat etmeyi öğrenmesi gerekmez mi? İşte bunu kimse inkâr edemez. Devletin çöküşü tamamlandıktan sonra, komünizm gerçekleştiğinde, yasaların olmadığını söyleyebilir hale geleceğiz belki de. Ancak şimdilik o noktada değiliz. Elbette yasalar var fakat şunu da gözden kaçırmamak gerekir ki (bugün temel bir mesele bu) iki şey, yasa ve koşul, halihazırda fena şekilde birbirine karıştırılıyor. Yasa koşul değildir. Bir yasayla bütünleşilmez. Yasa, tanım gereği, herkes için eşit ölçüde geçerlidir. Yani yasa bir dünyaya ait olmanın

koşullarını belirleyemez. Yasa, dünyanın biricik olduğu varsayılan bir bölgesinde varolan geçici bir kuraldır ve Tanrı'ya şükür kimse kalkıp da bizden bir yasayı sevmemizi beklemiyor, sadece itaat etmemiz isteniyor. Yasalara itaat etmeyi öyle ya da böyle herkes bir şekilde öğrendi, başka bir yerden gelen de öğrenecek, bu yönden kimseden bir farkı yok.

Yaşayan öznelerin biricik dünyası, onu aksiyomatik bir şekilde ortaya koyduğumuz haliyle, yeni gelen kişiden yasalara itaat etmesini talep edebilir pekâlâ, aksi halde herkes gibi o da polis kovuşturması ve adli soruşturmayla cezalandırılacaktır. Bununla birlikte, yeni gelen kişi, gözle görülür biçimde kendisini denetlemeye, zorla yönlendirmeye ve en sonunda sınır dışı etmeye yönelik giriş ve varoluş koşullarına tabi tutulamaz. Tek bir dünyada yaşamak için, zaten orada olanlar gibi olmak gerektiği zorla kabul ettirilemez, çünkü böyle yapmak, aksiyomatik olarak tek olduğunu bildirdiğimiz bu dünyada, zaten orada olanların tam olarak oralı olduğunu söylemek olacaktır ki bu da sahtekârlıktır. Oysa üstü kapalı savunulan tez işte tam da bu sahtekârlıktır. Hele hele zaten orada bulunan bir azınlık gibi olmaları, sözgelimi beyaz tenli, demokrat, eğitimli bir küçük burjuvaya tıpatıp benzemeleri talep edilemez.

Tek bir dünya varsa, bundan çıkarılacak sonuçlar vardır: Bu dünyada yaşayan herkes benim gibi varolsa da aşkın düzeyde pek tabii ki benim gibi olmazlar zira varoluş dediğin varlık değildir kesinlikle. Benim gibi değildirler, farklıdırlar ama benim gibi varolurlar. Sorunun köküne inmek için varolmak ile olmak arasındaki bu farkın olması gerektiğini görebiliyorsunuz değil mi? Tek dünya tam olarak sonsuz farkların varolduğu yerdir ve aynı olması bu dünyada yaşayanların varoluşları açısın-

dan farklı olmalarındandır. Aksine, dünyada yaşayanlardan aynı olmalarını talep edersek, kapanan dünya olur ve dünya olarak başka bir dünyadan farklılaşır. Dünyada sizinle aynı olabilmenin koşulları olduğuna hükmederseniz, bu dünyanın, sizinkinin, başka bir dünyadan farklı olduğuna da aynı anda hükmetmiş olursunuz. Bu da ayırmaları, duvarları, denetimleri, hor görüyü, ölümleri ve nihayet savaşı hazırlar.

Bütün bunlar kimlikler konusunda kurgulamalara yol açar. Bunları şöyle özetleyebiliriz: Dünya kimliklerle doludur, ancak bu kimlikler tam da değişkenliklerini oluşturan varoluş ilkesine tabidir. Tek bir dünya olduğunu kabul ederseniz, her çeşit kimliğin farklı yoğunluk dağılımlarında kayıtlı olma ihtimalinin bulunduğunu da kabul edeceksinizdir. Öyleyse kimlikleri tasnif edecek durumda değilsiniz. Kimlikler esnek oluşlar halinde olacak. Onlar da dikkatli bakıldığında iki şeyi oluştururlar hep. Bir kimlik öncelikle olumlayıcı ve yaratıcı bir boyut içerir, o boyut da kimliğin değişmezliğinin dünyaya içkin gelişimidir. Bu ilk veçhe benim oluşumun aynının içinde kalması, yani benim oluşumun kaydolabileceği bir aynı figürü olması arzusudur. Sonuçta bu biraz Nietzsche'nin "olduğun kişiye dönüş" demesine benzer; burada kimliğin yeni bir durum içindeki içkin gelişimi söz konusudur. Ancak kimlik olumsuz ya da savunmacı bir boyut da içerir, amaç da kimliğini başkalıktan ayırmaktır, yani kimliği kendi ötekisi olandan ayırmak, ayırt etmektir.

Çok basit bir örnek verelim. Tek bir dünya varsa, demin bahsettiğim Faslı işçinin birey, aile ya da topluluk temelinde sahip olduğu kimliğini terk etmesi kesinlikle istenemez. Tek bir dünya varsa, o Faslı işçinin de hepimiz gibi farklılaşmış kimlik özellikleri vardır. Hiç kuşkusuz yapması gereken şey, gerçekte herhangi birinin de yaptığı

gibi, bulunduğu yerde, yaratıcılığını da kullanarak bunu yavaş yavaş uyarlamasıdır. Başka deyişle, ne olduğunu icat edecektir (Nietzsche'den alıntı yapmam da bundandır); Faslı bir işçidir, evet ama Aulnay-sous-Bois'dadır. Kendi varoluşu öncesi varolmadığından onu icat edecektir; tekil varoluşlarından biri olduğu tek dünyanın genel mekânı içinde, Aulnay-sous-Bois'da Faslı bir işçi olmak gibi tikel bir figür bünyesinde varolacaktır. Haddizatında öznel hareket olarak kendini yaratacaktır. Fas'ın kuzeyinden gelme Faslı bir köylüyken Paris'in banliyösünde mukim bir işçi olacaktır. Varoluşun bu yeni figürünü *kimliğin genleşmesi* diyebileceğimiz bir yoldan uyarlayacaktır; böylece bu tek dünyadaki olası yer değişikliklerini birbiriyle bütünleştirecektir. Dünyanın tekliğinin ufkunda kimliğin ilk boyutu, yaratıcı dediğim boyutu, işte budur ve ondan bu boyutu mahrem bir kırılma, öznel bir kırık, bir iç kopma olarak ifa etmesini istemek hiç adil olmayacaktır, üstelik tehlikeli de olacaktır.

Tehlikelidir zira kimliği olumlamanın öteki yolu olumsuzdur, doğruya doğru. Bu kimileyin yırtınarak da olsa "Ben başkası değilim," diye savunma yapmaktan ibarettir. Bunu bütünleşmenin reddi diye tanımlayabiliriz. Benim bütünleşme konusundaki düşünceme göreyse bu ret bir zarurettir. Olumsuz kimlik çoğun elzemdir, özellikle de hükümetler ya da gerici bir görüş sizden otorite zoruyla bütünleşmenizi, kendinizi tümden inkâr etmenizi istediğinde. Durum buysa kabul etmemekte haklısınızdır. Kimliğin olumsuz kısmı, sizden isteneni, yani mahrem bir kırılmayı sırf reddetmekten ibaret kısmı, kimliğin genleşmesini imkânsız kılacaktır. Öyleyse bu Faslı işçi ya da çocukları kendi gelenek ve görenekleri nin Avrupalı küçük burjuvanın gelenek ve görenekleri olmadığını doğrulayacak ve nihayetinde kendi içlerinde

kimlik, din veya âdet özelliklerini güçlendirip, üstünlüğünü kabul etmedikleri Batı dünyasına hayal yoluyla karşı çıkacaklardır.

Bu yolla göstermek istediğim şey şu: Varoluş ilkesi olarak tasarlanan kimlikte –hele "varoluş" ile "kimliğin" birbirinden kesinlikle ayrı olduğunu ve çetrefil bir diyalektik içinde bulunduklarını da anımsarsak– işte bu kimlikte, tek dünyanın kendisine göre meçhul bir bölgesinde deneyimlendiği şekliyle ortaya koyduğu fark iki türlü kullanılır. Olumlayıcı bir kullanımı vardır: Aynı olan, yeni yerin uyarlanmasını sağlayarak kendini sürdürür. Bu durumda bir yaratım söz konusudur, buna tek dünyanın aşkınlığında kimliğin genleşmesi diyorum. Bir de olumsuz bir kullanımı vardır: Aynı olan, ötekinin otoritesini kullanarak zorla yaşattığı bozulmaya karşı kendini savunur, kendi "saflığı" addettiği şeyi korumak ister. Tek bir dünyada varoluş olarak aşkın yoldan oluşturulan her türlü kimliğin her zaman bir arınma hareketi ile bir yaratma hareketinin diyalektiği olduğu söylenebilir; üstelik de söz konusu kimlik ne olursa olsun.

Bu da bizim kimlikler, kimlik temelli varoluş biçimleri ve "sadece tek bir dünya var" diyen o büyük ilke arasındaki ilişkiyi anlama yolunda aşama kaydetmemizi sağlar. Aslında genel fikir basittir: Yaşayan özneler âleminin birliğini aksiyomatik olarak, ilkesel düzeyde desteklersek kimlikler arınmaya değil yaratıma, savunmaya yönelik çözümlere değil kimliğin genleşmesine ağırlık verir. Tersi bir durum yaşanırsa bunun nedeni, gerçekte reçetede tek bir dünya olduğu varsayılmak yerine mütemadiyen birden çok dünya olduğu ve insanların başka yerlerden geldikleri vurgusunun yapılmasıdır. Arınmanın yaratım karşısında hep bu koşullarda üstünlük kurduğu görülür. Duvarlar, kıyıcılıklar, denetimler ve sınır dışı etmeler

üzerine kurulu siyasetin tam bir felaket olması bundandır. Korkunç sonuçlarını keşfetme sürecinin henüz sonuna gelmediğimiz ciddi bir felaket. Bu bir felakettir çünkü imgelemde iki dünya yaratır ve böylece bu iki dünyanın var olduğunu kendi gelişimi içinde doğrulamak suretiyle işi insanlığın varoluşunu yok saymaya ve sonu gelmez savaşlara zemin hazırlamaya vardırır. Toplumlarımızı içten çürütür. Faslılar, Malililer, Senegalliler, Bangladeşliler ve tüm ötekiler yine de gelecekler, hem de kalabalıklar halinde. Zulüm onlarda arınma sürecini pekiştirecektir, yani baskı yoluyla ivedilikle bütünleşmeye zorlayan Batılı hükümetler karşısında, imanlarının saflığı uğruna şehit düşmeye hazır genç İslamcıların başımıza iş açacağı kesindir. Ters etkisi ise toplumlarımızı birer baskıcı polis toplumuna dönüştürmek olacaktır. Zaten büyük ölçüde bu yoldayız, devam da edecek.

Bu sürece karşı mücadele etmenin tek yolu, tek bir dünya olduğunu aksiyom olarak bildirmek ve bunu yaparken de bu aksiyomun iç sonuçlarının muhakkak kimliklerin yaratıcı yönünde gedik açan siyasal eylemler olacağını savunmaktır. Daha önce de söyledim, Théâtre de la Commune bünyesinde, eskileri olduğu gibi yeni gelenleri de ayrım yapmadan kabul eden École des Actes'ın yaptığı tam da budur. École'ün şöyle özetleyebileceğim bir düsturu var: Kimliğin yaratıcı yönünün muhafazakârlığa galebe çalması için, kimliğin kendine sadık kalan yaratıcılığının, tek yaptığı başkasına karşı çıkmak olan arınmayı alt etmesi için elinden geleni yapıyor. Söylenen her sözün salonda temsil edilen bütün dillere tercüme edildiği genel kurul toplantılarıyla, çeşitli toplu eğitimlerle, devlet ve her meşrepten milliyetçi tarafından icat edilmiş, kimlik temelinde gerici bütün tahriklere karşı veri-

len sürekli destekle şu söz doğrulanıyor: "Hepimiz farklıyız ama aynı dünyada yaşıyoruz, tek ve aynı dünyada."

Bütün bunları dört maddede özetleyip toparlayalım:

- Öncelikle şunu ortaya koyalım: Zincirinden boşanmış kapitalizmin dünyası yalan bir dünyadır, yani sadece metaların ve parasal göstergelerin birliğini tanır, dolayısıyla insanlığın büyük çoğunluğunu değersizleştirilmiş bir başka dünyaya atar, bu dünyadan da kendini surlarla ve savaşlarla ayırır. Bu anlamda, bugün, deyim yerindeyse nesnellik açısından *bir* dünya yoktur.

- İkincisi, "bir dünya var" iddiasında bulunmak bir eylem ilkesidir, hakiki siyasetin kategorik buyruğudur. Bu ilke de tek dünyanın her yerinde varoluşların eşitliği ilkesidir.

- Üçüncüsü, tek bir dünyanın varolduğu ilkesi kimliklerin ve farkların sonsuz dizisiyle çelişmez, kimliklerin olumsuz boyutlarını olumlayıcı boyutlarına, başkalarına karşı çıkmayı Aynı olanın içkin ve değişkenlik gösteren gelişimine tabi kılmalarına yol açar sadece o kadar.

- Dördüncüsü, yaşadığımız ülkelerde binlerce yabancının varoluşuyla ilgili birbiriyle bağlantılı üç hedef vardır: zulme dayalı bütünleştirmeye karşı çıkmak, tepkici arınmayı sınırlamak, yaratıcı kimliği geliştirmek ya da genleştirmek. Bu üç hedefin eklemlenmesinin, bugün adına "bir siyaset", "dünyaya ilişkin bir siyaset", "dünyaya ilişkin bir varoluş siyaseti" diyebileceğimiz bir şey tanımladığı kanısındayım.

Seksenli yılların başında Fransız sosyalist bir başbakan, "Göçmenler bir problem," diye bir açıklama yapmıştı. "Le Pen hakiki sorunları gündeme getiriyor ama yanlış çözümler öneriyor, bu da kanıtı," diye de eklemişti. Tek dünya meselesinin ufkunda, bu yargıyı tersine çevirerek şöyle de diyebiliriz: "Göçmenler bir şans, biricik

dünyamızın sorunlarına çözüm getirme şansı." Radikal bir şans, sadece ampirik ya da ikincil de değil üstelik, kurulabilecek hakiki siyasetin özüne dokunan bir şans.

Sonunda, yabancı işçilerin, onların çocuklarının, ikinci, üçüncü ya da dördüncü kuşaklarının oluşturduğu kitle her halükârda biraz yorgun düşmüş yaşlı ülkelerimizde nelere tanık oluyor? Çitlerle, kültürlerle ve entegrasyonla ilgili saçma sapan hikâyelere değil, dünyanın gençliğine, şümulüne, sonsuz çeşitliliğine tanık oluyor. Geleceğin siyaseti işte bu gençlikle icat edilecektir. Hakikat hep yabancılık figürleriyle başlayan bir şeydir. Yaratıcı düşüncenin bütün figürlerinin doğal ortamı, dünyanın birliği içinde varoluşun sunduğu çeşitliliktir. Bu fikri aklımıza yerleştirmezsek nihilist tüketimle polis düzenini eşleştirme uçurumuna düşeriz. Bize vaat edilen dünyanın ikiliği işte tam da budur: nihilist tüketim ve polis düzeni. Bu ikisi birbiriyle gayet uyumludur.

Hakiki varoluş tam da kimliğin kimlikle arasına mesafe koymasıysa, hakiki varoluş kimliğin yaratıcı farkıysa, yabancılar da bize kendimize biraz olsun yabancılaşmayı öğretsinler hiç değilse. Batılı ve beyaz uzun bir tarihe tamamen hapsolmamayı öğretsinler. Şunu bilelim ki bu tarih sona eriyor, er geç sona erecek. Mutlaka sürdürelim dersek bize savaş ve kısırlıktan başka bir şey getirmeyecek. Kanımca kimlik ve varoluşun tek bir dünyası olduğunu varsayarak, olduğu haliyle yabancılığı, yani bizim tarafımızdan yeniden değerlendirildiği şekliyle varoluşu selamlamalıyız. Zaten yabancılık dediğimiz de budur: varoluşun yeniden değerlendirilmesi. Yabancılık öğesine dayanarak tasarlanan her hakiki siyaset (yeni topolojisiyle, yoğunlukların dağıtımındaki yeni figürlerle) bir çeşit varoluş sabahı gibidir diyebiliriz. Sona ermekte olan uzun tarihi müdafaaya çekilip sürekli geviş getirmek ye-

rine ne olursa olsun bu sabahı selamlayalım! Evet, selamlayalım sabahı. Safsata olmaktan çıkmış tek bir dünyada yabancılık, başka her yerde olduğu gibi siyasette de gerçekten varoluşun sabahıdır.

Pandemi, ekonomik kriz ve artan siyasal baskı karşısında bizler "hareketsizlikten" yakınaduralım, Alain Badiou, başta Sarı Yelekler hareketi olmak üzere Fransa'daki yakın dönem örneklerine bakarak bu tür hareketliliklerin her zaman hayra yorulamayacağını savunuyor. Sınıfsal çatışmada önemli ve belirleyici bir taraf haline gelen, günümüz "demokrasilerinin" en büyük destekçisiyken günden güne irtifa kaybeden orta sınıfın, içinde konumlandığı dünyanın dışına çıkarılamadığı takdirde despotizme çanak tutan, salt tepkisellikle malûl bir irticai söylemin içine sıkışıp kalacağını ileri sürüyor. Yeni bir komünizm tahayyülünün gerekliliğine işaret eden Badiou, bu tahayyülün varoluşsal zeminini de Avrupa'ya tebelleş olan göçmenlik ya da kendi deyimiyle göçer proletarya meselesinin yaratabileceği "yabancılıkta" arıyor.

Alain Badiou'nun 2016-2020 arasında kaleme aldığı yazılardan oluşan *Siyasetin Böyle Sabahları da Olabilir*'in, farklı başlıklar altında çeşitli kavramların irdelendiği ilk kısmında filozofun dünyanın gidişatına nereden baktığını ortaya koyan teorik bir çerçeve çizilirken, ikinci kısmında güncel yakıcı problemleri yine bu çerçevede, gelecek ufkunu hiç kaybetmeden sorgulayabileceğimiz bir tartışma düzlemi sunuluyor.

ISBN 978-625-737-095-0
9 786257 370950

selyayincilik selyayin selyayincilik
www.selyayincilik.com